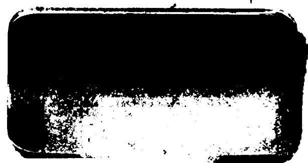

ITINERAR IN ISTRIA

ȘI

VOCABULAR ISTRIANO-ROMAN.

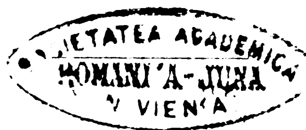
donata de minist. cultelor d. Romaniă

IOAN MAIORESCU.

ITINERAR IN ISTRIA

ŞI

VOCABULAR ISTRIANO-ROMAN.

(Din manuscriptele postume).

JASSI,
TIPO LITOGRAFIA H. GOLDNER
1874.

Prefaţa editorului.

Manuscriptele remase de la Ioan Maiorescu (reposat in 4 Sept. 1864) cuprind lucrări neisprăvite. Căteva caete pline cu pasage copiate din Dogiel, altele cu extracte complete din Glossariele lui Du Cange, mai multe coale cu lecţiuni pregătitoare pentru cursul de Istorie ce'l ţineà la Universitatea din Bucureşti, in fine trei cărţi de notiţe relative la Romănii Istrieni

Aceste studii Istriene, deşi neisprăvite şi ele, se pot totuşi infăţişà publicului aproape aşa cum au fost lăsate de reposatul autor. Pănă la pagina tipărită 57 manuscriptul lor, sub formă de Itinerar, se află pregătit pentru publicare. In paginele următoare (57—80) am adăogat dintr'un mic portofoliu căteva insemnări, care — precăt se vede — aveau să fie prelucrate tot in modul Itinerarului. Vocabularul Istriano-Romăn, cu care se termină volumul, se află parte pe şuviţe de hărtie aşezate in ordine alfabetică, parte intr'o a treia carte de notiţe, din care s'au compilat la rĕndul lor.

Intreruptă prin moartea autorului şi remasă intr'o stare aşa de puţin pregătită, lucrarea de faţă işi justifică totuşi publicarea prin interesul obiectului şi prin exactitatea notiţelor. De altmintrelea se adresează la indulgenţa cetitorului.

Vocabularul are multe lacune, intre el şi textul Itinerarului sunt uneori contraziceri. Aşa d. e. lipsesc in Vocabular următoarele cuvinte istriene arătate in Itinerar: *bur*, *coale*, *comună*, *clin*, *cred*, *credinţă*, *escu*, *sum* şi toată con-

jugarea lui afară de persoana a treia *e*, *frid*, *par*, *ola*, *stanță*, *vlach*, *vlaski*. Pe de altă parte trebuesc privite ca erori de indreptat căteva diftongări din *o* in *oa* cuprinse in Vocabular. Limba română-istriană, ca și a noastră, obicinuește diftongarea lui *e* intonat in *ea*, d. e. *pedeapsa*, *creasta*, etc. Pe lăngă aceasta are și diftongarea proprie a lui *a* in *oa*, d. e. *goard*, *pĕcoat*, *ioarbă*. Insĕ *o* accentuat nu se diftongează in *oa*, ci remăne simplu, d. e. *nopte*, *sore*, *fome*, etc. Trebue dar și in Vocabular la cuvĕntul *mort* să se zică *mortă* in loc de moartă, cum e acolo, asemenea *dembocă* in loc de demboacă și *codă*, *code* in loc de coadă, coade. — In textul Itinerarului trebuesc indreptate următoarele erori: in josul paginei 32 să se citeasca *câre-le* in loc de câre-el; la nota de pe pag. 37 *recimic* in loc de recmikc; la pag. 41 *crosnele* in loc de crosneie; cuvĕntul *jarum* de la pag. 42 a Itinerarului este scris in Vocabular *tarăm*.

Ortografia cărții nu este a autorului ei, care nu ajunsese ăncă a'și pune in lucrare proiectele sale grafice. Esența acestora erà de a introduce litere deosebite pentru *ĕ*, *î*, și *l* muiat, descoperindu-se și turnăndu-se tipuri noue. In lipsa nouelor forme, subscrisul a trebuit să se țină de ortografia obicinuită in cele mai multe cărți și jurnale din Romănia.

Traducerea germană a cuvintelor din Vocabular este adăogată de editor. Odată cu publicarea de față am crezut de cuviință a face și o ediție deosebită pentru Germania. Scrierile relative la noi, cu care s'a inavuțit literatura acestei țeri (Diez, Miklosich, Schuchardt, Mussafia, R. Roesler) cereau un pas de intălnire și din partea noastră.

Nu pot cità insĕ pe D. Robert Roesler fără a indreptà și aici, precum am făcut-o și in *Augsb. Allgemeine Zeitung*, o eroare din cartea D-sale *Romänische Studien*. In multe pasage a le acestor studii D. Roesler critică intr'un mod cam viu articolul relativ la Romănia din *Staatslexikon Rotteck und Welcker* și mi 'l atribue mie. Declin această

onoare. Articolul este al reposatului meu tată. El resumă, şi nici că puteà să facă alta pentru un lexicon enciplopedic, ştiinţa noastră istorică in anul, in care a fost scris (1863). De atunci incoace s'a deşteptat critica; „exaltările patriotice“ (Roesler, pag. 69) nu se mai admit fără control, in propria noastră literatură s'a produs o reacţiune in folosul căutării neprevenite a adevĕrului. Cercetările D-lui Roesler, venite mai pe urmă, vor contribuì de sigur şi ele fie direct fie indirect spre lămurirea multor intrebări intunecate din Istoria Română. Cu atăt mai mult ne pare rĕu de tonul pasionat, in care sunt scrise, şi dacă primilor scriitori ai unei literaturi renăscĕnde le erà poate iertată exagerarea patriotică, de la maturitatea ştiinţei apusene eram in drept a aştepta, impreună cu mĕsura adevĕrului, dignitatea judecăţii.

Bucureşti, Aprilie 1874.

Titu Maiorescu.

ITINERAR IN ISTRIA.

Iunie și Iulie 1857.

Luni la 7 ore seara in 22 Iunie (1857) am purcesu cu diliginţa din Triest spre Pisino. La o $^1/_2$ oră dai de Salinele de mare, şi după altă $^1/_2$ oră de alte Saline de mare lăngă satul Muggie, pe care. ănsĕ poporul ilu chiamă Muie. La 9 oare şi $^{10}/_{60}$ am ajunsu in Capo d'Istria, unu opidu cu căi atăt de ănguste, incăt nu potu sta doue trăsuri alăturea. Erà noapte şi n'am pututu visità nimicu. In cea mai bună ospetarie, unde intrai pentru căteva minute spre a-mi stĕmperà setea, nu aflai decăt trei popi catolici şi unu mireanu, deşertăndu pahare pline cu vinu roşu de Istria, pe care-lu cunosceam din Triest. Unu biletu de recomendaţiune ce aveam cătră părintele popa Bertonzel apucase a remănè uitatu in portofoliu; uitasem şi numele părintelui, şi aşa am eşitu fără a face cunoscinţă cu acesti buni părinţi. Poate nici nu le-ar fi părutu bine a se vedè turburaţi de cătră unu străinu in plăcuta lor ocupaţiune in via Domnului. — La 12 $^3/_4$ după meḑul nopţei am ajunsu la a 2-a staţiune, la Buje, pe o borra din cele mai tari, ce incepuse a sufla de 2 ore. — La 3 ore şi $^3/_4$ am ajunsu la a 3-ia staţiune Visinada. Erà ḑioa albă de o jumătate de oră. — La 6 ore ajunserĕmu in Pisino.

23 Iunie.

Cu toate că suprafaţa pămĕntului nu infăţişeažă decăt erupturi ori scuipături vulcanice, locurile şi cele departate de mare, spre mijlocul Istriei, sunt bine cultivate, mai ales de la Visinada şi de la Coraiba inainte spre Pisinu şi de la Pisinu inainte căt se vede cu ochii pănă spre dealurile despre Valea Arsei. Prin mijlocul petrelor ce acoperu pămĕntul pretutindinea se vĕdu toate spiţele de grănaţe: orḑu, grău (golanu şi flocosu), secară, porumbu, fasole, cartofi, cănepă, in valea *Scropedi* am vĕḑutu chiar şi arişca matură ce se secerà ori se coseà. Intre grăne erau unele foarte frumoase. Viile se cultivă ca in Italia. Viţele sunt arbori groşi şi inalţi, cărora drept proptă le servesce altu arboru. Aceşti arbori, de care sunt răḑimate viţele, sunt mai toţi jugastri; nici mi-aducu aminte să fi vĕḑutu alţi arbori decăt jugastri lăngă viţe. Viţele formează unu şiru lungu şi continuu, fiindcă fiecare viţă e prinsă cu o parte din ramii sei de viţa dinapoi, şi cu cealaltă parte de ramu de viţa dinaintea sa. In acestu modu facu o catenă necurmată. Distanţa de la o viţă la alta e ordinarminte ca de 10 palme domnesci; ear spaciul dintre nnu şiru de viţe şi altul e de trei şi patru ori mai mare, şi seminatu cu grău, secară, porumbu, orḑu etc. Adese-ori in fiecare intrespaciu de aceste e altă seminătură, de es. intre cele d'intăi doue şire de viţe e grău, in următorul intrespaciu e porumbu, fasole ori cartofi, apoi secară ori orḑu. C'unu cuvĕntu: tot acea ţearină e usată ca vie, ca pometu, ca grădină de legumi, ca cămpu de grănaţe. — Dar să ne inturnámu la ale noastre.

Indată ce am ajunsu la Pisino, m'am dusu la D. Cegnar, officiantu la telegrafu, cătră care eram recomendatu de D. Bleiweiss; după aceea am fostu la primul neguţitoru din

Pisino, la D. Camus, căruia fusesem recomendatu de D. Scaramangà. Fui receputu in sĕnul familiei D-lui Camus cu toată cordialitatea. La patru ore după prăn̦u mersei cu D. Cegnar la satul Zareci, $^3/_4$ de oară departe de Pisino. Preotul locului ne recepù bine. Aici se incinse intre noi dispută despre originea Romanilor istriani. Preotul slovenu pretindeà morţiş, că n'au fostu mai mulţi decăt sunt astăḑi, că nu se perdu, că sunt tenaci in conservarea limbei lor, că in casele lor nu vorbescu altă limbă pănă nu incepu a umblà in scoală, unde invaţă limba croatico-ilirică. C'unu cuvĕntu: că Romănii istrieni au fostu de cănd au venitu tot acolo unde se mai află şi astăḑi, şi că sunt venetici in locurile aceste. Cum că nu s'ar ţinè de vechii locuitori ai Istriei, de pe timpul Romanilor, ori că cel puţin nu sunt mai vechi in Istria decăt Serbii, Croaţii, Serbo-Dalmaţii, alegá unu documentu din anul 1325, scrisu in limba latină, in cea germană şi cea croatico-serbică, in această din urmă cu alfabetul glagoriticu, prin care documentu se regulà limiţii Istriei peste totu, şi in parte şi hotarul satelor de la locul Cepici (Cepich) şi in care Domnul acestoru sate, alu satelor unde vedemu astăḑi pe Romănii Istriani, ḑice, că elu e constrinsu a dimite pe locuitorii acestor sate, dacă nu li se vor da ori asemnà şi lor pămĕnturi*). De unde incheià preotul, că locuitorii satelor de lăngă lacul Cepici, ca unii ce la inceputul secolului 14 nu aveau pămĕnturi, nu puteau fi veniţi de mult in locu-

*) Preotul mi-a arătatu acestu documentu in archivul Slavilor despre meaḑă-ḑi, din anul 1852. Sub titula aceasta: Arkiv, za povestniku jugoslovansku, knjiga II. 1852. Citatul documentu e publicatu aci numai in limba slavonică; ear despre esemplarul celu latinu şi celu germanu nu-mi putù spune nimicu.

rile aceste. Ear căt pentru epoca, cănd să fi venitu acesti Români aici, preotul dln Zareci ḑiceà, că poate să fie aduşi aici din Dacia Traiana de Tatarii, care in secul. 13. fugărirĕ pe regele Bela*) şi avurĕ o bătălie mare din sus de Fiume, după cum ḑice preotul, la locul numitu pănă astăḑi *Grobnicu*, ce va să ḑică *locu de ingropăciune*, de *inmormĕntare*, pentrucă acolo se ingroparĕ cei căḑuţi in acea bătălie; şi fiindcă şi la lacul *Cepici*, lăngă *Berdo*, se află unu satu *Grobnic* (pe charte Grobnico), — adaose popa — se vede că Romăuii cei aduşi de Tatari lăngă Fiume au trecutu pe urmă la valea riuleţului Arsa şi au adusu cu sine şi numele Grobnic şi l'au applicatu la locul unde s'au aşşeḑatu lăngă Cepici!

Cu această ipotesă uşurică, fundată numai pe etimologia numelui Grobnic de lăngă Fiume şi pe imprejurarea, că această numire se află şi lăngă Cepici, apĕrà preotul părerea sa, că Romănii sunt veniţi mai tărḑiu in Valea Arsei. Mai adaose in fine, că dacă aceşti Romăni aru fi din vechii locuitori ai Istriei, aru avè şi ei vre unu satu cu nume romănescu.

Eată pe scurtu argumentele bunului Slovenu, argumente pure negative. Indeşertu i-am pusu intrebări ca aceste:

a) Ce au devenitu *Volochii*, care după Nistor, celu mai vechiu cronistu rusu, au bătutu pe cei d'intăi Slavi ce au venitu la Dunăr. pe dreapta Tisei in jos, şi despre care Schloezer, editorul şi comentatorul lui Nistor, ḑice că după insemnarea cuvĕntului Voloch la Ruşi ar fi să fie unu populu de origine romană, anume Romănii, dar că nu crede

*) Or pe Kun Laszló? Subt acesta au venitu Tatari in 1285. (Veḑi *Valvasor*, IV, Lib. XV sect. 34).

că acestu popula, Romănii noştri, să fi fostu atunci (secul. IV, V. ori VI.) aşa de tari?

b) Unde sunt *Vlachii*, de la cari Croaţii au cuprinsu cea mai mare parte a ţerei lor şi Dalmaţia, căror le-au stipulatu drepturi, susţinute până in seculul 17, cari mai inainte aveau in părţile aceste Banatul lor şi de la cari ducele Crovaţilor a luatu titula de Banu, cuvěntu romănitu in forma aceasta?

c) Pentru ce Slavii de meaḑă-ḑi sucescu numele Vlach, Vloch, Voloch, Vlasi, Ulach, Lach, Lasi etc., ḑicěndu aci că se dă păstorilor, aci celor de biserică orientale etc., cănd ei sciu toţi, că acestu cuvěntu in origine nu inseamnă altuceva decăt: *Romanu*, *Italianu*, *Latinu?* .

d) Pentru ce cu istoria in mănă nu se iau pe urma acestui nume, incepěndu din Agram pănă la mare la *Morlachi*, cari ori că sunt *Romani negri*, adecă Mauro-Vlachi, de unde să se fie formatu cuvěntul *Morlachu*, ori că sunt Romani de la mare (morje-vlachi=morlachi), şi cari atăt după diaconul Dioclea ce insuşi a fostu morlachu şi ḑice că Morlachii ca toţi Valachii sunt origine latină, căt şi după Tommasini, episcopul de Città-nuova, care scrise in anul 1650 şi care ḑice pag. 515: „I Morlachi che sono nel Carso hanno una lingua da persè (adecă care nu e nici „schiava“ nici „italiana“), la quale in *molti vocabuli e simile alla latina* (nu *all' italiana*, ci *alla latina*)? *)

*) Inainte de aceste vorbe numesce cetăţile ce se ţinu de *Pinguente*, apoi cele din Carso, şi adaoge: Usansi indefférentemente due lingue, schiava ed italiana, ma nei castelli più l'italiana, e la chiava di fuori continua.“ apoi vine locul de Morlachii din Carsu. Ear cetăţile ori opidele din Carso le chiamă aşa—pag. 515—Lanischie, Racciavas, Bergojaz, Dana, Sottoraspo, Terstenico, Brest, Praporuchie, Podgacehce, etc.

e) Pentru ce nu caută in Ireneo della Croce „Historia di Trieste“ (tipărită in 1697) Lib. IV c. VII pag. 334 unde ḑice: „Un' altra memoria antica, degna d'osserva„zione non minore delle già addotte antichità romane, osser„vo in alcuni populi addimandati comunemente chichi (*cici*) „habitanti nelle ville d'Opchiena (Opcina), Tribachiano (Tri„baciano) e Gropada situate *nel teritorio di Trieste* sopra „il Monte, cinque miglia ($1^1/_4$ mil. geograf.) distante dalla „città verso Greco, ed in molti altri villaggi aspettanti a „Castelnuovo nel Carso giurisdizione degli illustrissimi Sig„nori Conti Petazzi, quali oltre l'Idioma Slavo comune a „tutto il Carso, usano un proprio e particolare consimile al „Valacco, intracciato con diverse parole e vocaboli latini „come scorgesi dall'ingiunti ed a bel studio quì da me re„feriti.... I nostri chichi addimandansi nel proprio linguag„gio *Rumeri* (Rumeni). . . .

„Parole e vocaboli usitatii da Chichi: *Ambla cu Dom„no* (Domnu)—ambula cum Domino; *ambla cu Draco* (dra„cu) — ambula cnm Dracone (Diabolo); *Bou*—bos; *berbaz* „(barbaţi) — homo (homines, viri)*; basilica* (basereca) — baso„lica *); *Cargna (carna* cum ḑicu şi astăḑi in Valdarsa) — „carne; *cassa* — casa; *cass* (caşu) — caseus; *compana* — „campana; *copra* (şi coapra) — capra **); *Domicilio* (domi„ciliu) — domicilium; *Filie ma* — mia Figlie; *forzin* (forcin)— „forceps; *fizori ma* (ficiori mei) — miei figliuoli; *fratogli-ma* „(fratele meu) — miei fratelli; *Matre*-mater; *mugliera* (mu-

---

*) Se vede erore, căci cei din Valdarsa ḑicu şi astăḑi *Basereca*.

**) Se vede erore, pentru că şi astăḑi in Valdarsa ḑicu *capra* şi *ţapu*. Poate că Ireneo a voitu să represente pronuncia populare, çă după ce venii in Susnievizza, mĕ convinsei că aceşti Români o mulţime de *a* le pronunţa ca *oa* or ca *a* ungurescu.

„iere) — moglie; *Patre* — padre; *puine* (pâine) — pane; *So-* „*rore* — Soror; *Vino* (vinu, şi mai de creḑutu *viru*, cum „ḑicu şi astăḑi in Valdarsa); *Ura ova* (una oie) — una ovis.“

f) In deşert i-amu adaosu, că Croaţii pe aşa numiţii Serbo-Dalmatini (Serbo-Dalmatinski) acolo şi aici in Istria ii numescu in batjocură *Vlachi*, şi atăt aceştia, căt şi Romanii din Valdarsa batjocórescu pe Croaţi *Besiaci*, adecă *fugari*, *fugitori*, de unde se vede intre ei ura, născută fără indoială din resbelele ce au avutu intre sine.

g) Că căt pentru locuri, ce au numai numiri slavice, afară de acea că şi acesta e unu argumentu negativu, noi putemu aduce esemple numirile din Romănia şi Moldavia, unde cu toate că au fostu Romanii totdeauna precumpănitori, totuşi şi astăḑi sunt numirile slavice de locuri foarte adese, din causă, că după barbari ei cei d'intăi au organisatu unu statu politicu şi bisericescu, ca Domni ai Daciei, şi au făcutu impărţirea politică, — in limba lor s'au scrisu diplomele domnesci, in limba lor s'a făcutu liturgia până inainte de 200 de ani. Eată unu esemplu de o ţară, unde nu e picioru de Slavu, şi cu toate aceste numiri slavice. Nu e dar de mirare că şi in Istria e aşa, unde Romănul n'are nimicu alu seu, decăt aerul, apa şi petrele, unde romănesce vorbesce numai intre 4 păreţi, unde chiar şi numele de Romanu ce-lu avea pănă dăunăḑi, l'a lăsatu in graţia străinului.

In deşert toate aceste şi altele in restimpu de 3 ore, căt ţinù conversaţiunea: Părintele remase intr'alesale, cumcă Romănii istriani sunt de cănd cu documentul din anul 1325 tot atăţi căţi erau atunci şi că nu se potu desnaţionalizà!

Mi-am adusu aminte ce observasem şi la alţi Sloveni, precum şi ce-mi observase profesorul Zhishman in Triest, că toţi preoţii sloveni sunt panslavişti in inţelesul acela, că

nu vĕdu din vechime prin locurile aceste decăt Slavi, ăncă dinaintea Romanilor, şi că şi acum pe toţi voru a-i face Slavi chiar unde nu se mai vorbesce slavonesce. In adevĕru in stăruirea lor de a affirmà, că Romanii din Valdarsa nu se desnaţionaliză, că sunt tenaci, mi s'a părutu a vedè o părere de reu, că nu se stinserĕ toţi Romănii.

Venindu vorba de articlul eşitu in Nri. 1—2 ai jurnalului „D'Istria" in anul 1846, preotul mi arătâ acestu articulu in „Zora Dalmatinsku" *) din acelu anu tradusu in limba croatică. Fiindcă nu aveam cu mine probele de limba romano-istriană, am cerutu jurnalul dalmatinu, ca să-mi copiezu acele probe, şi mi-lu dede a-lu duce cu mine la Pisino. Tot aci aflai, că autorul articlului, Antonie Kovaci, e astăḑi chiar Podestà in Pisino şi că acesta la compunerea articlului fusese ajutatu de *Micetici*, **) atunci june studiante in Pisino, Romănu din Valdarsa, anume din *Berdo*, acum cooperatoru (capelanu) in *Castva*. ***) Descoperirea, că D. Covaci ĕ Podestà in Pisino, unde mĕ aflu, mĕ umplù de bucurie. Mĕ despărţii de părintele, care cu toată via noastră disputã implinise foarte bine cuviinţele ospitalităţii, ĕi dedei o sugară de tabacu turcescu, pe care o puse bine spre a o ţinè de suvenire, şi mĕ inturnai la Pisino.

24 Iunie.

Mercuri de demineaţa mersei la D. Camus, rugăndu-lu ă me facă cunoscutu cu D. Podestà. Trimise indată să in-

*) Zora Dalmatinsku, 1846, No. 19—20. In No. 20 se mai afflă şi unu articulu intitulatu: „Obicaji kod Morlakah Dalmacii," pag. 153—156.

**) Micetici scriu şi ḑicu Croatii; ear Romănii istriani ḑicu Miceti şi Micetiti şi Micetity, din care Slavii făcurĕ Micetich or Micetitsch.

***) Cooperator ḑicu Slavo-croatii; ear Romănii ḑicu *Capelanu*. La Castva Romanii ḑicu *Castàu* şi *Castavu*, deunde ceilalţi făcurĕ *Castva*.

trebe, dacă e acasă şi de ne recepe. Respunsul fù, că va venì insuşi, şi in adevĕru venì peste puţin. Eată-mĕ in faţă cu autorul articlului, ce pentru Romănii Daciei traiane fù descoperitorul unui nou membru alu naţiunii romano-orientali. Nu-şi puteà esprime bucuria ce sĕnţeà veḑĕndu unu Romănu din Dacia, şi anume că vine cu scopu de a se informà in faţa locului despre această frăntură de Romani in agonie. De şi, precum mărturisì şi precum arată numele (Kovaci), de origine slavonă, arătâ ănsĕ unu interesu foarte viu pentru Romăni şi promise că-mi va subministrà totu ce-i va sta in putere spre a-mi ajunge scopul. Mi-a spusu, cu ce bucurie au receputu toţi Italienii scirea despre esistinţa Romanilor din Istria, mai alles faţă cu tendinţele Slavilor de a slavizà totu şi toate ce se apropie de marea adriatică, incăt nu se mulţumescu a da Triestului origine slavică, ci caută să recăstige Slavilor şi Veneţia şi altele mai departe, — tendinţe, ce D. Covaciu le reprobà tare.

Conversaţiunea aceasta erà in cancelaria D. Camus, şi tocmai incepusem a intrebà, dacá nu vinu in Pisino oameni din Valea Arsei, cănd D. Covaciu aruncăndu ochii pe fereastră, strigâ: „Eccolo!“ şi deschiḑĕndu uşa, chiămâ pe unul in casă. Erà unu barbatu de statură mai jos de mijlocie, ănsĕ bine făcutu, indesatu, peptosu şi spătosu, viu şi voiosu, pălitu tare in negru, capul rotundu, fruntea lată, increţită. Fără cea mai mică păsare salutâ pe D. Camus şi Covaciu in limba croatico-slavică. Aceştia ĕi spuserĕ, că eu ăncă sunt de ai lor, şi să vorbească cu mine in limba lor. Istrianul se uitâ cătva la mine, dede din capu şi ear se inturnâ cătră cei ce-lu chiemaseră, reincepĕndu croatica. Eu ilu intrebai atunci:

„De ce nu vorbesci in limba voastră?“

Elu: „In limba nostră?“ (o puru).

Şi cu aceasta stete mutu. Pricepui, că nu m'a inţelesu pe de plinu şi intrebai pe D. Covaciu, ce verbu au pentru „parlạre?“ (Noi conversamu italienesce, pentru că Camus nu cunoscea decăt italiana şi slovena). Dar istrianul inţelegea italiana *) şi mĕ informâ indată:

„Noi *parlare* ḑicemu *cuvintu*“, ceea ce intărì şi D. Covaciu.

Acum repetu intrebarea:

„De ce nu cuvĕntaţi“ (eu pronunţai ca noi, adecă *e* cu tonu nasalu) „de ce nu cuvĕntaţi in limba voastră“?

Istrianul: „Cu *cire* (cine) cuvintà in limba nostră? (o nu se face oa). Cirẹ sci limba nostră?“

Eu. „Io sciu limba voastră, o cunoscu că e şi limba „mea.“

Istrianul: „Bire (bine) că sciţi, cuvintămu“.

Eu. „Din ce satu eşti?„

Vorba satu nu o inţelese. Mĕ intorsei cătră D. Covaciu, intrebăndu, ce espresiune au pentru *villaggio* şi imi respunse, că nu scie să aibă espresiune proprie, decăt că numescu satul cu numele seu. **) Intrebai dar pe Istrianul mai incolo

„Nu m-ai inţeles?“

Vĕḑui, că nici aceasta nu o pricepe, şi ear rugai pe D. Covaciu, ce espresiune au pentru *capisce*, şi-mi ḑise, că şi ei au tot acestu verbu. ***)

---

*) Mĕ convinsei mai pe urmă in Susnievizza, că foarte mulţi dintre cei mari, chiar şi dintre copilandri, cunoscu italica, mai ales care avurĕ ocupaţiuni pe la Pola, şi peste tot pe marginea mărei, or au şeḑutu mai mult prin Pisino.

**) Pe urmă aflai in Susnievizza, că ḑicu *Salisce*, dar mai mult *communa*.

***) In Susnievizza aflai, că au doi verbi: *capescu* şi *intendescu*, mai des numai *tendescu* (intendere, intender). M'amu miratu mult, că de şi ḑicu

Prin urmare schimbai intrebarea, ḑicĕndu:

„Nu mĕ capesci?"

Istriaauul. „Ce ḑiceţi?"

Eu. *„De-unde* esci?"

Istrianul stete cătva cugetăndu, pe urmă repeţi elu intrebarea: *„Dende* esc*u*?" (*u* se pronunţă tot-deauna).

Eu. „Aşa, *dende* esci?"

Istr. „Eu escu din (se ḑice şi *di*, *de*) — eu escu din Grádigne."

Eu. „Mergi astăḑi acasă?"

Ear a statu; pe urmă a ḑisu: „Astăḑi mergu." *)

Apoi ĕi ḑisei: „Eu viru (vinu) la voi mâre (măne)."

La care istrianul respunse: „bire" (bine).

Din toate am culesu, că nu vorbescu bucuroşi limba lor indată ce se află intre străini, adecă intre oameni de altă naţiune, cănd in casele lor ferească D-ḑeu să vorbeasin altă limbă.

Causele ce-mi aduse D. Covaciu spre esplicarea acestui faptu, se reduceà mai mult la aceasta: că sciindu acesti Români că alţii afară de ei nu le cunoscu limba lor, „s'au „invĕţatu a vorbì in altă limbă, anume in cea croato-sla„vică, pe care o sciu toţi in partea orientală şi căţiva din „partea septentrională a Istriei inţelegĕndu şi meḑul Istriei, „va să ḑică in cea mai mare parte a Istriei." Eu o lăsai

tendescu, tendesci, in a 3-a persoană singul. şi plurale nu ḑicu ten*descu* or *tendu*, ci *tendè*, — nu in imperf., ci in pres. De aci s'ar vedè, că acestu verbu e adoptatu de la Italiani tărḑiu, şi in micul populu nu s'a pututu naturalizà. Aici ar mai fi de cercetatu, in ce epocă Italianii au precumpănitu in Istria? sub Veneţiani? De ce pănă inainte de 30 ani chiar şi Italianii de lăngă mare, toţi făceau pe aù *av?*

*) Se conjugă: *mergu, meri, mere, mergemu* şi *meremu, mereţi, mergu;* prin urmare in a doua persoană singulare nu se ḑice mergi, ci *meri*, şi de aceea stete ăntăi pe gănduri.

intr'atăta, că totul e unu invețiu, deși cu o oară după aceasta intĕlnindu tot pe acestu Istrianu in cale, și la 3 după miadă-di ear pe elu și ăncă pe altul tot din Gradigne, me convinsei, că cu cea mai mare bucuriă steterĕ locului și mĕ salutarĕ „*bura di*“=buna di. La intălnirea de după meadă-di celu cu care mĕ cunoscusem de dimineață, imi presentâ elu pe colegul seu „ăncă și cestu cuvinta *Vlaski*,*)“ „și tot din Gradigne.“ Le plăceà a sta de vorbă cu mine, și intrebăndu-i, de ce la Camus in cancelariă se fereau a vorbi romănesce? (le-am observatu de atătea ori, să nu mai dică Vlaski, ci romănescu,—romănesce, și se supuserĕ), totul ce am pututu scoate din gura lor, erà: „că ceia nu sciu cuvinta cu noi.“ Eu intrai in părere, că fiindcă numele de *Vlach*, ce Croații dau in batjocură Dalmato-Serbilor, e rușinosu, ei de rușine nu vorbescu limba lor intre străni. *)

D. Covaciu se ținù de promisă. Abea mĕ inturnai acasă de la D. Camus, și ăncă inainte de meadă-di venì și-mi aduse renumitul seu articlu eșitu in N-rii 1—2 ai jurnalului „L'Istria“ anul primu 1846, precum și unu articulu, sau mai bine capetul unui articulu eșitu in numitul jurnalu in anul 1852 din agera pană a Domnului *de Franceschi*, care in acestu capetu de articulu apĕra causa Romănilor istriani cu o căldură, ce și eșitu de la unu Romănu din Dacia lui Traianu ar fi făcutu mare impresiune. Lese-

*) Istrianii au perdutu forma romănească antică in *escu* la adieptive; ei dicu: „io cuvintu Vlaski, croațki“. Cănd vorbindu in limba noastră audu căte unu cuvĕntu latinu, care seamăna cu altul italianu, ear Istrianii nu-lu au, indată ii audi: ista-i, or acesta-i italianski, or mai desu: talianski.

*) In Susnievizza m'am convinsu altfeliu. Vedi mai josu discursul cu Parohul din Susnievizza.

râmu impreună acestu articulu*). Apoi veni vorba la Sajevici cu probele date de elu in "Novice gospodarski &" şi eu observai, că după consemnaţiunea de vorbe romăno-istriane, ce mi-o dede ăncă la Lubiana Dr. Bleweiss, elu nu credu să sciă romănesce. D. Covaciu mi-a spusu, că in adevěru Sajevici nu cunoasce limba, ci a scrisu ce i-au spusu alţii. De altă parte imi recomenda tare pe Capellanul Micetity, acela care cooperase la articului din „L'Istria" No. 1—2, 1846, şi care acum se afiă in Castva (Căstău, Căstăvu ḑicu Romănii din Istria), nu departe de calea ce duce la Fiume. Ear dintre locuitorii din Valdarsa imi recommendâ pe bětrănul Scrobe, Podestà (jupănu) de Susnievizza, acela de la care părintele Sajevici adunase probele de limba romăno-istriană, şi pe care acestu preotu nu sciu de ce ilu fece omu invěţatu, cănd elu bietul abia putea semnà nisce trăsure cu condeiul spre a-şi subscrie numele, pe care-lu divinau numai cei ce-lu cunosceau. Ănsě in celelalte, ca ţeranu neinvěţatu, erà foarte deşteptu şi cu esperiinţă. Cu multă căldură mě indemnâ D. Covaciu a merge la Fiume, unde se aflà D. de Franceschi, autorul articlului de care vorbisem mai sus, ca la unul, ce, după Dr. Kandler, s'a ocupatu mai mult decăt toţi Istrianii cu limba romănă.

Mercuri 24 Iunie sara.

Inturnăndu-me de la D. Camus, unde — ca să mě esprimu in limba de Valdarsa — merindai şi astăḑi, că-

*) Articulul (intitulatu *sulle varie popolazioni dell'Istria*) se află in N-rii 50 51 din anul 1852. La Luciani in Albona in 5 Iulie cetii şi pe celu d'intăi, cam intunecosu; pe Morlachi nu-i ţine de Romani.

Alţi articuli interesanţi sunt in „Istria" din 1846, N-rii 13 — 14 et *sqq.* *Saggio di dialetti istriani, di Trieste, di Rovigno.* In N-rii 16 — 17 dă altul altă probă de dialectul Rovignanu, dar cea d'intăi mai aproape de noi. N-rii 26—27 *de Franceschi* despre Castellieri şi respunsul lui Kandler.

tră sară mĕ visitâ amicul Covaciu din nou şi-mi aduse unu manuscriptu alu seu, ăncă din anul 1846, in care erau probele de limbă eşite in N-rii 1—2 ai jurnalului „L'Istria“, conceptul acestui articulu, apoi o consemnaţiune de cuvinte română-istriane şi o incercare de a pune in ordine formele de conjugaţiuni, declinaţiunile pronumelor şi comparaţiunile adieptivelor, o incercare incepută şi necontinuată, dar de mare preţu. Fiindcă D. Covaciu, nici cu Valdarsenii, nici cu mine nu vorbeà românesce, se vede că prea puţin va fi sciindu din limba aceasta, şi poate că şi incercarea inceputului operatului de mai sus l'a făcutu impreună cu Micetity, ceea ce ajungĕndu la Căstău voiu aflà de la acesta. Cu toate aceste operatul mi-e de mare preţu, că cel puţin după elu poţi cercetà şi judecà despre formele limbeĭ in faţa locului. Conversarea se invĕrtì şi acum asupra tendinţelor ce se vĕdu la Slavi de a slavizà totu şi pretutindenea, asupra literaturei românesci in Dacia Traiană, asupra celor ce au scrisu despre Istria, şi intre alţii imi recomendâ foarte mult pe D. Kandler, pe care nu-lu aflasemu in Triestu. Dr. Kandler erà redaptotorul jurnalului „L'Istria,“ care astădi nu mai esiste.

Cu ocasiunea aceasta D. Covaciu imi comunicâ trista scire, că amicul nostru in spe, invĕţatul Podestà alu comunei Susnievizza, bietul *Scrobe*, era mortu de o lună, cea ce mai inainte cu căteva oare nu sciuse! Scirea fù pentru mine cam descurajătoare, căci de la acestu omu, care stete profesoru părintelui Sajevici de la Berşec, ar fi invĕţatu cu mult mai uşoru invĕţăcelul românu, deprinsu in arta de a comparà limbe. Cu toate aceste amicul Covaciu mĕ consolâ cu asecurarea, că Preotul din Susnievizza imi va aratà pe vre unul dintre locuitori mai desceptu, cu care să mĕ

inţelegu. După trei ore me lăsâ D.' Covaciu, oferindu-m de suvenire atăt articulii cei doi de cari vorbii mai sus, căt şi manuscriptul cu incercarea de a ordinà forma conjugaţiunilor. Eu ilu indemnamu să continue studiul acesta, pe care-lu incepuse in anii 1845—46 şi a cărui intrerumpere lipsesce pe Romăni de unu mare bine; elu se escusâ, aducăndu mai multe circustanţe, care-lu impiedecarĕ şi-lu desgustarĕ, adăogĕndu, că acum, dacă chiar Romănii se ocupă de Valdarsa, manuscriptul seu precum şi micul poporu din Valdarsa se află in măne mai bune.

Joi in 25 Iunie.

Reculegĕndu toate, căte audisem şi cunoscusem pănă aci despre starea lucrurilor in Valdarsa, mĕ convinsei, că Albona, unde am cele mai bune recomendaţiuni, nu e locul, unde să mĕ aşedu şi deunde să-mi diregu escursiunile. Albona remăne cu adevĕratu pentru mine unu puntu cu atăta mai importante, cu căt nu departe de acolo se află comuna or catunul Schitazza ver Schitaccia*) impoporată cu Romăni ce mai vorbescu romănesce ca in Valdarsa, şi care comună nu figurează ca locu romănescu nici in charta etnografică a Domnului Czörnig, nici in consemnaţiunile ce mi se dederĕ din cancelaria statistică a ministeriului de comerciu in Viena; ănsĕ mediu puntul pentru cercetările mele mi se părù a fi Susnievizza, comuna cea mai numeroasă şi mai adunată. Decisei dar a mĕ aşedà in Susnievizza, in dosul lacului Cepici, a mĕ repedì mai pe urmă la Albona, spre a cercetà Schitazza

*) Părintele Ierala, parochul de la Berdo, unde şedui in 29, imi spuse că cei din Albona numescu pe cei din Schitazza *Morlachi.* Ear unu argumentu, ca Morlachii sunt Romăni.

a apucà apoi calea spre Fiume pe la Fianona, a face o visită părintelui Sajevici in Bersec şi a merge până la Volosca, a mĕ abate aici din calea Fiumei spre stinga, spre a merge la Castau, parochia cea mare cu 5 Capelani, intre cari unul e Micetity, a mĕ consultà cu acestu preotu june, singurul romănu invĕţatu din Valdarsa, a merge impreună — de se va putè — in pămĕntul *Cicilor*, unde in comuna Jéane se mai află Români, şi a continuà pe urmă calea la Fiume, spre a face cunoscinţă cu amicul Românilor D. de Franceschi. Pe când făceam acestu planu de călătorie, intrâ la mine D. Covaciu, care se unì intru toate cu ideile mele. Elu imi aduse ăncă unu articulu scrisu de Dr. Kandler şi eşitu in Jurnalul seu l'Istria in anul 1848. Acestu articulu cearcă a face pe Italiani să creadă, că pentru cunoscinţa limbei italiane, şi chiar a celei latine, e de lipsă studiului limbei române din Dacia, o ideă, pe care şi D. Ruscallo Vegezzi la Turinu se studesce a o popularizà. Pe urmă trecĕndu la originea Romanilor Istriani, observai că după cât potu judecà până acum, acesti Români nu potu fi numai o ruptură de populu dintre Românii Daciei lui Traianu, avĕndu pe de o parte foarte multe cuvinte, modulări şi deturnături de vorbe comune numai lor şi Macedo- şi Tesalo-Românilor, precum: pronunciarea lui *l* inainte de *i* ca italianul *gl*, aruncarea unui sunetu inaintea lui *r*, când acesta incepe cuvĕntul (îrpa=piatra, dela ripa; îrdu=ridu &), pronunciarea lui *au* ca *av* &, *muşatu* pro *frumosu*, usuarea verbilor ajutători &; ear de altă parte altele proprie lor şi unor Români din Dacia traiană, precum: deasa schimbare a lui *n* in *r*, ca Moţii in Ardealu, ca Moldovenii, &.

D. Covaciu observâ, că inainte de 30 ani chiar şi

Italianii din Istria de pe marginea Adriaticei pronunciau pe *au* ca *av*. Mai incolo imi observâ, că in partea Istriei spre meadă-di, cătră Parenzo şi Orsero, ar fi fostu mai de mult Albanesi, cari astădi sunt slavizaţi, şi de aci mai spre meadă-noapte, spre Gimino, Serbo-Dalmatini (de aceia, pe cari Croaţii ii numescu Vlachi), mi se pare aduşi de Veneţiani, cari aseminea sunt contopiţi astădi cu Croaţii Istriei. Totdeodată D. Covaciu imi arătâ conceptul unui operatu făcutu de D-sa şi alţii pentru charta D-lui Czörnig, in care intre altele era şi această observaţiune: „Căt pentru Romănii (*Walachen*) din insula Veglia, ne lipsescu cu totul informaţiunile.“ Să fie oare Romăni in Veglia? Această insulă e intre Canale della Morlacca de oparte, şi Carneri de altă parte, va să dică aproape de Morlachi.

La 3½ după meadă-di plecai spre Valdarsa. De la Pisino la Valdarsa duce unu drumu foarte bunu. Văile şi poalele dealurilor au o vegetaţiune, pe care in acestu pămĕntu peste tot sterpu ai putè-o numi lucsoasă; chiar culmele sunt investite cu păduri mai dese. Dar indată ce ajungi pe virful montanelor, de pe cari ai a scobori spre Valdarsa, ţi se presintă ochilor spre resăritu şi mează-noapte icoane cu totul contrare. O liniă de montane, incepĕndu de la Fianona şi diregĕndu-se spre meadă-noapte, se face din ce in ce tot mai căruntă, vegetaţiunea dispare din ce in ce mai mult, şi dacă de la Fianona pănă in dosul lacului Cepici mai vedi căte o grupă de case infundate prin crepături şi ripe, apoi deacolo in sus spre meadă-noapte chiar poalele acestor montane jos in vale nu sunt alt ceva decăt ripe, surpături, pietre de pietre, ca cănd aru fi nu de mult vomite din cuptoarele cele vulcanice ale pămĕntului, locuri seci, arse, printre cari abea intrevedi ici colo căte unu spinu doi, ănsĕ atăt de rari şi mici, incăt

nu schimbă nimic sau foarte puţin in coloritul figurei celei triste. De aceste ripe se vĕdu aninate ca de unu părete naturalu nisce catune ori grupe de case, unele mai dese, altele resipite, care după charta ce o aveamu inaintea ochilor şi după cum spuneà conducĕtorul, erau communele Iessenovizza, Villa-nuova, Susnievizza şi Lettay *). Deasupra mormanelor de peatră, de care sunt acăţate numitele grupe de case, locul se face puţintel mai şesu, unde mai e oarecare vegetaţiune; dar deodată terenul se ridică repede in sus. Acesta e muntele, a cărui cea mai inaltă culme se chiamă Monte-maggiore, de pe alu cărui vĕrvu dimineaţa inainte de resărita soarelui, dacă e seninu, (după cum spuneà conducĕtorul meu din Pisino intr'unu dialeptu italianu, ale cărui gramatică şi vocabulariu nu le-am vĕḑutu ăncă), se vede in dreapta pănă la Veneţia, c'unu ochianu bunu se vede insaşi Veneţia şi chiar şi Ancona de cealaltă parte; in stănga veḑi Dalmaţia şi ţerele contermine, Carneri, Veglia ş. c. l.

O aruncătură de ochiu de pe dealurile despre Bellay, asupra grupelor de case de care vorbii şi asupra muntelui Maggiore cu celelalte montane şi mormane de peatră de la poalele lui, mĕ luminâ deodată asupra puntului, pe care-lu desbătui mai bine de o oară cu invĕţatul preotu de la Zareci, cu bravul Slavistu Wulcici, care ţineà morţiş, că Românii din Valdarsa sunt şi astăḑi căţi au fostu din

*) Nu e de mirare, că Românii, adăpostiţi de aceste ripe, uitarĕ şi cuvĕntul peatră, şi-lu supplinirĕ cu ripă. Românii istriani peatra o numescu ripă; ci fiindcă ei ca şi ceilalţi Români din Dacia Aureliană, imităndu pe Greci, cu cari şi pintre cari au petrecutu atăţi seculi, nu potu pronunţă pe *r* de la inceputul cuvintelor, ci vocala următoare o punu inainte, modificăndu-o intr'unu sunetu guturalu, ce nu e nici *a*, nici *ă*, nici *e* curatu, ripa o pronunţă **ърпъ, ъ** de la inceputu abătutu spre *e* largu.

vechime, că nu numai nu se desnaţionaliză, ci că ăncă şi alţii din vecinătate invață limba lor, şi-mi numise unu satu, alu cărui nume l'am uitatu şi ai cărui locuitori de origine slavică ar fi inceputu a uità limba lor! Pusĕţiunea geografică a locului deminte singură această ipotesă, şi arată invederat, că dacă mai esistu astădi Români in dosul lacului Cepici, in faţa muntelui Maggiore, causa e păretele naturale formatu de poalele acestui munte, care a datu aci Românilor adăpostu, asecurăndu-i de la spate şi separăndu-i celu puţin in partea aceasta de contaptul nemediatu cu Slavii. Combinăndu scirile istorice, ce ne lasarĕ Tomasini şi Ireneo della Croce, ca Romănii locuitori ai muntelui Carsu, dela Monte-Maggiore inainte spre meadă-noapte şi apusu se intindeau pe timpul lor până la 1 milu geogr. şi jumătate aproape de Triestu, apoi faptul că urme de idiotismi romăno-istriani se aflau la Italianii istriani de pe ţermul adriaticu până in generaţiunea penultimă, de esemplu datina de a pronunţà pe *au* ca *av*, — apoi că locuitorii aduşi de Veneţiani din Dalmaţia in partea despre m. d. a Istriei, de cătră locuitorii Slavi se numirĕ Vlachi, şi c. l., cu puseţiunea geografică a Romănilor din Valdarsa, e invederatu că lăsăndu la o parte intrebarea despre originea Romănilor in Istria peste tot, desnaţionalizarea lor a urmatu incepĕndu de la Marea Adriatică spre m. n., devenindu cei de pe marginea mărei Italiani, cei mai din intrul ţerei Slavi, şi scăpăndu din ei numai o frăntură la poalele muntelui Maggiore, a cărui coaste despre m. d. seci, sterpe şi repedi nu se puturĕ impopulà de oameni. Acestu munte dede Romanilor unu propumnacul ce-i asecurà de la spate şi de care redemăndu-se puturĕ inturna peptul cătră inimicu spre a se apĕrà din partea ceealaltă. E icoana ace-

lui ostașu bravu, care după ce luptăndu-se bărbătesce a perdutu toate pusețiunile militare, ruptu de cătră soții se de arme, se trage inapoi apărăndu-se de inimicul ce-lu im-impresură de toate laturile, pănă ce dă de unu arbore, de o peatră mare, sau de unu altu muru naturale, subt alu cărui scutu asecuratu de o parte, ține in frĕu pe inimicul ce nu-lu mai poate atacà de toate laturile. Supt această icoană mi se presintâ micul poporu din Valdarsa; subt acestu chipu mi se reproduse și mi se destinse inaintea ochilor toată istoria Românilor de doue mii de ani incoace, de când se aduserĕ cele d'intăi colonii romane dincoace de Adria, care intindĕnduse necontenit mai ăntăi pe litorele mărei, după aceea mai in intru in triunghiul iliricu și pe urmă peste Dunăre spre m. n. și resăritu, in cursu de 400 de ani formarĕ poporul romănu, a căruia esistență pănă astădi in locurile unde l'au străplantatu cei d'intăi colonizatori, e unu miraculu, care cu toate aceste esistă ăncă, adevĕratu intre Istru, marea Neagră, marea Albă și Adria numai in insule risipite, ănsĕ compactu in Dacia lui Traianu. Istoria Romanilor in tot teritorul indicatu aci, incepĕndu de la Adriatica pănă la Nistru, se reproduce in miniatură in icoană, sub care mi se presintâ poporașul din Valdarsa. Mai mult, mai puțin, pretutindenea aceeași luptă, aceleași pericule, aceeași scăpare.

Cuffundatu in aceste impresiuni ajjunsei la Pas și mĕ scoborii repede la Bellay, care nu e altceva decăt o curte in care se aflä casele dominiului Principelui Auersperg, inlocuite numai de administratorul acestui dominiu D. Glascu, cătră care aveam o recommendațiune de la ginerele seu din Pisino. Inainte de a mĕ decide pentru Susnievizza, erà vorba

să mĕ aşşeḑu cu locuinţa in aceste case şi să facu de aici escursiunile mele, unu planu pe care—cum insemnai mai sus-l'am — schimbatu. Intrăndu in curte, aflai, că D. Glaser nu era acasă, dedei scrisoarea, recusai mulţemindu invitarea făcută de a mai şedè şi, impinsu de nerăbdarea de a mĕ vedè căt mai curĕndu in mijlocul Romănilor, mĕ pusei in trăsură şi peste ½ de oară mĕ vĕḑui in casa Parochului de Susnievizza. Fără nici o recommendaţiune intrai in casă şi mĕ presentai cerĕndu a fi receputu pentru 4—5 ḑile, spunĕndu scopul călătoriei mele. S. sa părintele Cancici (Kančič), fiind cam malatu, infipse ochii sei cei mici albastri asupra mea şi se părea a strămbà din nasu; dar il indulcii cu citarea cătorva esemple de ospitalitate patriarcală din Biblia. S. sa se sculâ şi vĕḑĕndu pe fereastră trăsurica c'unu calu cu care venisem, mai eşì la lumină cu o dificultate, că n'ar avè fĕnu pentru calu şi şopronu pentru trăsură. Ilu allinai şi despre aceasta spunĕndu-i, că nici calul nici trăsura nu sunt ale mele, şi adăogăndu, că dacă in baulă — Romănii istr. numescu giamantanul or cuferul baula ca Italianii — dacă in baulă n'aşi avè lucruri de greutate de 45 funḑi şi ăncă o tasca, m'aşi putè ḑice că călătorescu ca unu apostolu. Fără să mai adăstu respunsu, mĕ adresai cătră unu servitoru ce ne ascultase discursul, pe care fără indoială nu-lu inţelesese, fiindu in limba germană.

— Esci rumeru? (de şi sciamu că acestu cuvĕntu e uitatu aici de mult).

Servitorul: „Nu capescu ce ḑici“

— Sciu că voi vĕ chemaţi acmocea Vlachi, dar tyatyli vostri se chiamau rumeri. Vira cu mire la caroţă, neca adducemu o baula in casă.“

Cu toate că ei nu ḑicu *adducu*, ci *ducu* şi *portu*, ceea ce nu sciamu ăncă, tĕnĕrul tot m'a priceputu, a alergatu singuru la trăsură şi a addusu lucrurile in casă. Părintele imi dede camera destinată pentru oaspeţi, de cari se află pe la toate casele parochiali, şi mĕ aşşeḑai in noua mea locuinţă. Era 6 ore şi $^1/_2$. Indată ce mĕ spălai şi mĕ imbrăcai, eşii in commună şi vĕḑĕndu căţi-va paşi peste cale oameni adunaţi in curtea unei case, intrai in mijlocul lor salutăndu-i: Bura sara, omiri buri (buna sara, oameni buni)!

Unii respunserĕ „bura sara," alţii „dobra vecera" *) şi se adunarĕ cu toţii imprejurul meu. Erà casa lui Mihu Iurman, podestà celu de acum a Susnievizzei; dar aflai indată, că ei nu ḑicu podestà, ci *Potestatu de Communa*; **) ce mi se pare cu mult mai bine romănitu, că cel puţin e făcutu de genu bărbătescu şi se poate applicà mai bine barbatului ce e ăntăiul Communei, decăt Podestà la Italiani. Doi din cei de faţă se vĕḑu serĕ cu Gradignanii, cu cari vorbisem in Pisino, şi spuseserĕ celorlalţi, că a venitu unul dintr'unu *paesu de largu* (dintr'o ţară departe. N'au nici „ţară", nici „departe" in inţelesul nostru) şi cuvinta ca noi. Alţii ḑiceau din „Romănia", alţii din „paesu romănescu," alţii „romanski", fiindcă eu spusesem Gradignanilor că patria mea se chiama Romănia, paesu romănescu. Va să ḑică nu eram de tot necunoscutu acestor buni ţerani. In puţine minute se implù curtea de oameni.

Eu intrebam, cum se chiamă cutare lucru, şi dacă le

*) Romănii de aici, cu toate că ḑicu „bura ḑi," „bura nopte," „bura coale" (buna cale), s'au desvĕţatu a ḑice „bura sara" şi ḑicu mai numai „dobra vecera."

**) Cuvĕntul satu nu e cunoscutu, dar ḑicu altu cuvĕntu slavicu, *vas*, ănsĕ e tot aşa de popularu şi cuvĕntul Communa.

ḑiceam că şi la noi se ḑice aşa, se bucurau: „Şi la voi? bravo.“

Pe urmă incepurĕ a mĕ intrebà ei: cutare lucru cum se chiamă la voi? Şi dacă numirea erà ca şi a lor, unii băteau in palme de bucuriă, ḑicĕnd: „stessi (ştessi, şteşi, ştesso) şi la noi, bravo, bravo“ *) or: „tot ura“ — tot una. In fine incepurĕ şi pruncii şi pruncele a mĕ intrebà despre diverse lucruri cum se chiamă. Se mirau toţi, cănd le spuneam că am venitu numai ca să audu in faţa locului limba şi să vĕdu usanţele lor. Mĕ intrebau cum sunt lucrurile pe la noi, cum e paesul, dacă sunt *gori* (munţi nu cunoscu) ca pe la ei şi *ărpe* (petre, ripe), şi dacă se face pe la noi *viptu, ciuda* şi *buru* **) (multu şi bunu), şi mai ales dacă şi la noi *broaidele* (viţele) suffere de epidemia ce de 4—5 ani le-a stricatu fruptul studinţelor lor. Barbaţi şi mueri, feciori şi fete, nu sunt sfioşi, veniau cu toată increderea şi-mi dau *măra* (măna) şi mĕ intrebau. O fetiţă *muşată* (frumoasă) ca de 12 ani a potestatului communei, anume Lucia, mĕ intrebâ de sunt insuratu şi dacă nu, să me insoru la ei! Ca oameni simpli ce rar esu in lumea mare, se mirau de o mulţime de lucruri ce vedeau la mine.

Erà 9 ore trecute, inoptase bine, cănd abia mĕ putui

*) Ăntăi credeam, că acestu „bravo“ e cunoscutul bravo, bravi italienescu; dar după ce observai că nu toţi pronunţà bravo, ci cei mai mulţi *pravo*, precum ḑicu toţi Slavii de pe aici, m'am indoitu, dacă e romănu or slavicul *pravo*.

**) *Viptu* numescu in genere traiul, şi specialminte ce ḑicu Moldovenii *pănele*, şi noi ceilalţi bucatele, adecă toate grănaţele destinate pentru viptul omenescu. *Multu*, ca adieptivu, precum şi *puţinu*, le perdurĕ, şi mai esistu amĕndoue numai in adverbele *mai munt* (pe *l* de regulă inainte de altă consonantă ilu lasă afară: *coad*=caldu, *oabu*=albu; aici in *mai mult*, *l* se pare că l'ai auḑì, dar esaminăndu bine, veḑi că ḑicu *mai muntu*), şi *mai puţin*. In cele-alte, in locu de multu se ajjută cu *ciuda* (*ciuda de omiri* =mulţi oameni), şi in locu de puţinu cu *zalek*.

smulge dintre ei, că aru fi şeḑutu toată noaptea de vorbă. In fine le ḑisei, că şedu „ciuda de ḑile“ intre ei, şi-mi luai sara bună după datina lor: „Domnu cù voi, bura nopte.“ Ei respunseră asemenea: „Domnul şi cu voi, bura nopte,“ dar intr'auḑii şi căte unu„ Bohu şi cu voi.“

Se inţelege de sine că eu făceam propagandă in contra slavismului limbei lor, şi nu-i suffeream a ḑice vorbe slavice, unde sciamu cá au şi altu cuvĕntu bunu. De mirare ănsĕ, că nu concedeau ca cuvintele slavice din limba lor aru fi cuvinte croatice or slavice, ci ţineau mortişu că sunt Vlachi, deşi la Croaţi ăncă e aşa or *ştesso*, cum ḑicu ei. Şi dacă pronunţamu eu căte unu cuvĕntu bunu romănescu, pe care nu-lu au ei, indată ḑiceau: „acesta-i pe talianski“. De almintre mărturiseau, că eu „cuvintu mai muşat“ decăt ei.

In această sară făcui progresu foarte mare in limba lor; dar din minutul acesta am simţitu totdeodată foarte multă lipsă de unu omu literatu din sinul lor, cu care să mĕ potu inţelege bine şi care să mĕ poată luminà in acele, in care nu mĕ puteam esplicà ca să fiu priceputu şi să iau respunsul doritu. Intre alţii, cu ca i vorbii in sara aceasţa la potestatul, se aflà şi unu fiu alu reposatului potestatu Scrobe, alu dascalului lui Sajevici, anume Ive sau Ioan, unu june foarte bine făcutu, frumosu şi desghieţatu.

In fine mĕ inturnai la Părintele Kancici, care se părea ingrijatu, temĕndu-se poate ce sciu eu de vr'o apostasiă in turma sa. Deaceea şi trămisese feciorul de doue ori după mine. Acasă ĕi spusei, cu ce bucuriă mĕ vĕḑurĕ că vorbescu in limba lor, şi cu cătă plăcere cuvĕntau şi ei in această limbă. Deaici deschisei discursul asupra intrebărei: de ce acesti oameni vorbescu limba lor numai in casele lor, or numai intre sine, adecă ei cu de ai lor? Sem-

nai mai sus (pag. 12.), că intrasem in părere, cumcă acesti oameni au ruşine de limba lor. Părintele Cancici, din contra, affirmâ, că după observările sale făcute dinadinsu şi cu toată seriositatea, acesti oameni nu se ruşinează de limba lor, ci din contra o au ca unu sanctuaru, pe care-lu conservă cu mare pietate, de care sunt superbi şi pe care după părerea sa se vĕdu a crede că-lu profană, comunicăndu-l cu cei de altă seminţiă! „Din contra, cu D-Ta“, adause preotul, „cuvĕntarĕ şi se bucurarĕ, pentru că audiserĕ de mai inainte şi le-ai spusu insuţi, că naţiunea voastră cuvĕntă, are limba ca şi a lor, şi că sunteţi de o origine. Cătră aceasta necuvĕntarea lor intre străini, ănsĕ numai cănd au a face deadreptul cu străinii şi se adresă cătră ei, vine şi de acolo, pentrucă de seculi nici unu străinu n'a vorbitu cu ei in limba lor, ba ăncă Slavii le dă numiri batjocoroase, Ciribiri etc. Dar chiar in mijlocul străinilor, dacă au a se inţelege despre ceva ei cu ai lor, la o parte cuvĕntă in limba lor. Să le fie ruşine—nici vorbă; din contra, sunt fudui de limba lor. Poate că o consideră şi din punctul utilităţei, că au cum să se inţeleagă intre sine, fără ca să le afle alţii cugetele şi planurile. Ver-cum, eu—incheiâ părintele—sunt convinsu, că-şi custodescu limba lor cu o mare pietate ca unu sanctuaru, şi nu o vor perde nici o dată.“

Aceste parohul meu. M'am convinsu şi eu, că e multu adevĕru in această opiniune a preotului schiau. Insemnarĕmu mai sus, că nu le păreà bine când le diceam, că şi-au stricatu limba cu vorbe croatice, şi nu concedeau că cuvintele schiave ce au atăt de multe in limbă, aru fi croatice. Totul ce concedeau, era că *şi ei dicu stesso*, ba ăncă unul in Berdo mĕ apostrofâ: „de ce nu fi latu (luatu) şi ei de la

noi.“ Asemenea se supărau, când le diceamu că in 2—3 generaţiuni se voru stinge, şi affirmau că aceasta nu va fi.

Susnievizza. Vineri 26. Observări generale asupra limbei istriane. Sâmbătă 27 in călătoria din commună in commună. Duminică 28 la Biserica la Villa-nuova, convorbire cu Parochul desre jocu.

Vineri in 26 Iunie eşii de dimineaţă spre poalele muntelui Maggiore, unde aflai mai josu fetiţe şi feciori păscêndu oile. Fetiţele ca şi prin Ardealu şi in cele mai multe părţi ale ţerilor române, erau cu furca de brău şi torceau lănă, materiă din care se face cea mai mare parte a vestimentelor, atăt de femei căt şi de bărbaţi. Peste tot femeile p'aici raru se ducu undeva, prin commune şi afară pe câmpu, fără ca să aibă furca de brău, chiar şi când mai poartă ceva pe capu or pe spate. Această datină o vêdui şi prin toată Croaţ in anul 1849 şi e communa Slavilor despre m. d.,— ea e unu argumentu mai mult despre influinţa Romanilor, vechi locuitori ai acestui pămêntu, asupra celor ce i au subjugatu şi stinsu. Feciorașii aveau in mână câte o carte (cniga slav.), din care se preparau pentru scoala ce incepea la 10 ore. Indată ce mê vêdurê, se adunarê pe lăngă mine, şi ca unii ce mê cunosceau şi-mi cunosceau şi scopul, incepurê a-mi spune o mulţime de lucruri, mai alesu plante, care cum se chiamă, ânsê chiar in aceste afară de *spiru* (spinu), *iarbă* (*ioarbă*) şi *lemna* (e femininu) am aflatu prea puţine numiri românesci. Cu toate aceste am culesu o bună câtime de cuvinte. Studinţa de a puté face pe acesti tineri, dintre cari unul fusese pe la Pola şi rupeà şi italienesce, ca să-mi conjuge unu verbu, a remasu in deşertu. De cei bêtrâni, cari n'au invêţatu carte, nu mê puteam mira că nu i puteam face a scoate verbul din concretu şi aşi imaginà pe

cele trei persoane vorbindu sub diverse imprejurări. Peste totu limba acestor Români e seracă de espresiuni pentru concepte abstrase, cea ce nu ne poate surprinde odată ce vedemu că ea se vorbesce numai in casă, prin urmare că cercul ideilor ce se esprimu printr'ĕnsa e foarte mărginitu. Deaici vine că cuvinte, substantive şi adieptive, formate de verbu mai nu se află, decăt in ore cari frase şi espresiuni isolate. *Lucru* de es. esiste la toţi ca substantivu şi verbu; dar lucrătoru nu se află. De la *credu*, nu au *credinţa*, decăt in singura frasă *à bee* (ei ḑicu: *beu* şi *bevu*, *bei*, *bee*, *beemu*, *beeţi*, *bevu* şi *beu*),— *à vinde*, *à cumpra in credinţă* adecă in credetu, pe credetu, cea ce se ḑice in Transilvania, in partea, unde din idiotismi conservaţi pănă astăḑi se cunoasce, că acolo se află strănepoţii Romanilor celor aduşi de preste Dunăre, şi in căteva alte părţi. Dar m'am miratu de tinerii de căte 13 — 14, cari invĕţiaserĕ in scoala communală şi dintre cari unii rupeau şi italienesce, că nu-i puteam face a conjugà in limba lor. Drept că gramatică nu invaţă; ănsĕ cu toate aceste limba croatico-slavică, din care cănd intră in scoala communei nu sciu nimicu, vĕdu că o invaţă şi fără gramatică şi fără esplicare in limba maternă. Drept aceia fui constrinsu mai ăntĕiu a mĕ servì ori de parochi cari le declinau şi conjugau in limba slavă şi-i făceau apoi să traducă in limba lor, ori de aceia dintre dĕnşii cari sciau italienesce, şi cărora le conjugamu italienesce, făcĕndu-i apoi să ḑică tot acea in limba lor. Pe urmă luai in mănă Gramatica limbei slavice meridionali de Ignaz Al. Berlic (se pronunciă Berlity, ty aproape de *ce* italienescu) şi le conjugam după ea, ănsĕ nu pretutindinea cu succesu, pentru că limba croato-slavă ce o vorbescu acesti Români, e foarte schimosită. Cu toate aceste

prin multă conversare in limba lor am recullesu in 3 ḑile toate formele mai mult din frase casuali decăt din traduceri. Eu adecă nu m'am lasatu pe tabelele recullese de D. Covaciu in inţelegere cu tĕnĕrul Micetici, mai vĕrtosu că esaminăndu-le le-amu aflatu numai după analogiă că-su eronee ni mai mulţi timpi; ci am voitu a le adunà din gura poporului. Aceasta mi-a fostu de mare folosu, pentru că numiţii necunoscĕndu limba cum o vorbimu noi in Dacia lui Traianu, nu luarĕ in consideraţiune unele vocale pronunciate numai ca semi-sunete. De esemplu: verbul *luare (levare)*, *a lua* etc, ei ilu puserĕ: *lau*, *lai*, *lae*, *lamu*, *lati*, *lau*. (iau, iai, ia, luămu, luaţi, iau), cănd in contra se aude in adevĕru şi *u* pe jumătate şi *l* puţintel muiatu, acolo unde noi ilu muiămu de tot de se face semivocală ori semiconsonantă. Se aude in adevĕru: *lĭau*, *lĭai*, *lĭea*, *lŭamu*, *lŭaţi*, *lĭau*. Participul nu e *latu*, ci in adevĕru *lŭatu*, unde *u* abia s'aude, etc. Impresiunea ce face intr'unu Romănu din Dacia Traiană cuvĕntarea acestor oameni cu limba lor, e variă. Preste tot remăne omul surprinsu, auḑindu după unu restimpu cel puţin de o mie de ani,—de cănd cu subjugarea Romanilor din Panonia (Schiavonia şi Croaţia) şi Dalmaţia a incetatu toată comunicaţiunea intre noi şi ei—auḑindu ḑicu aceleaşi sunete, aceleaşi forme de limbă, incăt uneori ţi se pare că esci in mijlocul Daciei. De esemplu in cursul conversării cu tinerii mei amici, se indreptâ unul cătră altul ce venise mai tărḑiu şi-lu intrebâ: *vĕḑiutu-mi-ai boili?* unde in pluralu articlul in *boi*, e muiatu chiar şi *l* ca la noi, şi altele asemene. Aici remăi surprinsu de tenacitatea cea de feru a Romănului. Alte ori ţi se pare că-ţi cuvĕntă intr'o limbă cu totul străină, cănd cu toate aceste analizăndu veḑi că e vorba curat romănă, in care se schimbarĕ unele litere şi să

scurtâ căte unu cuvĕntu compusu. De es. cănd mĕ sculam dintre ei să plecu in altă comună ori să mergu acasă, la salutarea mea „Domnul cu voi“ mi se respundea afară de *Domnu și cu voi* ăncă și aceasta *bura coale,* care la ăntăia audire mi s'a părutu străină, pe urmă mĕ dedai cu ele, convingĕndu-mĕ, că nu numai schimbă pe *n* in *r*, ci și pe *a* alu nostru raru ilu pronunciă *a* curatu, ci mai totdeauna *oa*, și așa din cale bună or bună cale, ese *bura coale.**) Mai greu de inţelesu mi-a fostu cuvĕntul compus *oter*, care in Valdarsa nu se aude nici măcar cu forma de *oteri*. I-amu intrebatu adecă să-mi spună cum ḑicu *alalta-ieri*, ce nu inţeleserĕ, pe urmă le esplicai „ḑioa de nainte de eri“ ori „de mante de eri“ ori de „rentĭe de eri“ **) și-mi respunserĕ *„oter.“* Le spusei că nu capescu, și-mi respunserĕ esplicăndu-o prin *preste eri*, precum ḑicu la poimăne *„preste măne.“* In ḑioa d'intăiu remăsei in părere că *oter* e străinu, de și slavii nu-lu au. Dar a doua ḑi ilu analisai mai bine, după progresul ce făcui, și vĕḑui că nu e alta decăt „alalta-eri,“ pentru că ei de regulă lasă afară pe *l* cănd e impreunatu cu altă consunantă, și apoi modifică atunci totudeauna pe *a* de va fi inaintea acestor doue litere. De esemplu ei ḑicu *oabu* in locu de albu, *coadu*, in locu de caldu, *oatu* in locu, de altu, *oata* in locu de alta (ănsĕ *oa* sunt diftongite, și nu se sună pure nici una, ci confuse amĕndoe.) s. c. l. Prin

*) Aceasta e cu atăt mai de mirare, cu căt ei pe *o* nu-lu facu nici o dată *oa*, ci-lu pronunciă totdeauna puru: *more, morte, mora* (conjunctiv de la *moriu*, și substantivu de la *mola*), cănd noi din contra, de căte ori va veni după elu in silaba următoare unu *e*, *a*, neintonate, ilu modificamu ca cănd l'amu diftongì din *oa*.

**) Toate aceste, sunt in usu, in locu de mai inainte, mai nainte, inainte; *rentĭe* nu e alta de căt *in-inte*, ce se ḑice in locul nascerei mele și imprejuru, in locu de inainte.

urmare pricepui că *oter* e prescurtare de oata-eri*). Nu puţinu mi-amu frecatu capul cu cuvĕntul *coromacu*, cu care cei de sub Monte Maggiore numescu câciula loru, singurul acoperemĕntu de capu ce au. Scieamu bine că nu e slavicu, cu toate aceste nu-i puteamu aflà consăngene in Dacia noastră; de şi elu esprime lucru de prima necesitate, alu cărui nume nu se perde uşoru de căt de regulă deodată cu capul. Abia după trei ḑile, mutăndu pe *r* in *n* şi eşindu-mi la lumină *conomacu*, *conamacu*, mi venì in minte a transpune silabele şi indată descoperii in America *coromacului* pe comanacul nostru**). Mutarea lui *r* in *n* nu era pentru mine nimicu nou, sciindu marea applecare a bravilor nostri Mocani sau Moţi de a usà această permutare, care e usată şi in Moldova, de şi nu aşa desu. *Jajetu* (жажет), in locu de degetu, imi erà cunoscutu şi din Banatu; asemenea tot din Banatu mi era cunoscutu Tyatya in locu de Tata; ănsĕ in Valdarsa se aude şi Tyatya şi Ciacia. Aceste modificaţiuni ale lui *te* in *tye* şi chiar in *ce*, sunt cunoscute Ardelenilor, unde se audu pe alocurea amĕndouĕ, de es. unii ḑicu *laptye*, alţii *lapce*, etc.; modificarea lui *te* in *tye* e usată şi in Romănia mică pe sub munţi, mai alesu in ţinutul Jiului de sus şi in Mehedinţi. Adaogu ănsĕ, că in Istria afară de cuvĕntul *tyatia*=tata, şi de *'r-entye*=en-ainte, n'am mai

*) In Schitazza in 6 Iulìe am aflatu tot *oter*, ear in 8 Iulie, cănd in Castua am vorbitu ăntăia dată cu *Cici* sau Jeiani, am vĕḑutu, că acestia ḑicu *oata-eri* şi nu *oter*. Aci am aflatu pentru prima oară: *vorbescu*, *inţelegu*, *arete*, *berbece* cu distingerea ce se află in unele părţi ale Romăniei, mai alesu in stinga Oltului etc.

**) Nu mi-a mai remasu indoială, după ce in Schitazza vĕḑui că nu ḑicu *coromacu*, ci *comaracu*, apoi mai tărḑiu la Cici ear *comaracu* şi ăncă nu căciulei, ce nu poartă, ce pelăriei; prin urmare scrilaşul lui Sajevici, ce in adevĕru s'aude in Susnievizza, e o numire generală ce la Slavi inseamnă coperemĕntu peste totu; ear comanacu (s. comaracu) e adevĕratul nume al căciulei şi pelăriei.

datu peste această modificaţiune a lui *t*. Ear cât pentru tată şi mamă, deşi Istrianii ḑicu astăḑi *tiatya* şi *maia*, ănsĕ pruncii sugaci până cătră doi ani ai etăţei ḑicu *mama*, *tata*, şi apoi părăsescu aceste vorbe. Alte singularităţi au in privinţa lui *l*:

a) că, impreună cu Romanii din Rumelia, Macedonia, Tesalia, Albania şi Grecia de astăḑi, pe *l* nu-lu moaiă in acele cuvinte, unde in rădăcina latină e *cl* şi unde noi cu Italiănii muiămu cu totul pe *l* (chiaru, chiămu=ital. chiaro, chiamare, etc.). Fraţii istriani ca şi Macedo-Romanii ilu moaiă foarte puţinu, incât mai nu se simte modificaţiunea, şi poţi pronuncià *cliaru*, *clamu*, reţinĕndu pe *l* intregu şi adăugĕndu-i numai unu *i*, fără ca să vatăme urechia Istrianului*);

b) asemenea tot pe *l* intre doue vocale ilu moaiă ceva mai puţinu decât Italianii, ănsĕ tot mai mult decât in *cl*, de esemplu *gălĭină*, *pulĭu* (puĭulu nostru şi *pasesre*), filĭu etc.

c) faţă cu cele insemnate aci, e de mirare că *l* in articulul appusu la substant. masculine ce esu in *u*, dispare mai totdeauna, lucru ce nu ne suprinde când scimu, că in unele părţi ale Ardealului şi in alte părţi ale românimei se face asemenea. Scimu că şi la noi se ḑice in poporu „omu

---

*) *pl* şi *fl* rĕmănu intregi ca la toţi Romănii; ănsĕ de mirare, că pe verbul placu, pe mare ănsĕ l'amu afflatu numai impersonalu, l'au italianisatu, şi ăncă rĕu, precumu ilu pronunciă in o mare parte a Istriei. Romănii istriani ḑicu adecă: *mi piajè* (піажè) cu *e* finalu lungu şi deschisu, ca in infinitivul celu scurtatu alu verbilor din a II-a conjugaţiune latină. de es. ca in vedè (re) etc. Causa lungirei lui *e* finalu poate să fiă in analogia ce o vomu indicà mai josu vorbindu despre formaţiunea verbilor prin adaugirea lui *escu*. Asemenea ţinu pe *l* intre doue vocale şi-lu modifică in *r* tot acolo unde ilu ţinemu ori modificămu noi: de es. *ola*, *mole*, *fole*, (amu semnatu că *o* se pronunciă sot-deauna puru); ori *peru*, *peri* (perii capului), *fecioru*, *picioru*.

bunu, lucrul reu", etc. in locu de „omul bunu, lucrul reu" etc. şi altă differinţă intre statul absolutu şi celu concretu nu e decăt că in acestu din urmă se pronunciă *u* (om*u*) in substantivu, ear in statul absolutu se pronunciă *om*. Dar ne surprinde, că in inmulţitu Rom. istriani ilu moaiă de tot in contra analogiei limbei române din dreapta Dunărei, incăt dispare cu totul, şi sună ca la noi *omirii buri*. Ear in substantivele masculine ce esu in *e* se află *le* pretutindenea=*carle*, (care-le,) *câre-le, folele*;

d) altă singularitate e, că după ce acesti Români foarte raru pronunciă fără de articulu numele substantive masculine ce esu in *e*, după ce dar articulul in nominativul statului determinatu se află totdeauna la urma substantivului in *e*, in Valdarsa*) declinaţiunea cu articulul in urmă e perdută in genitivu şi dativu: *omu*, *di omu*, *lu* (şi *lui*) *omu*, *di lu omu;* in inmulţitu tot aşa: *omirili* (*omiri*), *di omiri*, *lu omiri*, *di lu omiri*. Dar e mai de mirare declinaţiunea celor masculine ce esu in *e*, prin urmare la cari articulul *le* e adpusu. Acestu articolu remâne in toate casurile lipitu de substantivu, ănsĕ neschimbatu, de es. *câre-el* (cănele), *de cârele*, *lu* (şi *lui*) *cârele*, *di-lu* (dela) *câre-le*. etc.; aşa *carle* (care-le), *di carle*, *lu carle*, *di lu carle*. Cu toată această formă de declinăţiune, e invederatu că articulul şi la acestia e la urmă, şi numai s'au desvĕţatu a declinà cu elu dinapoi. Prin urmare nici din acestu puntu de vedere differinţă esenţială nu e intre noi şi Românii din Valdarsa.

---

*) Şi in Schitazza tot aşa; ear la *Cici* se declină cu articulul la urmă, cel bărbătescu ca alu nostru alu tuturor, celu femeninu cu *l* netopitu, si muiatu numai puţinu, intocmai ca la Macedo-români: de esemplu: *a mulierlei, mulierlei.*

Din cele ce insemnarĕmu despre *l* nu se poate incheià nimicu asupra intrebărei: dacă acesti Români se ţinu de Românii din dreapta ori de cei din stinga Dunărei; pentru că de şi vĕdurĕmu că *l* urmează mai mult datina Românilorū din dreapta Dunărei, ănsĕ cu toate aceste vedemu in perderea lui in singularul substantivelor masculine in *u* şi in totala lui muiare in pluralu datina Românilor din Dacia lui Traianu. Mai incolo Românii Istriani au vorbe ce se află numai la Macedo-români, precum *muşatu* pro frumosu*) etc., de şi aspirează ca Grecii cuvintele ce incepu cu *r* şi producu prin aceasta schimositura acestor cuvinte; au pronunţia macedonică a lui *au* in *av* cu toate că *v* nu sună chiar aşa deplin ca la Maced., ănsĕ le lipsescu doue modificaţiuni caracteristice, prin care limba Românilor din dreapta Dunărei se destinge de a noastră in cea mai mare parte a Daciei Traiane, şi anume:

1) Românii istriani pe *b* inainte de *i* nu-lu facu nici odată *g*, nu ḑicu gine, orgi s. c. l. in locu de bine, orbi, ca Macedo-românii şi o parte de Ardeleni şi Moldoveni; asemenea nici pe *p* inainte de *i* nu-lu facu *k*, nu ḑicu кічіор, кієрд in locu de picioru, pierdu etc.**)

---

*) In locul nascerei mele, unu locu ce se ţine de acea parte a Ardealului unde limba arată că s'au aşeḑatu Romanii aduşi de regele L. de peste Dunăre, se aude şi *muşatu*; dar se ḑice numai pruncilor celor sugaci şi până la 2—3 ani, de către mume ori alţii cari ii desmeardă, şi e de mirare că atunci se pronunţă *u* finale şi in adieptivu şi in substantivu in tocmai ca la Macedo-români, de esemplu: muşat*u* copil*u*. Asemenea in locul nascerei mele se află chindisescu, ce-lu au numai Macedo-români.

**) Cu toate aceste au altă datină singulară de a interpune pe *l* muiatu acolo, unde noi ceilalţi, şi Italianii in unele, punemu după *p* unu *i* sau bine semi-consunanta *j* (cum se pronunţă la Italiani şi Germani) adecă „pierdu"—Românii istriani ḑicu *plierdu* (cu *l* muiatu). Unu singuru cuvĕntu—căt am pututu observa,—face esceptiune, adecă *pieptu*. In Valdarsa ilu pronunţă *clieptu*. In Schitazza nu ḑicu clieptu, ci *plieptu*, va să ḑică nici esceptiunea aceasta nu e generală. In celelalte nu se ţinu de Macedo-Români.

2) Romănii istriani nu pronunţă pe *c* inainte de *e* şi *i* ca tz, cum facu Macedo-Românii, ci pronunţă in cele mai multe ca ч (tsch) in tocmai ca noi, eară in unele cu unu sunetu mijlociu intre ч şi *z*, ănsě mai aproape de ч. Aceasta se vede şi de acolo, că celelalte seminţii le-au datu sub Monte Maggiore numele de Ciribiri, Ciciriani, Ciciliani, ear celor de pe muntele Carsu nume de *Cici*, şi pămĕntului, ce in seculii mai dincoace se află impopulatu ăncă de ei, nume de pămĕntul Cicilor (*Tschitschen Boden*, *terra dei Cici*), cănd de altă parte Macedo-Românilor se dede numele de *Zinzari*. Această pronunciă a Românilor Istriani trebue a se considera cu atăt mai caracteristică şi inrădăcinată, cu căt in dialeptul italicu din Istria, mai nu se aude *ce* (tsch), ci pretutindenea *tz*, ba ăncă chiar şi *z*. De esemplu ḑicu: *ditze* şi *dize* in locu de dice, *piatze* şi *piaze* in locu de piace, cănd din contra Românii, cari fără indoială au luatu pe piajè (пiaжè) de la Italiani, de şi nu l'au făcutu chiar *ce* dar cel puţin l'au muiatu din z in j sau ж.*)

3) In conjugaţiunile verbilor nu e nici o diferinţă esenţială intre Românii cei din dreapta şi cei din stănga Dunărei; cu toate aceste sunt oare cari singularităţi la fiecare, ănsě atunci Istrianii se apropie mai mult de noi. De esemplu verbul ajutătoru *avère*, in presinte Istrianii lu conjugă in doue forme, dintre cari una e cu totul singulare. Ei ḑicu:

---

*) Să nu uitu a argumentă din datina Italianilor despre m. ḑ. de la Mare de a pronunciă tz şi z in locu de *ce*, *av* in locu *au*, apoi din faptul că Veneţianii au adusu in Secul. XV şi XVI colonie din Morlacea, şi că Românii cei de astăḑi din Istria numescu pe acei Morlachi italianisaţi tot Morlacchi şi ăncă in batjocură, ear acestia pe aceia Ţigani cari au făcutu cuiele pentru XC... şi din ura aceasta: că poate numai Morlachi sunt puri Cutzovlachi.

Singularu.		Pluralu.	
J'am	şi J'am	Noi aremu	şi noi avemu
T'ari	T'ai	Voi areţì	şi voi aveţi
Ie (Ĭe=elu) are		Eli aru	şi eli *au* şi *av*.

Se vede aici că după ce noi avemu *are* in a treia persoană singularu, noi ăncă nu suntem străini de aremu, areţi; ănsĕ după ce Istrianii au şi ei avemu, aveţi, differinţă nu e. Când ănsĕ *am* vine ca verbu ajutătoru, noi scimu că la Macedo-romăni remăne, de esemplu in timpul trecutu, intregu ca in presentu, d. e. Noi avemu făcutu, voi aveţi făcutu, etc. când Istrianii ḑicu ca noi: amu, aţi făcutu etc.

In fine Istrianii au o datiuă singulară in verbii formaţi prin *escu,* fie din rădăcină romană, fie din cuvĕntatu imprumutatu de la străini, adecă in a treia persoană singularu nu punu terminaţiunea in sce, ci o lasă afară, şi in loçu ei lungescu pe *e* ce remăne finalu. D. e. *capescu, capesci, capè, capimu, capiţi, capescu,* aşa *tendescu* (intendere ital.,—entendre franc.=inţelegu, pricepu). Se vede dar ca şi pe *piajè* adoptăndu-lu de la Italiani, l'au datu după forma celor ce se formă prin *escu,* de şi la Istriani vine cà impersonalu.

Din aceste şi altele se vede că acesti Români nu se potu trage nici numai din Macedo-Români, nici numai din Daco-Romăni, şi poate nu se tragu nici din amĕndoue aceste ramuri de Romăni, ci sunt Romănii aceia, cari au fostu totdeauna de la inceputul Colonielor romane, anume Romanii, cari au bătutu pe primii Slavi (după Nestor) de la Dunăre,—Romanii, cari au ţinutu Panonia, adecă Schiavonia Sirmiul, Croaţia şi Dalmaţa,— prin urmare cari căutăndu spre resăritu, tindeau braţul lor cel stăngu fraţilor lor din Dacia lui Traianu incepĕndu de la Banatu incolo, ear

braţul celu dreptu fraţilor lor din Dacia lui Aurelian, din Tesalia, Macedonia şi Albania, — Romănii, ce s'au formatu aici incepĕndu de la 200 inainte de Chr. acei Romani, cari n timpurile cele grele, cănd incepurĕ barbarii a isbì in Dacia Traiană şi Aureliană, voru fi receputu la sine pe mulţi din acei fraţi, cari vor fi cercatu scăparea lor alergăndu sub aripele vechei mume.

Ănsĕ despre limbă dinadinsu mai pe urmă, precum şi despre conclusiunile istorice.. Eu anticipai aceste in jurnalu, ca să nu uitu impresiunile ce lăsâ in mine studiul limbei istriane in cursu de 4—5 ḑile. — Acum la discursul cu tinerii amici.

Tinserĕmu discursul pănă la 10 ore, cănd tinerii se duserĕ la scoală, şi eu mĕ intorsei la parochul meu. După ameaḑă cătră sară continuai discursul şi adunarea de vorbe şi espresiuni ca şi inainte de ameaḑă. Resultatul studiului din această ḑi fù, că mĕ famialiarisai cu cele mai multe singularităţi ale limbei romăne Istriane; dar şi tinerii mei amici, sciindu că nu-mi placu cuvintele slavice, unde scieau că şi Croaţii ḑicu *stessi* (adecă tot aşa) şi ei mai aveau altu cuvĕntu in limbă, se fereau pe căt puteau de cuvinte croatice. Intre altele mĕ convinseiu in ḑiua aceasta că ververbul ajutătoriu se poate ca şi la noi inainte şi inapoi, după cum se pare vorbitorului că vine mai bine spre a da pondu vurbei sale. Asemenea eu am declinatu tot cu articolul la urmă fără ca să li se pară lucru străinu ori să nu mĕ inţeleagă, de unde se vede că şi la ei au fostu usitatu, ceea ce nici poate fi altoum, după ce articlul sta şi acum după nume.

Vineri 26 Iunie.

Preste noapte făcui planul de a călătorì din satu in satu şi din casă in casă, de a mĕ informà despre viaţa aces-

tor oameni, despre datinele şi usanţele lor şi despre numirea diverselor obiecte de casă şi de cămpu. Prin urmare la $8\frac{1}{2}$ plecai din Susnievizza cu portofoliul in mănă, in sus spre meaḑă-noapte, incepĕndu de la celu mai de aproape cătunu in direcţiunea aceasta, de la Lettay. Acestu cătunu custă din 8 case resipite, in grupe de căte una, doue şi trei, pe o vale ripoasă, printre bolovani de peatră. Bărbaţii in putere, junii şi junele erau in cămpu la lucru, unde secerau orḑu*), alţii săpau la şergu sau tatarcă (meiu mare) şi la turchine, alţii cosiau, alţii străngeau fĕnu. Peacasă erau mai numai babe bĕtrăne, femei cu copii sugaci, prunci şi prunce. Pretutindenea imi respundeau la toate intrebările cu cea mai mare bunăvoinţă şi chiar bucuriă. Oamenii nu-su nici de cum sfioşi, din contra familiari. Toţi mĕ intrebau *din ce paesu esci?* or *cum se chiamă paesu de'nde viriţi* or *de'nde viri?* Am aflatu ănsĕ pretutindenea, şi in ḑiua aceasta şi in cele următoare, sciinţă despre unu paesu, pe care-lu numescu Romănia, paesu romănescu, paesu romanski, unde se cuvintă o limbă ca şi a lor, ori unde se cuvintă ca şi la ei. In toate satele ce se numescu din Valdarsa, şi s'ar numi mai bine de sub Monte-Maggiore, am aflatu sciinţa aceasta, incăt nu potu crede ceea ce ḑice D. de Francesci, că această sciinţă s'ar fi lăţitu la ei numi in anii din urmă, trecĕndu prin Istria soldaţi Romănie şi soldaţi istriani mergĕndu spre ţerele noastre. Se poată ănsĕ, ca intălnirea cu Romăni in anii mai din urmă le va fi datu idea că şi ei se vor fi trăgĕndu din Dacia lui Tra-

*) Nu cunoscu nici secerea, nici verbul a secera, nici orḑul, ci a secera ḑicu *a snyi*, orḑului ḑicu *recmikc*; au ănsĕ grău, secară, meiu, apoi sergu (saorgo), ce-i ḑicu la noi tatarcă, din care acestia facu şi păne. *Paiu, paie* nu au.

ianu, lucru ce se poate cu atăt mai uşor din partea lor, in căt ei au perdutu toată memoria patriei originare, memoria pămĕntului de unde au venitu. Totul ce sciu despre originea lor e obscuru şi confusu. Sciu numai in generalu că se tragu de la Roma, apoi că spre reşăritu mai e Romănia, or paesu romănescu. Ear dacă ei se tragu deadreptul de la Roma, adecă din coloniele romane aduse aice ăncă inainte de Crestu şi renoite necontenitu, prin urmare el s'au aflatu totdeauna aici, or dacă au venitu mai pe urmă din Dacia lui Traianu or din a lui Aurelianu, despre aceste nu sciu nimicu. Totul că ḑicu: că ei sunt veniţi aice de departe. In privinţa aceasta am intrebatu pe o mulţime de bĕtrăni pe la cămpu şi peacasă, in ḑioa aceasţa di a cele următoare, şi n'amu pututu scoate mai mult din ora lor.*) — Pretutindenea am aflatu plăngeri de epidemiea de care sufĕru viele lor acum de 4 ani. Productul viei crà şi e pentru acesti oameni celu mai bunu resortu pentru ce face bani, de a respunde contribuţiunile şi de a-şi implini lipsa casei. Se inţelege de sine, că epidemia viţei, ce de atăţi ani le-a secatu singura fŏntănă de căscigu, le-a intristatu foarte, cu toate aceste nu i-am vĕḑutu desperaţi, ba nici macar descurajaţi.

Intrăndu prin casele lor, veḑi miseria mai pe la toţii precum şi puţinătatea şi simplitatea lucrurilor de casă. Curăcia ăncă lipsesce; n'amu veḑutu casă, ai căreia păreţi să nu fiă afumaţi, nici caminu care să nu afume. De aici şi causa principală a necurăţiei. Esteriorul caselor, cari sunt toate de piatră, multe cu căte o rădicătură sau etagiu, unele şi cu doue, şi acoperite or cu papură or cu o-

*) In Schitazza tradiţiunea e ceva mai esplicată, şi se vede că cei aduşi mai ăntĕiu. au fostu coloni militari.

lane, ar promite mai mult; dar ilusiunea piere indată ce intri in tindă şi dai cu ochiul de caminu, care e o vatră largă, deasupra căreia pe o columnă se ridică o boltă, destinată a recepe fumul şi a-lu conduce in hornu. Impréjurul acestui caminu pe vatră, or acaţate de părete veḑi vasele de cuină şi de masă, aşternuturi pe nişte construiture din piatră in formă patrată,, ca nisce straturi, rădicate de la pămĕntu de o palmă şi jumătate, or şi pe paturi de lemnu. Pe aceste straturi şi paturi e aşeḑatu mai ăntĕi unu sacu umplutu cu paie, or cu foi de turchine (porumbu), peste elu la unu căpĕtĕiu perine sau cum le ḑicu *cussine*, implute unele tot cu paie, altele cu foi de turchine, unele cu pene de guscă (aşa le ḑicu), altele cu pĕru de calu, după averea omului. Peste aceste vinu diversele *lanţone* sau cerşafuri, ţoale, etc. Sacul cu paie, sacii cu cusine sau perine şi lanţonele precum şi mai toate robele sau vestmintele sunt de lănă, lucrate in casă. Mai numai singură cămeşa (ei *chemesia*) şi invĕlitura capului femeilor facu esceptiune; incolo totul e de lănă. Printre oameni in tindă se invĕrtescu şi găinele, porcii, uneori şi caprele. Se intelege de la sine că curăţia intre membri de familie de unu genu atăt de diversu nu poate fi mare. Afară de tinda aceasta, care e cu mult mai largă, decăt tindele prin Ardealu, mai e neapărat in stănga ăncă o *stanţă* sau *cameră* (aşa ḑicu la odae) principale, care de şi n'are nici unu caminu, nu e cu toate aceste mai puţin afumată, pentru că la unele case păretele ce o desparte de tindă, şi pe care ar fi să fie aşeḑatu plafundulu, are pe sine numai o jumătate plafundu, cealaltă parte e fără plafundu, prin urmare fumul intră din tindă in cameră peste păretele ce ar fi să le desparţă cu totul. Dar şi in casele,

ce au plafundurî cum se cade, uşa din tindă in cameră e mai totdeauna deschisă, mai ales iarna ca să vină căldură din tindă, de şi iernele nu sunt grele in Istria, şi neua nu ţine nici o dată mai mult de 2—3 ḑile; cu toate aceste vĕntul despre miaḑă noapte, numitu şi aici tramontana, şi alte ori bora, coboară gradul frigului de multe ori pănă la 8 grade. In această cameră se află apoi *scrinele* in care-şi ţinu ce au mai bunu, stativele (=bance lungi de şeḑutu), unu scandu (= masă) mare, cantriele adecă scaunele, scandice sau scăunaşe. Pe scăndurele ce pe o parte a casei facu plafundul, stau aşeḑate ori şi acăţate diverse lucruri de ale măncărei: caşu, lardu sau clissa (ḑicu şi ei), picioare de porcu, care se afumă foarte bine ca şi cănd ar stà in bolta caminului in tindă. Unde e familiă numeroasă, se află paturi şi in camera aceasta. Pe păreţi se află şi căte o fegura sau figura*, precum chiamă ei icoanele cele sacre, care inse in privinţa artistică nu sunt mai intru nimica mai bune de căt icoanele ce le vĕndu muscalii pe la sate prin principate, or pe cari le vindeau in copilăria mea prin Ardealu iconarii de la Inocu. Preste tot evlaviă multă n'am vĕḑutu, de şi popii in scoală ii invĕţà numai rugăciuni şi le predica in toată Duminica Cei mai cu stare, ori cu familie mai numeroasă, afară de aceste doue incăperi, mai au una de la tindă in dreapta, a treia incăpere. Se inţelege de sine, că unde casa are unu etagiu şi doue, acolo şi curăţiea, mobilatura şi toată economia casei se infăţoşază mai bine. Eu ănsĕ am descrisu starea lucrurilor avĕndu in vedere partea cea mai numeroasă a locuitorilor.

Intrăndu cu femeele in vórbă, aflai la furca de torsu

*) *Figura, fegura* amĕndoue in usu.

toate ca la noi: furca*), caieru, ghemu, fusu, aţa, torcu; dar firu (filu●), nu au, pentru că după analogia dialectului de aici, care fuge adese ori de sunetul nasale mutăndu-l in *i*, şi care permută pe *n* in *r*, „*firu*“ e ceea ce ḑicemu noi fĕnu (*e* nasalu mutatu in *i*,—*n* in *r*) şi prin urmare ar fi reţinutu şi firul (a filo), cu toate că au şi cuvinte dubie. La *stativă* sau resboiu, cărui ii dau numire *crosneie* in inmulţitu, n'amu mai aflatu decăt *a ţese* şi *pĕnsă*, cănd la noi la stativă sau resboiu s'au conservatu cuvinte bune, precum spaţiul, briglele etc. Ănsĕ aici nu ţesu femeile, ci barbaţii, de regulă străinii. Ţesetorul se chiamă *furlanu*, cărui ḑicu şi *frulanu*, de unde se crede că cei ce au inceputu a umbla mai ăntĕi din satu in satu deprinḑĕndu meseria de ţesetori şi introducĕndu astfeliu datina de a ţese barbaţii şi nu femeile, au fostu Furlani din Friaul. La toată intĕmplarea datina aceasta e străină, introdusă prin Slavi. La Slavii de aici ţesetorii sunt tot cam Carnioli, de aceea ei ii şi chiamă Carnioli. Se vede dar, că Furlanii au inceputu a ţese mai ăntĕi in Carniolia, şi de aci s'a introdusu datina in Istria. Trecerea acestei ocupaţiuni domestice la barbatu, şi specialminte la străini, e causa că vechile numiri s'au perdutu. In Romănia am aflatu femeile ţesetoare şi invocarea păgănă a lui *Zeus*. Anume in Mehedinţi, femeia cănd intră in stativă, de şi se semnă cu semnul crucei, dar nu uità a pronunţà formula păgănă: „ajute Zeu! şi ajte Zeu!“ In Istria, cum ḑisei, afară de *ţesu* şi *pĕnsa* nu mai e nimicu. Preste tot m'am convinsu, că aici limba s'a conservatu mai bine pe lăngă acele ocu-

*) Furca o au in inţelesul nostru de unealtă de torsu şi de cea de spănḑurătoare; ear cea de staulu, ori cum ḑicu ei *stalu* şi *stavl*, se chiamă *vila* ca la Slavi, deunde o au şi Magyarii.

paţiuni domestice, cari au remasu proprietatea femeei. Aşa la cussutu s'a conservatu *cosu*, *acu*, *aţa*, pănă şi *ţărpescu*. Din contra la caru şi plugu nu e nimicu romănescu; carului ii ḑicu *vozu*, de şi au cuvĕntul *căruţă* in inţelesul italianu,— precum şi *cocia*, şi *cariotu* (truda, roaba); jugul ilu chiama *jarum*, de la Slavi, de unde ilu au luatu şi Ungurii. Restelul din jugu e *clin*, spetellele or speteḑele din laturile carului sunt *clin*, parul din gardu ear *clin* (au *paru* tot in inţelesul nostru, numai nu la gardu) şi o mulţime altele. Nici rota nu o conservarĕ, ci ii ḑicu *cola* (Slav.). La plugu numai *cornele* s'au conservatu; ear rotilei i-au datu terminaţiune slavică: *roticila* (rotirla).

Din Lettay erà să trecu la St. Martino fiindu aproape; dar imi spuserĕ că abia in patru cinci case se mai vorbesce romănesce, in cari s'au intĕmplatu mai curĕndu căsătorie reciproce intre St. Martiniani de o parte şi Lettayani şi Gradignani de altă parte. Chiar şi in casele aceste unii mai vorbescu, alţii nu. Satul dar s'a desnaţionalisatu. Prin urmare mĕ scoborii la drumu, şi apoi preste dealuri, ripe, bolovani deadredtul spre Gradigne, şi anume pe la casa lui Andreiu Dobrovici, care de pe coastele unui munte se vede albă ăncă din Susnievizza, in o distanţă de $1^1/_2$—2 ore cu piciorul, mergĕndu bine. Acesta e unul dintre locuitorii cei mai cu stare, şi omu deşteptu. Speramu a invĕţà de la elu mai multe, dar nu-lu aflai acasă nici pe elu, nici pe muierea lui, nici pe fiia sa cea mai mare; aflai numai pe unu frate a lui ce fusese soldatu, scieà italice şi aveà cunoscinţă şi despre noi. Bunul omu, vĕḑĕndu-mĕ scaldatu in sudori, m'a tratatatu cu *bevanda* (fr. cidre?) mestecatu cu apă. Aceasta e ceea ce numimu noi cidiru, cidiriu şi ciiriu. Şi elu mi-a spusu ca şi Lettayanii, că ar fi in deşertu toată mergerea la St,

Mărtino. Acestu omu spuneà că ei se ţinu ca remaşi aci de la Romanii cei vechi. Dar dacă această părere e fundată pe vre-o tradiţiune vechiă, or şi-a format'o umblăndu prin Italia şi conversăndu cu soldaţii Romăni, nu m'amu pututu dumerì din vorbele lui. In privinţa limbei n'amu nvĕţatu nimicu nou de la dĕnsul, decăt că in partea locului *vinialu* (vignalu) insamnă nu numai vinu, ci şi viţe de vinu, cănd in toate celelalte locuri aflai pentru viţe numai *braidele, broaidele,* unu nume ănsĕ usitatu şi unde şede Dobrovici.

După ce mĕ recorii, luai calea deadreptul preste codru* din alu cărui crescetu mi se desfăşurâ inaintea ochilor unu terenu ca de $1^1/_2$ milă inchisu mai de toate părţile cu codri (munţi) inalţi, şi spartu in toate direcţiunile de văi, ripe, surpături profunde şi măgure inalte petroase. Prin infundăturele acestui terenu sterminosu şi bunu de a da numai culcuşu rupicaprelor, nu şi locuinţă oamenilor, se intrevedeau risipite nisce case, foarte departe una de alta, incăt nimene n'ar crede că aceste case se ţinu de o comună. Cam la mijlocul terenului acestuia se vĕdu vre-o 5—6 case in mai mare apropiere una de alta. Acolo se vedeà şi o biserica. Aceasta mi s'a părutu a fi medul puntu. Ca să ajungu pănă acolo aveamu a scoborì pe unu petrişu foarte sterminosu şi curmatu de ripe, intr'o vale profundă şi a suì apoi altu dealu tot aşa de inaltu şi reu. In trei patrare de oară ajunsei acolo, unde mi s'a părutu a fi medul puntului. Dar acum pănă la biserică şi osteriă, care e totdeauna in casa potestatului, mai aveamu a trece o vale afundă şi ripoasă; perdui curagiul şi trăsei lăngă ruinele

*) Codru la ei insamnă munte; ear vorba de „munte" au perdut'o; nici dealu nu se află.

unui turnu vechiu la casa lui Moşu Ivanu Braiucha pe care-lu aflai ocupatu in staula cu boii. Intrai acolo şi-lu salutai romănesce. Indată se inserinâ faţa bĕtrănului, şi-mi adresâ intrebarea: *eli escu* (ei sunt) *carele virit-a din paesu de largu, din Romania, nica 'nveţe limba nostră?*

—Io sum, şi ioesum, tyatya.

—*Bire, ma mulierile nostre escu croatzki, nu sciu cuvinta vlaski, şi din fetiorii nostri nu scie vlaski cuvinta ver-urulu* (ver urul=nici unul) *candu-i micu.*

—Nu face nici (nimicu) tyatya, noi amendoi ne vomu capi urulu pe oatulu, du-me en casa ca mi-i sete şi fome, respunsei moşului ca să-lu scotu din staulu.

Mergĕndu prin curte in casă se adunarĕ mai mulţi de ai familiei imprejurul nostru, ear bietul bĕtrănu intrase in griji cum să mĕ ospeteze, că ḑicea: *eli nu vor manca para* (pănea) *nostră că e grumba* (urită, proastă). Io l'amu măngăiatu scoţindu bani şi ḑicĕndu-i: „Eca *penezi* (bani), trimete ur fetioru la osteria, nica porte viru şi pâre, — ove va avè maia“ (mama). Aşa se şi făcù; unu feciorașu aduse vinu şi păne de la osteria şi baba puse oue intr'o căldare. Eu cercai a mĕ recomenda patronei casei şi-i vorbii romănesce. Baba me inţelegeà bine, dar nu puteà or n'aveà curagiu de a vorbi, ci-mi respundeà tot in limba croatică, şi după ce i-am repeţitu dè atăte ori „ne razumim Croatzki, zalek razumim Croatzki.“ Ea nu puteà crede, că unu omu imbracatu ca mine, şi care vine aşa de departe, să nu cunoască limba croatică. Intr'aceea se dusese fama de venirea mea in Gradigne şi se adunarĕ mai mulţi ca să me vadă. Intrebai de amicii pe cari i-amu cunoscutu in Pisino, şi-mi spuserĕ că sunt duşi de acasă. Intre

căţi se aflau in casă celu mai deşteptu mi s'a părutu Martinu Brancéla, care mi-a esplicatu multe din datinele lor, mi-a confirmatu cele ce audisemu in Lettay şi la casa lui Dobrovici despre romănismul din St. Martino, unde aveà chiar acestu Brancela unu frate insuratu. Precum pretutindenea, aşa şi aici, confrontamu vorbelele şi frasele adunate şi adunamu altele. Scopul era intre altele de a aflà dacă nu-su intre ei idiotismi singulari proprii unei comune. Şi Brancela m'a incredinţatu că pruncii, mici dicu tată şi mamă, ear dacă crescu incepu cu tyatya şi maja. Asemenea m'am convinsu şi aici, precum in Lettay şi in Susnievizza, că ei nu dicu *home*, ci *fome*; prin urmare nu sciu de unde a eşitu Sajevici cu homea, de şi această formă nu e străină nici de limba noastră, nici de limbele romane preste tot.

Era 4 ore după meadă-di, me recomendai amicilor Gradigneni, rugăndu-i să nu me uite, şi plecai in josu spre Grobnicu, petrecutu de căutăturele lor pănă me perdură din vedere. Trecĕndu pe la catunul *Bańovina*, compusu de 6 case, me abătui la doue ce erau una lăngă alta şi unde vĕdusemu la amĕndoue pe barbaţii acasă. Mai cercetai cu ei din nou din ale carului şi plugului, ănsĕ fără nici unu succesu. M'am convinsu că aici toate sunt perdute.

La 5 ore şi $^1/_2$ ajunsei la Grobnicu, de unde nu e departe parochia *Carbune* de care ţine Grobniculu. Slavii nici numele Carbune nu voru să ni-lu lasă ca romănescu; ănsĕ ce e dreptu, aici cel puţin ne batu cu argumentu cum se cade, din analogia limbei romăno-istriane in care *n* se schimbă in *r* şi care are şi astădi *carbure* in locu de *carbune*, de şi de altă parte se poate respunde că sunt şi nume unde s'a ţinutu *r*, şi apoi carbune poate să fie

mai vechiu şi poate să fi fostu vre-o colonia romană care n'a cambiatu pe *n* in *r* etc. De la Grobnicu in vale drept in josu inceteazā satele romănesci. Confiniul Grobnicului se imbină cu alu Berdului, şi alu acestuia cu alu comunei Cepici, situatu pe marginea lacului de acestaşi nume. In dreapta de la confiniele Berdului şi Cepiciului, adecă spre miadă-ḑi, acolo unde inceată confiniul Grobnicului, se destinde o livadie largă, spre gura fostului riu Arsa. De acolo albia cea sacă a Arsei se intinde spre resăritu; apropiindu-se de mare, are apă şi de aci inainte se ḑice Canalul de Arsa; ear de la Cepici pănă aci se chiamă Valea Arsei. Ea se impreună cu marea tocmai lăngă Susnievizza. Spunu toţi că mai de mult Arsa nu numai au avutu apă pănă se da in lacul Cepici, ci erà şi navigaveră. Astăḑi mai mult de jumătate e sacă. Livadia ce de la confinieie numitelor sate se destinde spre gura Arsei, se chiamă *Rachita-luc.* Luk fără indoială e slavicu, deunde vine lunca noastră, dar *rachita* e romănescu. Se numesce aşa, pentru că pe marginele ei crescu rachite. Eaca o numire românească, şi alta asemenea de ceealaltă parte opusă, intre confiniele Berdului, Susnievizzei şi Villa-novei. Se vede de aici că locurile impoporate astăḑi de Romăni, nu sunt in Valea Arsei. Prin tre satele aceste n'am aflatu nici unu riuleţu care să se chieme Arsa. Nu pricepu dar, cum şi D. de Franceschi, născutu nu departe de aci in Gologoritza, vorbesce de Vall'd'Arsa ăncă şi de la satele romăne mai in sus spre meaḑă-noapte, de la Bogliune incoace. Comunele se potu numi de subt Monte-Maggiore, unde se află. Dar nu e indoială, că totu teritoriul prelinsu de secatul riu Arsa a fostu romănescu. Multe numiri de pe amĕndoue ripele riului au şi acum forme romănesci: Cavranu sau Cauranu, Car-

niţa, Castel nou, Greli*) Borini, Pontera, Barbana, Porgana, Goltiana (poate Coltiana,) *Bolescu*, s. c. l.**).

La 6 ore şi $^1/_2$ plecai din Grobnicu şi trecui peste Liveḑele din Vale, ca să apucu drept peste munte la Berdo. In valea aceasta am vĕḑutu mai ăntĕi tineri şi tinere imbracaţi curat, mai ales fetele, ce săpau unele la turchine şi altele la fasole şi alte legumi, aveau cămeşi albe cusute cu altiţe. Ele lucrau căntăndu. Am statu de vorbă cu doue grupe de aceste. Grupa cea de snb poalele muntelui despre Berdo se compunea dintr'unu frate şi doue surori, cu cari amu conversatu ca $^1/_4$ de oară. Me convinsei pe deplinu, că aici niei inelu, nici cercelu, nici mărgele nu-su cunoscute. Inelul şi veriga le-amu aflatu pretutindenea numai *Votiţa****), cercelul=*ureclinu*, (in Grobnic *reclinu*, *raclinu*, prescurtatu din ureclinu), mărgelele *colare* (din corale), gulerul *colerinu*. Ear cosiţele, ce in Grobnicu şi Gradigne mi le numirĕ numai plete, le aflai aice tot *cosiţe* ca in Susnievizza şi apoi in Berdo. Le cerui pe urmă să-mi arăte calea mai dreaptă peste Montana la Berdo, la care una respunse mai familiaru in a doua persoană singulare****): *Când veri* (vei) *esi d'oancea foara*

*) *Greli*=grei. La Schitazza ḑicu *grelu*=greu, *greli*=grei.

**) Pe carte sunt scrise ital. Cavranno, Carnizza, Castelnovo, Gregli, Borini Pontera, Barbana, Porgana, Golzana, Bolesco.

***) Schitazzanii au şi verigă, ănsĕ in diminutive *verigelle* şi *vericelle*. Italianii in dialectu, anume chiar aci in Istria, ḑicu *verra*, *veriga* or *verica*.

****) Ei intre sine vorbescu tot cu *tu*. D-ta etc. nu-su cunoscute. Când voru să distingă o persoană ḑicu *eli* (illi) or *voi*; ear a doua persoană singulară e familiaritate. Mai au şi altă formă neutrale, la părere pasivă cu care se ajută vorbindu cu o persoană, pe care voru să o onoreze. De esemplu intreabă: *encatrau* (in cotro) *se porta?* „in cotro se merge.“ Această formă pasivă e in adevĕru forma neutrale, totdeodată o manieră de a onora pe cineva, mai vĕrtos când nu sciu ce titulatură săi-dee anume.

preste codru (arătâ cu mĕna) *subito veri vedè Berdo.* Le mulţumii, ii lasai cu Domnul, şi insoţitu de *Domnu şi cu voi, bur coale,* ce-mi adresarĕ, o luai drept pe Montană in sus. In $^{3}/_{4}$ de oara fusei deasupra la casele fraţilor Lubici, cari sciau asemenea de venirea mea; mĕ recepurĕ cu toată bucuria, eu escusăndu-me cu sara şi depărtarea de Susnievizza, le promisei că Luni in 29 de S. Petru voiu veni la Berdo la biserică şi voiu şedè mai mult cu ei. Celu mai mare Lubici aveà cinci de a-i familiei, ce zăceau de *febra.* Insemnu această impregiurare, pentru că poate nici nu mi-ar fi datu prin găndu, a intrebà de friguri şi a aflà că se chiamă *febra.* In adevĕru, ei nici n'au cuvĕntul frigu, ci numai *rece,* pe care-lu pronunţă ca Macedo-romănii *race;* se aude şi *fridu* căte odată, dar *frigu* nu. După o jumătate de oră, mersu tare, ajunsei la casa Parochului Ierula, de unde mĕ scoborii jos la Susnievizza, cam greu, pentru că tocmai inoptà şi eram fatigatu peste mĕsură, umblasem in restimpu de 13 ore o distanţă de 6 miluri, pe locurile cele mai grele de umblatu. Nu me miru dar, că Romănii de sub Monte-Maggiore trecu de cei mai buni pedestri, cu cari nu s'ar mai putè asemĕnà nimine.

Dumineca 28 Iunie.

Doream a vedè pe acestu poporu adunatu la unu locu in mulţime mai mare, ca să-mi potu face o ideă totală despre tipul lui, infăţişarea lui intre seminii sei, despre portu şi despre alte semne caracteristice, şi fiindcă sciamu, că pe astădi in 28 Iunie se va ţinè la 10 ore in Villanova misa şi predica la care mergu nunumai Susnievizzani şi Villa-novani, ci şi Iessenovicani şi alţii de prin Berdo, Cosiliacu ş. c. l., mi s'a părutu a fi cea mai opor-

tună ocasiune de a continuà studiul meu, şi decisei ăncă de Sămbătă seara a merge la biserică la Villa-nova, ce de Susnievizza e departe numai $^1/_2$ de oară, in josu spre lacul Cepici. Din Susnievizza am plecatu cu capelanul, ănsě insoţitu de o mulţime de barbaţi maturi, de tineri şi tinere. Merserămu dinadinsu incet, ca să lăsămu să treacă Capelanul inainte, care şi aşa erà calare, şi noi să putemu conversà in toată libertatea, pentrucă erà o materie care se atingeà şi de Capelanul, adecă intrebamu pe oameni: de ce nu ceru să li se ḑică rugăciunile, vanghelia şi predica in limba lor, şi de ce macar in casele lor nu se roagă in limba lor? Această materiă s'a fostu discutatu intre mine şi Capelanul cu doue ḑile mai inainte, şi cănd am ḑisu că ar fi bine să li se predice in limba lor, Capelanul cu cea mai mare mirare sărì căt colo de pe scaunu, strigăndu c'unu felu de despreţu: „Cine a mai auḑitu una ca asta? Cum să se poată predica in limba aceasta?“ Eu ficsai ochi lungi asupra lui, pecănd elu se lasà ear pe scaunu cu o subridere de triumfu; pe urmă-i vorbii de misionari, cari au predicatu şi predică cuvěntul lui D-ḑeu selbaticilor, cari anevoie voru fi avutu mai multe idei şi concepte şi espresiuni relative, decăt acesti Români, cari decum esu din sinul mamelor lor se conducu de oameni invěţaţi cum e şi S. S unulu . . , şi unu ministru alu lui Chrestu nu poate avè ruşine a predicà in orce limbă, fiă şi a Ţiganilor. Těněrul popă cunoscù erorea sa, se umilì şi confirmâ cele ce-i ḑisei eu. Cu toate aceste imi părù bine că a apucatu cu calul inainte şi că am remasu singuru cu Susnievizzanii. Indelungatul usu al limbei slavice in rugăciuni a făcutu pe acesti Români să creadă, că nu potu ḑice rugăciunile in limba lor. Eu le-amu arătatu in faptu, că se inşală,

le-am ḑisu Tatăl nostru şi Creḑul pe limba lor, curăţindu-o pecăt am pututu de slavisme, ănsĕ aşa ca să me inţeleagă. Auḑindu rugăciunile in limba lor, nu-şi puteà esprimà mirarea şi bucuria.

In aceste discursuri ajunserămu la biserică. Această biserică poate să fie de ajunsu pentru Villa-novani, ănsĕ pentru mulţimea ce erà adunată astăḑi, erà pre mică. Cea mai mare parte de oameni stà afară in porticul bisericei şi pe de lături. De multă căldură, fui constrinsu a eşì din biserică ceva inainte de predică şi a me da la umbra unui pomu aproape de porticu. Indată se adună pe lăngă mine o mare mulţime de ascultători, cerĕndu să le mai ḑicu rugăciunile *Vlaski*. Incepĕndu-se predica, care se spune indată după Vangeliă, incepurĕ a eşì şi alţii din biserică şi a se pune pe earbă in jurul meu. Indeşert le ḑiceam să se intoarne in biserică şi să asculte cuvĕntul Domnului de la preotu. Ei ḑiceà că pe popă lu ascultu de multe ori (*de ciuda de vuote*), şi că le mai place să me asculte cum le cuvintu eu *romanescu*. In deşert le-am adaosu că preutul se va mănià cu mine*) creḑĕndu că eu i-am scosu din biserică; ei se adunară tot mai mulţi imprejuru de mine. Intre alţii aflai unul, care fusese in Craiova ca soldatu cu trupele austriace. Acesta vorbeà mai binişor, şi se puteà esprimà şi in dialectul nostru. Spuneà că indată s'a inţelesu cu Craiovenii. In fine, ca să nu se supere Capelanul şi să nu fiu eu causa scandalului, me depărtai subt altu pretestu dintre oameni şi me primblai printre

*) Verbul superare, intristare, măhnire, nu se află in limba lor; prin urmare nu te poţi esprimà decăt prin măniă, care se aude mai mult *minia* şi se construe cu *cu*: *m'am miniat cu ie, esmu miniaţi urii cu oaţii.*" etc.

grădinele şi semănăturele Villa-novanilor, până in Iessenovicu, deunde me inturnai ear la biserică după ce trecuse nu numai predica, ci şi missa erà pe finite. După misă ne inturnarămu la Susnievizza, şi eu mersei la merinde (prăndul de la ameaḑă-ḑi) la potestatul Jurman. Peste căteva minute venì şi Andrei Dobrovici, de sus de lăngă Gradigne, cu soţia şi cu fia sa cea mare ca să-mi intoarcă visita ce-i făcusem in ḑioa trecută când nu-i aflasem acasă. Merindarămu cu toţii impreună, menăndu discursul asupra obiectelor ce me interesà a studià. Eu speram, că astăḑi, ca in ḑi de Dumineca, voiu vedè jocurile acestor oameni, dar imi spuseră că ei nu joacă, decăt in *Poclade* (carnavalu) şi când facu *nuntie* (nuntă), şi că preutul nu-i lasă să joace altădată. Cu toate aceste aşu fi doritu mult să vědu pe tineri jucăndu, şi me intorsei la părintele Caucici, ca să-lu rogu să-i lese să joace. Ănsĕ bunul părinte aveà alte idei despre jocu. Elu ḑiceà că jocul este periculosu virtuţei, e unu mijlocu de corumperea moralităţei, mai věrtos că acestu poporu e mai săngiosu şi mai dedatu la voluptăţi decăt Slavii. Aduse inainte pe S. Augustin, care — după cum ḑiceà părintele Caucici — a condemnatu jocul, etc. Eu me studii a-lu face să inţeleagă că eu nu voiu decăt o probă de jocu, o petrecere de unu pătraru de oră, la care să asiste şi Sănţia sa, ca să nu se poată face nici unu scandalu. Ănsĕ părintele stà intru ale sale şi se ţineà tare de Săntul Augustinu, incăt nu me putuiu contenì a nu-i respunde, că şi eu am cetitu ca Teologu operele acestui părinte, anume opera lui cea mare *De Civitate Dei*, apoi confesiunile, unele predice, epistole şi din comentarele la cartea facerii, şi nu-mi aducu aminte de locul unde să fie condemnatu jocul; dar şi de va fi aşa, să nu uitămu

că acestu părinte al bisericei, mai inainte de a scrie despre moralul şi dogmele crescinesci, fusese sătul de bacanale şi de alte petreceri păgănesci, la cari luase binişor parte, precum insuşi scrie in confesiunile sale. Toate fură in deşertu; totul ce făcù, fù, că incepù a-mi descrie jocurile Vlachilor din Istria.

Berdo, Luni 29 Iunie, Marţi 30 Iunie şi Mercuri 1 Iulie.

Nu mai erà nici o comună impoporată de cei ce mai vorbescu limba romăno-istriană. In Jessenovicu, de şi numai am intratu prin elu şi nu voiu fi conversatu acolo mai mult de 1/4 de oară, ănsĕ la Villa-nova, unde erau şi Jessenovicani la biserică, avui ocasiune de a me convinge, că atăt Villa-novanii, căt şi Jessenovicanii vorbescu ca şi in Susnievizza şi Lettay, fără vre o diferinţă ce ar putè bate la urechie, lucru naturale, după ce se ţinu tot de o parochiă şi se intălnescu cel puţin in toate serbătorile şi Duminecele. Nu mai erà dar sub Monte Maggiore de visitatu nici o comună; dar mi s'a părutu in Berdo şi tipul oamenilor şi portul lor mai curatu, peste tot rasa oamenilor mai vĕnoasă. Cătră aceasta Berdo e meḑiu-puntul teritorului romanu de sub Monte-Maggiore, şi puseţiunea lui cea inaltă, mai ales de la biserica şi casa parochială, admite a ochià cu o căutătură totu pămĕntul locuitu astăḑi de Romăni, şi a-ţi intipărì in memoriă figura locului. Cătră aceasta in trecerea mea in 27 Iunie pe la parochul Jerala, vĕḑĕndu casa parochului mai isolată, speramu a aflà acolo celu mai bunu locu de a insemnà căteva despre usanţele Romănilor. Apoi nu uitasem, că in trecerea mea prin Berdo promisesem oamenilor că voiu revenì şi voiu şedè mai mult la ei. In

fine acesta erà locul nascerei tĕnĕrului preotu Miceti, şi atunci nu sciamu că şi Capelanul din Chersanu (Chersano) e născutu romănu. Toate aceste me determinarĕ a me mutà pentru căteva ḑile in Berdo. Prin urmare Luni in 29 Iunie la 4 ore de dimineaţă plecai din Susnievizza şi la $5^1/_2$ fui in casa parochială. Părintele Jerala visà ăncă asupra predicei ce era să o ḑică in ḑiua aceasta, ca in ḑiua Apostolilor Petru şi Pavelu. Dar ceilalţi ai casei erau sculaţi cu toţii. Intre acestia anume o fetiţă ca de 16 ani, *mula,* adecă născută din flori, pe care părintele Jerala, aflăndu-o pe strate, leşinată de foame, fără părinţi nutrici, a luat'o la sine in etate de 12—13 ani. Cu ocasiunea aceasta insemnu că la Romănii de sub Monte Maggiore se află àstăḑi in *educaţiune* ca la 300 de aflătari (trovatelli, Findlinge) sau cum le ḑicemu noi: prunci născuţi din flori. Susnievizza singură are 70, Berdo la 50, şi aşa cu totul voru fi la acesti Romăni aproape de 300 de aflătari, pe cari institutul de aflătari din Trieste ii da in afară spre crescere. Acestu institutu dă din fondurile sale la cei ce voescu a se insărcinà cu crescerea acestor făpture o sumă hotărită pe anu pentru aflătariu până in etate de 10 ani, asemene celui ce vine departe de afară in Trieste ca să iee pe aflătariu şi să subscrie contractul cu institutul, apoi ăncă o sumă odată pentru totdeauna pentru timpul pănă cănd aflătariul e la ţiţă. De la 10 ani inainte, adecă decănd aflătariul cu lucrul seu poate a-şi miruì pănea, părinţii nutrici nu mai au dreptu de a pretinde nimic de la institutu, remănu ănsĕ datori a ţinè pe aflătariu pănă la etate de 18 ani. Celu ce cresce cel puţin doi aflătari, dintre cari cel puţin unul bărbatu, are dreptul de a i se scutì unu fecioru propriu de miliţiă; insuşi aflăta-

riul nu e scutitu. Cam aceste sunt pe scurtu regulele institutului de aflătari din Triestu. Singuru numĕrul aproape de 300 inşi, căţi se află astăḑi la Romănii de sub Monte Maggiore, arată că in nici o parte a Istriei nu se imbiă oamenii a se insărcinà cu crescerea aflătarilor ca Romănii. In vre unu simţu mai singularu de umanitate ori de caritate creştină alu acestoru Romăni anevoie vomu căutà causa acestei aplecări ce se vede la ei de a cresce şi culege fruptul pĕcatelor plutocraţilor triestini. Insuşi numele de *muli* ce dau acestor fiinţe, nu e testimoniu de simţu de umanitate ori de vre o singulară caritate creştină, pentrucă şi ei chiamă in limba lor mulu tot aceea ce chiemămu toţi, — fĕtul asinului şi alu iepei. Să fie numai aviditatea de căştigu nu e de creḑutu, căci nu e vre o sumă ademenitoare; chiar şi lipsa cea mare produsă de 4 ani incoace prin epidemia de viţe, şi care — cum ḑiceà părintele Caucici— ii constringe a alergà la acestu mijlocu de căştigu, nu esplică causa acestei aplecări, pentrucă ea e cu mult mai vechiă decăt epidemia. Eu aşu crede, că posiţiunea locului departe de Triest şi ca intr'o infundătură isolată, apoi constituţiunea fisică, vĕnoasă şi sănătoasă a acestor Romăni, tipul lor celu frumosu, spiritul lor cel viu şi ageru, voru fi fostu motivele cari voru fi determinatu pe fundatorii institutului a indemnà chiar ei pe locuitorii de aici ca să se insarcine cu crescerea acestor prunci, ceea ce pe urmă s'a făcutu datină, şi la care apoi poate să fie concursu mai mult mai puţin şi vre unul or altul din motivele indicate mai sus. Se intĕmplă, că după trecerea de căţiva ani, unii din acesti aflătari să fie reclamaţi de adevĕraţii lor părinţi; ănsĕ aceste casuri sunt rari. Cea mai

mare parte remănu intre Români fără a-şi cunoasce vreodată originea.

Una dintre acesti muli era şi Maria, pe care o aflai la părintele Ierala, o fetiţă curăţică şi desceaptă. Ea erà ocupată in cuină. Tot aci aflai şi pe unu nepotu alu parochului, Carniolanu, venitu de doi ani din patria sa, care ănsĕ invĕţase limba Românilor, o a treia persoană erà sora părintelui ca economa casei, aceasta nu cuvĕntà romanesce, dar inţelegeà, pe urmă veni şi al patrule, unu omu ca de 60 ani, omu alu casei din familia Piscalilor. Cu acestia incepui a conversà până se sculâ părintele parochul. Fiindcă eram in cuină, se inţelege de sine că discursul nostru erà despre *focu*, *vatră*, *foguèra* (ţestul in care cocu *pănea) catina* (lanţul deasupra focului de care atĕrnă *cadèra*=caldarea), despre *paleta* (vatrariu), *zamă*, *lingură*, *piata* (blidu), *piatela* (taleru), *piatina* (cratiţa), *ciripu* (slavicu, de unde şi Ungurii csereb) — o cratiţă mai mare, — *ola* s. c. l. Verbul ferbe l'au perdutu şi ḑicu de la slavi *a cuhi*, — ear a *coce* au, — *pogace* asemenea, ănsĕ şi cu *untu* şi *caşiu*, adecă şi plăcinta tot pogace e, ear cuvĕntul plăcintă l'au perdutu. *Aluatu* au, dar *u* de abia se aude or se face *v*, — *alvatu*, *alŭatu*. *Fritta* (ital.) e papara de *ove* (oue), a *sorbi* au. Toate aceste nu mai erau lucruri noue pentru mine. Intre aceste discurse filologice, eată ese şi părintele din camera sa, escusăndu-se că a şeḑutu mai mult in patu, medităndu asupra predicei. Bine ḑisei eu dar mai sus, că visà asupra predicei ce aveà să ḑică. Indată ordonâ să mi să dee cafè cu lapte şi oue. Când vĕḑui pe masă o cratiţă ca de 5 litre cu lapte, o cană de café şi unu filigeanu ce cuprindeà mai doue litre, fără voiă-mi mi se presentâ comparaţiunea intre ospitalitatea părintelui Jerala din Berdo

şi economia părintelui Caucici din Susnievizza. Se inţelege de sine că lingura correspundeà cu aceste vase sănătoase; ea era de cele de masă, ear nu de cele de café; şi ear se inţelege de sine că n'am asceptatu a doua invitare. Părintele care avea a face liturgia la 10 ore, nu m'a insoţitu la gustare.

După implinirea acestei datorii fisice incepui a rescolì cărţile părintelui, dedei peste unu registru afumatu, unde erau in ordine chronologică aşeḑaţi toţi parochii din Berdo din secolul XV, toate visitaţiunile episcopilor şi multe evenimente demne de semnatu. Dedei şi peste 3 tomuri de folio legătură vechiă. Aceasta erà Descrierea istorico-topografică a Carnioliei şi a ţerilor vecine de Valvasor in limba germană. Ea e in 4 tomuri in folio, dar lipseà al III. Aruncănd ochii in indice, insemnai locurile relative la datinele Istrianilor, la Uskoki, despre cari ḑice că sunt Români, cari au venitu din Turcia cu 146 ani mai inainte de epoca in care scrie autorul. Cartea e tipărită in 1689, va să ḑică venirea acestor Români din Turcia in Carniolia ca de pe la anul 1543. Astăḑi nici urmă de limba lor. Sunt interesante şi altele despre Morlachi şi Vlachi din Turcia şi cei din Dacia lui Traian; asemenea despre datinele Istrianilor, despre cari mai jos.

Pe cănd terminam lectura locurilor relative la Români şi la Istriani peste tot, traserĕ la biserică, şi eu insoţii pe părintele. După biserică ear me incunjurarĕ amicii Berdeni şi me invitarĕ a le spune rugăciunile in limba lor, cea ce şi făcui. Dar aici aflai unu rivalu in persoana onoratului ţeranu Franciscu Piscaleanu, locuitoru al unui cătunu ce se ţine de Berdo. Acesta eşì inainte: *şi io sciu ruga pre Domnul vlaski*, şi ḑise tatăl nostru. Eu ĕi

indreptai căteva, punĕndu in locu de slavonismi cuvinte mai bune de ale lor, elu cu toate acestea nu se dà bătutu, ci ţineà una *că-i stesso.* Dar majoritatea decise in favoarea mea, şi-mi dede premiul in aceste cuvinte: *sciu cuvintà mai muşat decăt noi.* Continuai apoi cu ei studiul meu, şi pentru a doua ḑi chiămarămu doi din cei mai bĕtrăni, ca să mai auḑu din gura lor cele despre usanţele Romănilor de aici, — despre căsătorie, despre inmormĕntări ş. c. l.

Sara la 1 Iulie me intorsei la Susnievizza, unde me aşteptau cu nerăbdare amicii. In 2 Iulie mai ordonai jurnalul *Sumariu*, mai culesei cuvinte şi doriam să me suiu pe Monte Maggiore ca să potu urmărì bine căile de comunicaţiune intre Romănii din Misia, Macedonia şi Tesalia de o parte, şi cei din Dacia Traiană de altă parte, cu fraţii lor din Schiavonia, Croaţia, Dalmaţia şi Istria. Dar din nenorocire au inceputu ploi şi Monte Maggiore era totu in negură. La 3 Iulie sara am mersu ear la Berdo, am masu acolo, şi a doua ḑi la 4 Iulie de dimineaţă inturnendu-mĕ la Susnievizza, la 7 ore am purcesu spre Albona. Cu toate că m'am feritu şi am făcutu toate ca să plecu in tăcere, ănsĕ nu s'a pututu. O mulţime de bĕtrăni şi tineri, femei şi barbaţi, alergarĕ la căruţă, şi intre lacrimi imi strigau: *Bura coale, Domnu cu voi. Cănd veţi mai viri la noi?* Alţii: *Cănd va viri preotu, neca spura predica in limba nostră.* Şi altele de aceste. Le-amu promisu că amu de găndu a face o călătoriă in Italia spre a studià dialectele Italiei din gura poporului şi atunci voiu trece pe la ei. La aceasta strigarĕ toţi: *bravo! bravo!* In fine mĕ smulsei din mijlocul lor cum putui.

Datinele şi usanţele Romănilor din Istria.

(Aci se termină manuscrisul pregătitu. Despre restul călătoriei se află intr'unu micu portofoliu numai consemnări scurte de reminiscenţe personale, care —după cum se vede—aveau a fi prelucrate pentru usul publicu in modul Itinerarului precedentu. Veḑi prefaţa. Noi le imprimămu cum se găsescu in portofoliu. *Edit.)*

---

4 Iulie.

Cunoscinţa cu Potestatul Luciani.—Erà prevenitu din *Pisinu*. Receperea cea mai cordială. — Intălnirea cu Dr. Scampicchio.—Planul de mersu la *Schitazza.*

5 Iulie, Duminecă.

Cu D. Luciani prănḑirămu impreună la părinţii lui Dr. Schampichio, unde venì şi D-nul Giovanni Lucas. Amĕndoi conscolari cu Papiu şi Hodoşiu la Padova. Şeḑĕndu la masă, ne aflà o muiere de la Schitazza, dintr'aceste familie, in cari numai bĕtrănii mai cunoscu ceva romănesce. Am vorbitu cu dĕnsa, me inţelegeà in toate căte vorbeam in limba celor din Valdarsa, dar nu puteà ţiné discursu, ḑicĕndu că de copilă mică n'a mai cuvĕntatu. Ba şi cănd o intrebamu de căte o vorbă, se găndià mult, frecăndu-se pe frunte. Din căte am intrebat'o, anume: capu, ocli (nu moaie ca Valdarsenii), mâra, ureclie, ureclini (ḑicea şi ea, ca cei din Grobnic, *raclini)*, picioru, cameşia, cosiţe, bisaghele, apa, viru (vinu) etc. erau toate ca in Valdarsa; de *jana* (gènă) şi de *clieptu* nu-şi aduceà aminte; ear nou pentru mine a fostu cănd i-am arătatu unu inelu intrebăndu cum se chiamă: a respunsu *verigelle* şi *vericelle*, adecă diminutive de la verigă or *verica*, ceea ce nu scià nimine in Valdarsa.

Se aflà şi lăngă Albona in vechime o cetate ce se chiamà „Curte Albă,“ Corte Alba; in proprietatea D-lui Scampicchio se află unu locu *Ladinu*, unde acum e numai o casă; intr'unu manuscriptu al lui Scampicchio, cuprinḑĕtoru de statutele Albonei, din secul. XIV, am aflatu numele: *V'lchos*, — apoi *Cavarda Cuterias* despre locuri inchise cu gardu (cavarda — carda, gardu) despre *curţi* idem. Şi aici mare bucuriă pe Italiani că dam de urme romane in Istria. Portul cum e in Valdarsa; dar coromaculu spunu că erà mai mare, adecă mai inaltu.

6 Iulie.

Luni dimineaţa la $4^1/_2$ plecarămu călări eu şi D. Luciani la Schitazza. După $^1/_4$de oară furĕmu pe ripa Adriaticei, adecă pe ţermul Cuarnerului şi merserămu inainte spre m. ḑ., avĕndu vis-à-vis in stănga spre resăritu insula Cherso, intr'o infundătură mai spe resăritu cetatea Cherso, ear in dreapta munţi petroşi, ănsĕ revestiţi cu vegetaţiune spre poale. Casele sunt resipite ca mai in toată Istria, pămĕntul de şi mai numai piatră, bine lucratu. Grănele frumoase, olive, fice, pere, vii. Aşa merserămu 3 oare, apoi incepurămu a suì pe munte in susu când călări, când pe josu. Acestu munte formează ca unu capu şi se numesce despre mare *Punta Negra*. Carnerul adecă se cotesce spre apusu in semicercu şi se imbină cu canalul Arsei. In vĕrful acestui munte locul se aşeaḑă puţintel, şi are forma unui crateru mare. In acestu crateru e Schitazza, unu locu incunjuratu despre resăritu, m.-ḑ. şi apusu de mare şi imbinatu numai despre m.-n. cu uscatul. Poalele muntelui despre resăritu şi m. ḑ. se numescu Valea *Curată*, vede or cine că acesta e nume romănescu, precum şi Punta Negra. Pe unele carte e scrisu Valle *Curatta*, pe altele Valle Curata. Din toţi Românii ce

voru fi fostu aici au remasu numai acestia, ănsĕ cu durere am aflatu că numai in 5—6 çase mai sciu romănesce bĕtrănii; barbaţii de la 40 in josu nu mai vorbesçu. La familiele ce vorbescu romănesce, am aflatu numele Giovannu Maria Tomalinu, Giovanu Maria Crozzu, Antonio Zamu, Giovannu Maria Urcu. O a cincea familiă se chiamă Carbuntini; ănsĕ Tomalin şi Crozzu au şi nume slavicu comunu *Fonovich*, Zamu şi Urcu — *Dobrici*. Discursul cu bĕtrănul *Tomalinu* adnotatu in catalogul No. 2 *).

Intrebăndu pe moşulu (Tomalinu era de 78 ani) de ce cei tineri nu cuvĕntă, respunse:

Cesti tireri nu cuvintă, că s'au (s'av) insuratu după afară, după cari nu sciu cuvîntà (*î* et *i* promiscue); *au sveţiatu limba, şi se sputescu cu noi ca noi cuvintăm in ceasta limba.*

Io: ce vrè ḑice *sputescu?*

Elu: *se ceartă cu noi şi se ridu* (ḑicu şi *ridu*) *de noi.*

L'am intrebatu: aţi ţinutu in limba voastră *pescele*, scii cela ce amna in apa si-i buru de mancatu?

Elu: *Pesciu?* (peştiu).

Io: Iea, pesciu. Çum loviţi pescii in apa?

Elu: *Noi acăţămu pesciu cu udiţa, şi cu mrigia, şi cu oscile cu 5 si cu 7 dinţi.*

Io: ce escu oscile?

Elu: *Oscile-s facute de flieru şi-su lungi de ur Clafter, şi damu cu ele in pesciu candu-lu vedemu.*

Io: Dar liepuru?

Elu: *Liepuru lovimu cu pusia* (sic, et non pucsia.)

---

*) Aceste cataloage sunt consemnările de cuvinte adunate din locu in locu şi aşeḑate apoi după ordinea alfabetică in vocabularul istrianu. Intercalămu aci din catal. II. partea, la care se refere textul. Edit.

Io: La udiţa nu ḑiceţi şi *undiţa?*

Elu: *Stessu, tot-ura.*

Am intrebatu *nepotu, nepota.* Nu le au, dar m'a inţelesu de pe italica şi mi-a respunsu: *nucu, nucă,* ceilalţi ḑicu *unucu, unuca* (slav.)

L'am intrebatu: dar apoi n'aveţi nuci, nuca, şi nucu care face nucile?

Elu: *avemu* (şi *aremu*) *nucu şi nuci; cavtă colo!* Şi-mi arătâ unu nucu cu nuci.

Io: Capiţi voi candu aveţi nucu şi nuci, ca cuvintaţi de nucile de mancatu, ver de nepoţi?

Bĕtrânul rise şi dede din umeri, respunḑindu: *capimu, ca noi nu măncamu omiri.*—

La 5 oare plecarămu inapoi şi la $7^1/_2$ furămu in Albona, In osteria mea.

7 Iulie.

Marţi dimineaţa la 5 oare am plecatu insoţitu de D. Luciani spre Castua. Urcĕndu-ne sus la Fianona, vĕḑui unu pomu cu sarbeḑelle şi intrebai pe D. Luciani, cum se chiamă acestu fruptu. *Sorbole,* respunse bravul italianu. Eu adăosei că noi le chiămamu *sarbeḑelle.* La acestu cuvĕntu se intoarse veturinul nostru cu aceste vorbe: *anche il popolo qui in Istria le chiama Sarbezelle.* — Asemenea in dialectul istrianu italianii chiamă *polpa, polpe,* ceea ce in limba cultă se ḑice *pupole.* In Valdarsa *pupa*=pulpa. — Steterămu puţintel in Fianona (*Pluminu* ilu chiamă populul istrianu romanu şi slavii; in *Ponestra* se vede schimbul lui f in p. Numele dar a fostu *Flumênu* or *Fluminu,* de la Români l'au luatu slavii, şi pe urmă italienii l'au mai deturnatu in *Fianona,* in locu de Fiumone ori Fiumino).

De la Fianona sau Fluminu amu venitu la Mosche-

nizze aproape de 10 oare. Inainte de Moschenizze amu statu la Bersetz; era 9 ore; amu intratu la Sajevici. Nu scie nimicu romănesce. Scena cu elu.

La 1 amu purcesu din Moschenizze inainte; la 3 furămu in Volosca; la $4^1/_2$ in Castua. — Calea pe toată ripa Carnerului e foarte bună; aerul curatu şi plinu de odori aromatice, ce aburescu din pădurile de olive, fici, castane şi vii. Se află şi alte sorte de pomi incărcaţi de frupte. Viptul sau grănaţele parte matore, parte aproape de maturitate. Epidemia nu apucase in partea locului a strică, abia incepeà a se ivì p'aici p'acolè. Ficele erau mai toate matore şi făceau locu celorlalte ce mai au a se coace pănă in toamnă. Aici (ne aflămu in Liburnia vechiă) ca şi in Istria ficii dau fruptu peste vară de doue ori. Migdale, cari in Istria inflorescu in Ianuarie, n'am pre vĕḑutu in dosul muntelui Maggiore. Vegetaţiunea in dosul acestui munte peste totu, mai ales jos spre mare, cu totu locul, petrosu şi riposu, e una din cele mai lusurioase. Locul pănă in punta (cima) muntelui Maggiore e acoperitu de păduri. Unde se face căte o vale ori şesu in mijloculu ripelor şi bolovanilor semănăturele, grăunţele sunt foarte frumoase. Oamenii sunt industrioşi; cară pămĕntu peste petre de-şi facu locuri de semănatu, cari producu foarte bine. In totu mersul, Fiume stà inaintea noastrá spre dreapta. Indată ce ajjunserămu in Castua, traserămu la o osteriă, lipită de casa in care şedeà Preotul Miceti, ori Micetici, cum se scrie.

Pănă să ne facă de cină, visitarămu pe Miceti, care remase uimitu auḑindu că-lu salutu in limba lui. Ne respunḑĕndu-mi ilu intrebai: „Nu cuvinţi in limba vostră, in limba de sub Monte-Maggiore?“ Atunci imi respunse „cu-

vintu." Pe urmă me intrebă de unde-su etc. Apoi eşii cu D. Luciani imprejurul castelului Castuei, unde dederămu numai de o inscripţiune glagolitică, ce custa din 4 litere. Le amu copiatu amĕndoi, şi venindu acasă, unde eu aveam in gramatica lui Berlici alfabetul glagoliticu, amu decifratu indată anul 1537. Se vede ănsĕ de subt locul unde erà inscripţiunea, că a fostu o peatră mai mare, care ănsĕ erà luată. Aci va fi fostu fără indoială insăşi inscripţiunea; căci datul erà pe celu deasupra din cele patru marginale, de care fù inconjurată piatra in muru.

Sara amu mai conversatu cu Miceti. Domnu Luciani şeḑù cu mine pănă a doua ḑi după prănḑu.

8 Iulie.

Mercuri la 3 oare plecă D. Luciani inapoi la Albona. Spunĕndu-mi Miceti că după 4 oare se intoarnă Jeiunesii de la Fiumè, undeMercurea şi Sămbăta ducu cărbuni, eşirămu in cale inaintea lor, şi in minutul acela vĕḑurămu doi ce mĕnau caii lor inaintele. Incepui a cuvintà cu ei şi ne inţeleserămu indată. Ii petrecui ca $^1/_2$ de oară şi insemnai vre o căteva cuvinte ce nu se află in Valdarsa şi Schitazza, precum verbii *a inţelege, a vorbì, departe* in locu *de largu, ariete* şi *berbece* in adevĕrata lor distingere, *capestru* şi nu *cavestru* ca in Schitazza, *comperu* in locu de *cumetru*, apoi declinaţiunea cu articulul in urmă, etc.

9, 10 şi 11 Iulie.

Trecui in Itinerariu cele ce aflai şi făcui sub Monte Maggiore. In 10 şi in 11 sara mai ţinui drumul Jeiunesilor şi adunai cuvinte. Miceti, care aveà septemăna de ordine, nu puteà a-mi stà in ajutoriu; dar m'am convinsu, eă elu puţin cunoasce limba fraţilor sei. Se va putè

cunoasce aceasta, dacă voiu spune, că elu nu scieà că la ei *cărele* insamnă *căne*, ci credeà că insamnă *Spitzbube*, şi numai *brecu* cănele. In adevĕru elu insuşi mărturisesce, că dusu de copilandru la scoală la Pisinu, pe urmă in seminare, a uitatu mult; cu toate aceste provocatu de D. Covaciu in anul 1845—1846, ca scolariu s'a ocupatu a reduce la tabele formele limbei, pe urmă earăşi când a lucratu unu opu mai mare — cum ḑice de 16 coale — pentru D. Czörnig. Atunci fù constrinsu a-şi reculege materialul limbei căt i-a remasu in capu din copilăriă. Din toate se vede că scie puţin afară de cele ce se vorbescu in Berdo, şi apoi afară de sub Monte-Maggiore nu scie nimicu. Cu toate aceste apucăndu-se de studiul limbei sale, are capacitatea cerută de a face bună treabă. Elu s'a şi descurajatu, vĕḑĕndu că din operatul datu D. Czörnig nu ş'a alesu nimicu. De la Jeiunesi am aflatu şi mai bine, că Castua, căreia Slavii ḑicu Castva şi Castav, se ḑice rom: Căstău, care fără indoială e deturnatu din Castelu.

Nu e nici o indoială că aici a fostu unul din castelele, destinate de Romani de a apĕrà pasurile Muntelui-Maggiore in contra barbarilor la inceputul colonisărei, pe urmă in contra incursiunilor barbare. Apoi a devenitu slavicu.

12 Iulie.

Duminecă la 4 oare dimineaţa am plecatu singuru pe josu spre Jeiune. La Bergud, unde am ajunsu la 7 ore, am luatu unu mulu cu unu mulariu, şi după ce bĕui cafeua la părintele Vode, la $7^1/_2$ plecai pe munte in sus, pe locuri foarte rele. Cine a trecutu pe la Oitusu in Moldova şi-şi aduce aminte de Gyilkos, poate a-şi face o inchipuire de calea prin acesti munţi, cu açea diferinţă, că aici ca $1^1/_2$ oară sui pe munte repe-

de, şi cănd te intorni scobori cu mai mai mare periculu. Cu toate aceste, Jeiunesii, bĕtrăni şi tineri, cu femeile cu feciorii şi fetele lor, cutrieră ḑioa şi noaptea aceste locuri ripoase şi sterminoase, plecăndu de acasă noaptea după mieḑul nopţii cu cărbuni in spate, ori pe muli, ori pe cai, oaminii ănsĕ pe josu, pănă la Fiume, de unde după ce işi vĕndu cărbunii, singurul lor mijlocu de căştigu, pleacă inapoi intre 2 şi 4 după ameaḑi şi ajungu a casă intre 10 şi 12 noaptea.

Cum eşi din Bergud, incepi a suì pe munte. Ajjungĕndu in cima lui şi continuăndu calea inainte, veḑi indată dosul Carsului (munte) intr'o estensiune bunicică, suru in urma pradei, ce securile Jejunesilor facură in coastele lui. Mai incolo spre apusu şi m. n. in unele locuri, pe unde au tăiatu cresce altă pădure, in altele au remasu numai petrele goale, in altele a crescutu earbă şi sunt locuri de păşune şi de fĕnu. Apropiindu-te de Jeiune, locul se aşşaḑă, se face vale şi deluţe, in stănga e dosul liniei celei mai inalte a munţilor numiţi Carsu, in dreapta altă linia, mai puţin inaltă. La poalele acestei din urmă e comună Jeiune. Ceva mai inainte locul se face şi mai şesu, şi ca la $^3/_4$ de oră cu piciorul, se vede Mune, unde e parochia de care se ţine şi Jeiune. Locuitorii mi-au spusu că acesta e numele celu adevĕratu, ear nu Şeiane, nici Jeiane. Ei ilu chiamă Jeiun, şi Jeiune sau Jeliun şi Jeliune (poate Geliun, Geliune=Gelio, Gelionis?). Imprejurul satului sunt semănăturele: grău, secară, orḑu (numai ei au ţinutu cuvĕntul orḑu), turchine, oresu, crumpiri şi fasole. Dar din grănaţele ce erau ăncă verḑi, se vede indată asprimea climei, unde neua stă şi căte trei luni. Casele se vĕdu pe din afară şi mai departe curate. Sunt de peatră şi aco-

perite cu paie. Toate au imprejuru curte şi grădine inchise cu gardu parte de peatră, parte de nuele sau de *verge*, cum ḑicu ei. Eacă, din acea mare mulţime de comune impoporate de Români, pănă lăngă Trieste şi in dreapta imprejurul opidului Castellnova, ce ăncă pe timpul ui Ireneo della Croce vorbeau toţi limba română şi se chiămau Români, a remasu astăḑi numai Jeiune, cu 70—80 case grupate ceva mai des una lăngă alta. E de mirare cum in Mune, locul principale alu parochiei şi departe numai de $^1/_2$ de oară de Jeiune, nu mai cuvintă nimene romănesce, cu toate că totu acelu portu şi datini se vĕdu. Nu numai aceasta, ci ăncă nici nu dau unii pe la alţii, se urescu. Numai in biserică la Mune se intălnescu. De alminre şi unii şi alţii cărbunari, Jeiunesii nu ducu cărbuni nici o dată la Trieste, ci la Fiume, şi Munesii nici odată la Fiume, ci numai la Trieste, de şi calea de la Mune la Trieste e ca 1 oară şi $^1/_2$ mai lungă, decăt de la Mune la Fiume. Nu s'a vĕḑutu cărbunari de la Mune la Fiume, precum nici din Jeiune in Triest. Aceasta s'a observatu de toţi. Eu am intrebatu pe Jeiunesi, deşi nu vorbescu bucuroşi de Munesi; sciu că pe acolo au fostu tot Românii, dar ḑicu că aceia au retăcitu de la datinele şi limba părinţiloru. E de mirare, intre Vlachii ce s'au desnaţionalisatu şi intre cei ce au mai remasu, ce ură e. Schitaţanii sunt numiţi de cătră cei de la poală Ţigani etc., acestia ănsĕ le aducu aminte de originea loru numindu-i Vlachi, care nume la cei desnaţionalisaţi e de ruşine.

Intrăndu in Jeiune am trasu la potestatul Grigorie Turcu sau Turcovici, care nu erà acasă, ci la Mune. Eu eşii prin satu, şi indată dedei de cunoscuţi, cu cari vorbisem in cele trei seri la Castau. Ne duserămu la Osteria,

după ce-mi spuserĕ că ei nu mergu la Mune la misă, pentrucă fusese Capelanul de dimineaţă aci in Jeiune şi făcuse misa; la din contra eram să mergu cu ei la Mune. Erà pe la 10 oare. Indată se adunarĕ imprejurul meu, mai ales junii; femei s'a vĕḑutu căte una pe căt steterămu afară, dar după ce amu intratu in Osteria nu s'a mai vĕḑutu nici una. Peste tot mi se părurĕ aici femeile mai puţin familiare, ba ăncă cam selbatice, mai ales fetele. Cănd me intălnii Mercuri in 8 Iulie sub Castua cu 6, dintre cari 4 erau fete şi 2 măritate, şi cănd se aratau aşa familiare, causa erà că erau toate cam plesnite de vînu. De aceea şi cerurĕ să le dau de rachiu. Acum numai 2, o fată şi una măritată, din cele 6 venirĕ să me felicite de bună venire.

Intre oameni dedei de unul care numai de 7 or 8 luni se intorsese din Romănia mică, anume de la Filiaşiu proprietate a d-lui Filişianu, unde lucrase. Acesta mi-a fostu de folosu, că me inţelegeà mai bine cănd intrebamu şi-mi esplicà. Conversănd noi şi adnotăndu eu, baba mi-a fiertu 4 oue şi-mi aduse unu blidu de lapte *cicer* (lapte *ciceru* e celu nemestecatu cu apă, lapte curatu.) După acestu prănḑu, intreruptu mereu prin necesitatea de a adnotà căte unu cuvĕntu ca să nu se uite, continuaremu ear discursul, pe care-lu conduceam eu. Intr'aceea se intorsese Potestatul, erà 1 după 12, şi venì la mine, invităndu-me să mergu la elu acasă ca să merindesu cu elu. De şi măncasemu, nu mi s'a părutu bine a-i recusà invitarea; prin urmare ne puserĕmu cu toţii imprejurul unei *mise* (mai *mize*), pe care se aflà unu blidoiu mare, cu verḑe călite in unsoare, şi unu altu blidu cu mamaligă, ănsĕ nu intreagă, ci in bucăţi de căte o lingură. In toată Istria şi Liburnia, mă-

măliga se scoâte cu lingura din căldare și se așșadă in porțiuni de mărimea unui ou de găscă. Findcă de carne nu-i urmă, cuțitele ar fi fostu unu lucsu deșertu și poate numai pedecă. Dar și ce eram să tăiemu cu ele? Mămăliga se luà in mănă, și pentru verde ni s'a datu căte o lingură de lemnu cu care scoteam din blidu. Cu toate că măncasem 4 oue și o strachină bunicică de lapte cu păne dumicată, dar nu me lăsai să fiu intrecutu de către Potestatul și doi unuci (nepoți) ai lui, tineri frumoși și bine făcuți, după cari se uitau și poate și oftau toate frumușelele din Jeiune, și la a căroru privire unchiul (strițul) ce le ținea locu de tată, se transpurtà cu găndul in epoca, cănd doue nurori — căci așa le putemu numì — se vor intrece care de care a-i eși inainte cănd se va intoarce la Fiume și a-i scuturà pulberea de cărbuni de pe vestminte. Afară de acesti doi juni, cari din toată infățișarea lor se vedeau a simțì că sunt nepoții și concasenii celei mai inalte autorități politice și judecătoresci din Jeiune, mai erà matrona casei; muma potestatului, care ordonà și comendà toate, apoi muierea lui care aveà unu fĕtu ca de 9 luni la pieptu, și alți doi de 3 și 5 ani, pe unul in dreapta, pe altul in stănga lăngă sine. Vĕdĕndu că se deșartă străchinoaia, me dedei la o parte, escusăndu-me că eu am mai merindatu odată. Făcui pre bine, că abia terminai scusele și mulțemita, cănd strachina fù curată parcă ar fi luat'o acum din cuiu.

Intru aceasta se mărginì prăndul Dregătorului comunei. Cu toată această simplitate a vieței, Jeiunesii sunt oameni de o statură mai mult inaltă decăt mijlocie, vii și ageri in toate mișcările și apucăturele lor, deștepți, astuți, căutătura lor profundă și ațintată drept asupra obiectului, toată ținerea capului superbă. Locuitorii comunelor vecine au

frică de ei; se spunu istorioare de când se purtau nisce pălărie cu totul singulari, lungi dinapoi de atĕrnau până la brău. Această dependinţă a lor o aruncau peste capu şi-şi ascundeau faţa, când din infundăturele pădurilor lor se repeḑeau asupra trecĕtorilor, ce li se păreau a fi mai grei la pungă. In fine guvernul a demandatu abandonarea acestor pălării, dar a fostu lipsă a le tăià cu puterea dependinţele pălărielor până ce se părăsirĕ de ele. La Valvasor se vede o pălărie care are ceva asemenare cu cea ce auḑii eu in faţa locului. Jeiunesii nu poartă şepce, ci pălărie şi le chiamă tot comaracu. Ele au forma pălărielor dintre Ternave şi Mureşu in Ardealu, şi nu numai ale junilor, ci şi chiar ale barbaţilor sunt până sus la fund pline de cordele, de colori diverşi. De regulă cordela de josu e de velutu (catifea), cele deasupra de matasă. Diferinţa toată e că la bĕtrâni cordelele sunt de colori mai inchise, ear la tineri de colori ce batu la ochi, şi intre carĭ se caută mai ales *roişul* cum ḑicu ei la roşu. Colorile mai usitate la juni sunt roşu, galbenu şi vĕnĕtu sau albastru. La bĕtrâni predomnesce negru. Pălăriele tinerilor sunt ornate cu pene de păunu şi cu pene (buchete) de flori de câmpu şi de grădine. Aceste doue soarte de pene, adecă de păunu şi de flori, sunt atributul neaparatu alu pălăriei unui june. Câmeşa in cioareci, ciorecii lungi până josu şi strimţi; opinci şi scarpe or obiele; o şubă ca a dorobanţilor de ţară, dar fără ornature. — Portul la femei. Nu e invĕlitoare, ci e caiţă albă peste pĕru, cu margini cristate şi increţite. Pĕrul şubt această caiţă e impletitu in cosiţe. Câmeşa femeilor e scurtă, deabia trece de genunchi in josu; de aceea calţetele or scarpele lor, de lână impletită cu acele, sunt lungi până la inchietura genunchiului. Peste scarpe

sau *calţete* sau *bicive* (tot numiri usitate) poartă opinci. Incinsătura, mai josu decăt in Istria, dă taliei lor o formă foarte estetică. Peste tot femeile aici sunt mai agere şi mai indemănatice in mişcarea şi apucăturele lor. — Afară de grănaţele de cari vorbirăm mai susu, economia lor mai custă din vite cornute şi mai ales din oi. La toată casa veḑi pe grinḑi şire intregi de caşu şi urdă stoarsă şi vĕrtoasă preparată a se conservà ca şi caşulu. Cele ce se ţinu de mulsul oilor, de strungă, pecuraritu, de tractarea laptelui, de prepararea caşului sunt ca şi la noi in Ardealu şi in Moldova.

După ce ne sularămu de la masă, se implù potestăria de oameni, cu cari amu tot conversatu, făcĕndu adnotările cuvenite. La $5^1/_4$ plecăi inapoi. Cu toată periculositatea locului, mulul me aduse intregu şi sănĕtosu la Bergud, unde ajunsei la $7^1/_2$ sara. Părintele Vode me ascептà cu cina, şi fui constrinsu de a mănè peste noapte acolo. A doua ḑi, 13 Iulie, Luni, la 5 oare plecai earăşi aposteleşte şi la $7^1/_4$ fui in Castua. Luni in 13 şi Marţi in 14 Iunie mai ordinai hărtiele, itinerariul şi jurnalul. Mercuri in 15 am plecatu la Fiume. Calea ţinù numai o oară.

Ajungĕndu in Fiume, pe care Romănii istriani invĕţănd de la Slavi o chiamă Rica, me dusei indată la D. de Franceschi, care, cum amu mai semnatu, erà prevenitu de sosirea mea in partea locului. Conversarămu amĕndoi vre o 2 oare, in cancelaria D. Thierry. D. de Franceschi nu aflà cuvinte spre a-şi esprime bucuria de venirea mea aici, şi peste tot despre aceea, că Romănii in fine au inceputu a se ingrijì de fraţii lor din Istria. Pe scurtu ii splicai opiniunea mea despre originea acestoru Romăni, opiniune ce e resultatul cercetărilor şi descoperirilor de pănă acum in pămĕntul Cirbirilor şi alu Ciciloru. D. de Fran-

ceschi, a cărui fisionomiă îndată mi se părù cunoscută, fără indoială, pentrucă in Ianuarie 1849 l'amu fostu vĕḑutu in Kremsier ca membru alu dietei austriace, me visitâ de nou după prănḑu, și continuarămu discursul asupra materiei noastre. Imi esplicâ causa, pentru ce elu, ca unul ce ca liberalu stà in prepusu la guvernu, a fostu constrinsu a intrerupe studiele sale incepute prin cercetări in fața locului asupra Romănilor Istriani etc.

16 Iulie, Joi.

In ḑioa aceasta me dusei dinadinsu intr'o osteriă mai proastă, unde ostiarul aflăndu despre scopul călătoriei mele și că eu ținu tare că Vlachii cei din Croația sunt Romăni adevĕrați, me insciințâ, că aproape la mijlocul calei de la Fiume spre Carlstadt, in satul Moravitze, ar fi datu și elu de *Croați*, ce se chiamă Vlachi, cari ar fi mai vorbindu ăncă limba vlachă! Această descoperire din gura unui Croatu simplu me surprinse. Me intorsei acasă cu inima batandă de bucuriă și cu speranța că vomu aflà celu mai ne'nfrăngivĕru argumentu spre a resturnà toate ipotesele și ilusiunile Schiavilor meridiani despre acesti Vlachi. Intr'aceea vine D. de Franceschi la mine și-mi dă o scrisoare ce cu căteva ḑile mai nainte recepuse de la D. Luciani din Albona pentru mine, și in care me insciința că l'a asecuratu unu Veglianu născutu in Sta. Fosca, că s'ar mai cuvĕntà ăncă romănesce in insula Veglia, anume in Poglizza, chiar in cetatea Veglia și alte locuri, și că mai multe despre aceasta vomu aflà in Veglia de la D. Dr. Cubich, care a și lucratu asupra acestui puntu, și de la canonicul scolasticu Volarici, tot in cetatea Veglia.

Imi comunicâ și o scrisoare a amicului Covaciu din Pisino, cătră sine, in care se scusă că aflăndu-me eu in

Pisino a uitatu a-mi vorbi de Moraviţa la mijlocul calei dintre Fiume şi Carlstadt, unde elu a aflatu Vlachi vorbindu altă limbă decăt cea croatică, limba vlachă.

Combinăndu această scire cu cea ce luasemu cu căteva ore mai inainte de la ostiarul Croatu, nu me mai indoii despre esistenţa limbei române intre Vlachii croatici. Dar de Veglia me indoiamu, pentrucă cooperatorul de la Susnievizza e născutu in cetatea Veglia şi nu scieà nimic despre aceasta. Cu toate aceste am făcutu planul de a călătorì a doua ḑi la Veglia, dăndu prin villagiul Poglizza, apoi de a merge la Moravitze.

N. B. Venirea mea la Fiume Mercuri (15 Iulie) de dimineaţă aveà şi scopul de a me intălnì cu cărbunarii din Ieiune, pentrucă uitasem a cercetà dacă au timpii trecutu şi de mult trecutu, nedeterminaţi. Intălnindu trei din ei, i-am luatu cu mine şi i-amu dusu la D. de Franceschi, ca să audă cum ne inţelegemu noi Românii din Dacia-Traiană cu Istrianii. M'amu convinsu, că acesti Români ca şi cei de sub Monte Maggiore n'au acestu timpu. De 4 ori le-amu repeţitu acesti timpi intrebăndu-i dacă ḑicu şi ei aşa, şi totdeauna mi-au respunsu: noi ḑicemu numai am aflatu, am fostu aflatu, ear aflai, aflasemu, nu ḑicemu.

17 Iulie, Vineri

la $8^1/_2$ m'am despărţitu de D. Franceschi, care a doua ḑi, Sămbătă in 18, erà să plece la băi la Montona, ear eu la 9 ore me pusei in carul celeru şi plecai la Buccari, ca de acolo să trecu in insula Veglia. D. advocatu Giacich, cătră care eram recomendatu, mi-a procuratu o barcă cu doi lopatari buni, cari cu vĕnoasele lor măni spintecăndu golful de Buccari me conduserĕ repede inainte, me trecurĕ

prin strimtoarea Porto-Re (unde tradiţiunea ḑice, că Bela reg. Ung. alungatu de Tatari s'ar fi fortificatu şi apĕratu in contra lor şi i-ar fi bătutu cu ajutorul lui Frănge-Panile (Frange-pani) de unde locului şi fortereței (acum ruine) le-ar fi remasu numele de Porto-Re, pe cănd istoria crede că bătălia cu Tatarii ar fi avutu locu din sus de Fiume la Grobnicu) şi intrarĕmu deodată in Carneru, lăsăndu in stănga St. Marco, şi in dreapta spre fundu Fiume. In 2 oare şi $^1/_4$ intrarĕmu in cotitura pe alu cărei ţermu in cima unui scoliu stă *Castel-Muschio*, unde ne puserĕ pe uscatu. Necapĕtăndu curĕnd calu in Castelmuschio, luai cu mine unu cicerone din locu, unu fostu soldatu, care vĕḑuse Ungaria şi Galiţia, şi plecarămu apostolesce, cu scopu de a mănè in Poglizza. La Mihaiţa, sau cum se pronuncià in locu Mihoiţa, fisionomia femeilor imi bătù tare la ochi. Ea erà toată română, portul ca peste tot in Veglia cu invĕlituri şi cărpă deasupra — fetiţe şi muieri fără distingere, cu totul ca pe Ternave şi Mureşu. Tintul albu, foarte albu, ochi mari negri şi căprii inchişi, dar toate mi se părurĕ cam mari la gură, se vĕdu a pune mult temeiu pe albeaţa feţei, că afară de invĕlitură şi de cărpa deasupra mai punu şi o pălăriă neagră bărbătească pe capu in contra soarelui. Mergĕndu. precum şi păscĕndu oile or vitele cornute, torcu necontenit avĕndu furca de brău. Dar urmă de limbă romănească nu se află. De la altu satu inainte, eşirămu din calea ce duce la Veglia şi apucarămu in dreapta pe nisce cărări scolioase şi ripoase, din bolovanu in bolovanu. Turnul bisericei se vĕḑuse departe. Cănd apucarămu din strată erà $7^1/_3$, credeamu că la $8^1/_3$ mult la 9 ore vom ajunge; dar inserà şi perdusemu din vedere turnul. Cărările se incrucieau una cu alta; trecu-

rămu pe la unu cătunu, unde căile se incurcau şi mai tare, rătăcirămu de mai multe ori, dar oamenii ce intălnisemu ne indreptau. Ciceronele meu, care se lăudase că scie calea şi că a fostu mai de multe ori in Poglizza, nu scieà mai mult decăt mine. Eşindu căne-cănesce din catunu, apucarăm printre bolovani cum puturăm inainte. Acu nu mai erà nimene să ne indrepte. Ciceronele o ţineà tot in stănga, eu aşu fi trasu in dreapta incotro insemnasem biserica. Indeşertu; elu ţineà una „subito si verrà la chiesa.“ Trecură 9 ore, de turnu nici urmă, dar nici lătratu de căni or mugetu de vite. Sudorile trecuseră prin toate hainele, şi trăntelele picioarelor din bolovanu in bolovanu erau pe toată secunda. Să fi aflatu ceva apă, me lăsamu in cămpu pe earbă şi măncamu noaptea sub ceru; dar setea me impinse inainte. Lăsai pe Cicerone inapoi şi incepui singuru inainte prin bolovani şi păduri. Că am trecutu de biserică eram siguru, de şi ignorantele de Cicerone afirmà contrarul. In fine după o oară dederămu de cărări mai dese şi mai calcate, de garduri de peatră, de semănăture, infine audirămu căni, intrevĕdurămu lumini, şi peste puţinu intrarămu intr'o casă, unde ca la 13 femei şi barbaţi juni, june şi prunci erau impărţiţi imprejurul a doue blide mari cu fasole cu ustoroiu. Eu salutai romănesce ca in Istria. Oamenii făcură ochi lungi infipţi asupra mea. „Nye rasumim“ fù respunsul. Pe urmă, fiindcă unul inţelegeà italiana, intrai in vorbă spunĕndu-le de ce am venitu. Imi spuseră, că de 70 ani incoace nu se mai vorbesce vlachica; ear că părinţii lor in adevĕru au fostu Vlachi. Intrebai, nu se află vre unu bĕtrănu optudecenariu, şi-mi arĕtară unu bĕtrănu intr'unu colţu, pe care nici nu-lu vĕdusemu in puţina lumină de care erà iluminată casa. Dar bĕtrănul, care stà ca unu patriarcu

veneraveru in mijlocul fiilor, nepoților și strănepoților, de și fără ismene ori altă invělitură a picioarelor, numai cu o cămeșă toată spărture și cărpiture, erà surdu. Abia scosei din gura lui, că in adevěru elu a audiitu pe ai lor vorbindu romănesce, și ca copilu rupeà și căte o vorbă, dar cei de etatea lui (ca in Schitazza) nu vorbeau Vlachica, ci numai bětrănii. Pe cănd erà elu barbatu in putere se stinserě cei ce mai vorbià, dar dise că sub Poglizza s'ar mai aflà bětrăni cari mai cuvěntă căte ceva; ănsě ceilalți din casă negau, afirmăndu că nu mai sunt, și că bětrănul care de 12 ani nu mai eșì din casă, nu scie. Mai venì și altu vecinu care, cel puțin in dialectul italianu de aici, vorbeà mai bine. Și elu me asecurâ, că de 60—70 ani nu se mai vorbesce, s'a perdutu limba vechiă. Parochul cu biserica erà ca 2—3 mile italice departe; prin urmare, precum simțisemu eu, noi rătăciserămu dar tot dederămu peste unu catunu de acele, din care se compune comuna Poglizza. In fine acestu vecinu ne invitâ la sine, erà 11 trecute, și-mi oferì să dormu ori in casă pe așternutu, or pe paiele ce tocmai se aședau in clăi. Preferii paiele, ce erau rădicate de la pămĕntu ca de unu stănjenu, și după ce mai deșertai unu canceu de apă, me aruncai in mijlocul paielor, și nu me deșteptai pănă la 4 ore. Indată deșteptai pe Ciceronele, care ăncă dormeà profundu, și sculăndu-ne, după ce ne scuturarămu de paie și după ce băui laptele ce ospětarul nostru imi oferì, apoi la $4^1/_2$ plecarămu spre Veglia, unde ajjunserămu la $6^1/_2$.

In Veglia, 18 Iulie.

Cea d'intăiu visită in Veglia făcui lui Dr. Cubich, care se mirâ mult audindu că unu profesoru din Romănia vine

a căutà urme de Români in Veglia. Acestu eruditu imi confirmâ, că elu cunoasce bine insula Veglia şi că poate asecurà, că astădi nu mai esiste unul in această insulă care să vorbească românesce, adause ănsĕ, că dĕnsul, care se află de 23 ani (dacă ţinu bine minte anul) in Veglia, a aflatu ăncă oameni ce scieau Tatăl nostru in limba vlacă, anume in Poglizza, şi că are scrisu acestu tatăl nostru. Cu toată rugăciunea mea nu-mi dedè copiă după acestu Tatăl nostru, dicĕndu, că dacă s'ar publicà inaintea operei lui, aceasta ar perde interesul; cătră aceasta, elu provocatu de renumitul limbistu milanesu Biondelli a trimesu acestui o relaţiune despre dialectele romanice din Veglia, pe care D. Biondelli o cetì in o şedinţă a societăţei sciinţifice din Turinu, ănsĕ ca unu operatu *al seu*, şi nu ca unu operatu al altuia, al lui Dr. Cubich, şi de atunci a decisu a nu mai comunicà in scrisu nimicu din opera sa, pănă ce nu se va tipărì. Imi arătâ scrisoarea lui Biondelli, prin care ĕi mulţumesce pentru numitul operatu. Această scrisoare de mulţămire o trecù Cubich in opera sa, fără indoială spre a confundà cu ea pe Biondelli.

Cu toate aceste, Dr. Cubich imi cetì din manuscriptul seu Tatăl nostru cum l'a aflatu elu in Poglizza. Cum incepù a ceti, ĕi spusei că din cuvĕntu in cuvĕntu e tot celu ce l'amu aflatu la Românii din Istria, şi că tot acestu Tatăl nostru, de şi cu oare care ommisiuni şi erori, fù publicatu de Sajevici in Novice din Laibach. Dar bunul Dr., tratatu astfeliu de Biondelli, perdù increderea in oameni, şi mi se părù că ţineà vorbele mele numai drept o technă spre a apucà o copiă după acelu Tatăl nostru. Spre a-lu convinge i-amu promisu că din Fiume, unde din nenorocire lăsai portofoliul cu scriptele relative la limba rom.

istriană, ĕi voiu trimete o copiă de pe Tatăl nostru cum mi l'a datu Miceti şi apoi cum l'amu ḑisu eu oamenilor. In Tatăl nostru alu Romănilor Vegliani in articolul de: *pârea nostra de saca ḑi*, vine: *dă ne* astăḑi, şi nu *da nam*, cum ḑice Sajevici şi ḑiceà şi Miceti, nice *da a noi*, cum a pusu Miceti ca variaţiune. Asemenea in *născătoare*, in cea de la D. Cubich se incepe *sora* Maria, şi apoi se ḑice *plină de milost*, nu *pliră*; in celelalte n'amu afflatu variaţiune esenţiale. Ear căt pentru limba romanică ce s'a vorbitu şi se mai vorbesce in unele familie in cetatea Veglia, mi-a afirmatu Dr. Cubich, că acestu dialectu romanicu e cu totul altul, differitu de celu romănescu, sau mai bine e altă limbă română. Dr. Cubich mi-a lesu din opera sa căteva frase din limba Veglianilor, din care, căt putui pricepe, se vede cá această limbă e in adevĕru alta, şi anume foarte aproape de limba provinţiale din Gallia. Din căte mi-au remasu in memoriă, insemnu *vetraun* = bĕtrănu, unde se vede nasala noastră reprodusă prin *aun*, apoi *baselca*=biserică, *cal* (cum ḑice Dr. Cubich) pro cale, *iarba* chiar ca noi, ş. c. l. Dar ceea ce mi-a trasu mai mult luarea aminte e participiul pasatu in *eit*, *aitu*, pe care l'au romănii istriani in verbii ce-i formează cu *escu*, precum: *misceit* de la *miscescu* (misceo), *moveitu* de la *movescu*, *stampaitu* pro *stampatu* etc. Aceste se afflă şi in limba populului romănu ce acum e ca şi stinsu in *Veglia*. Nici de probele de această limbă Dr. Cubich n'a voitu a-mi dà copiă.

Intre unul şi doue după merinde amu fostu la Canonicul scolasticu Volarich. Acesta me recepù cu cea mai mare politeţă şi bucuriă. Mi-a confirmatu şi elu cele ce scieamu despre Romănii din Veglia. Eu i-amu comunicatu resultatul

istoricu ce ese din ceea ce amu afflatu pănă acum la Dr. Cubich, şi elu crede că aici sunt remăşiţe de colonie romane, deşi coloniă in inţelesul strinsu nu admiteà Dr. Cubich chiar in Veglia, ci că acesti Romăni vor fi trecutu din Istria or alte părţi colonisate cu Romani. Dar in urma intrebărei ce i-am adresatu, dacă sunt urme de municipie romane, de Decurioni, Duumviri, Decemviri etc. mi-a spusu Dr. Cubich, că se afflă, că Veglia a fostu municipiu, apoi se afflă că au fostu Decemviri etc. De Duumviri nu mi-a pututu spune nimicu. — Părintele Volarich se mirâ cănd ĕi spusei că limba rom. istriană e tot ca a noastră, că de şi au mare mulţime de vorbe slavice, dar forma e tot aceea. D. Canonicu me mai intrebâ: ce poporu să fiă fostu *Illirii?* I-amu ḑisu, cĕ e greu de determinatu, după ce n'avemu probe de limba lor. Elu adause: că unii ḑicu că au fostu *Traci,* la care i-amu respunsu tot aceea, că nici de Traci n'avemu probe de limbă; asemine nici din limba Grecilor, care or şi cum in fundul seu a fostu tracică, nu putemu incheià nimicu, dăpă ce nu scimu căt a remasu in ea tracicu, căt s'a imprumutatu din Egyptu şi Asia, şi chiar din Italia. D. Canonicu s'a feritu a ḑice că Illirii poate să fiă fostu slavi; dar mi s'a părutu a culege din semne că i-ar fi părutu bine a auḑì de la mine că vor fi fostu Slavi. Cu toate aceste şi elu şi Cubich sunt aplicaţi a crede că aici au fostu Galli; şi anume Dr. Cubich inchee din limba populului romănu ce a fostu in Veglia. Eu le-am desvĕlitu apoi la amĕndoi probele de limbă in diverse numiri de locuri in Dacia, care ne constringu a face pe Daci Galli, *Celtae.*

Amu vorbitu cu alţi bĕtrăni in Veglia, cari mi-au ḑisu, că tot ar mai fi oameni in comunele dinprejuru, cari

ar cuvêntà *Vlaski,* dar D. Cubich şi Canonicul Volarich ḑiceà că in adevěru se mai afflă oameni cari vorbescu in dialecte române, ănsě anevoie chiar Vlachi. Mai spuneà, că la Besca ăncă vor fi fostu Români, apui că cei de la Dobrin eară ar fi fostu vorbitu o limbă asemenea. *Campeglia* care nu e decăt Cămpia, şi alte numiri, arată in adevěru, că aici au fostu Români, mai alesu că ei sunt vecini cu Morlachi de astăḑi, precum arată numirea de Cam. della Morlaca, apoi communicaţiunea cu Vlachii Croaţi e acum desă, mai alesu cu Dobrinenii. Or cum, ar fi de lipsă de a cercetà toată Dalmaţia şi confiniul militare croaticu precum şi toată Veglia.

La 5 oare după m. ḑ. amu plecatu inapoi pe josu, şi la 10 ore am fostu in Castel Muschio, unde amu dormitu ca şi in noaptea trecută in paie.

A doua ḑi, Duminică in 19 Iulie, amu plecatu la $6^1/_2$ cu luntrea mênată de 5 lopatari, cari in 3 ore, trecêndu Carnerul, me puseră in Fiume, la $9^1/_2$.

20 Iulie, 1857.

După ce in 19 Iulie repausai de strapaţiele din Veglia, Luni in 20 mai ăntăiu de toate adunai informaţiuni asupra stărei lucrului in Moravitze, ca să nu facu o călătorie in deşertu. Vorbii cu oamenii ce au fostu de multeori in Moravitze, şi nici unul nu-şi aduce aminte să fi auḑitu la Vlachii de acolo altă limbă decăt Croatica. Afflarămu şi unu omu din Moravitze ce venise cu carul la Fiume. Acesta spuneà că ei nu cunoscu alta decăt Crovatzki. Adaogâ ănsě, că sunt vre-o trei, patru, cari vorbescu *Cara-Vlaski,* intre alţii unu ostiariu or osterianu, venitu de vre-o trei ani din *Trieste!* Nu puturămu pricepe din gura lui, ce va

să dică *Cara-Vlatzki.* Nu cumva Cara-Vlatzki e italica? Ear despre sine inşii, dəspre *Vlachi* sau Ortodocsi, dicea că nu sciu altă limbă, decăt Croatzki. D. Colarovich care ăncă a fostu mai de multe ori in Moravitze, mi-a mai adusu inainte pe unu tĕnĕru născutu in Moravitze, şi de căţi-va ani paraclisieru la biserica gr. din Fiume. Nici acesta nu scie de altă limbă, decăt de cea croatică. In fine me dusei din nou la osteriarul croatu din Fiume, despre care cu 4 dile mai inainte imi vorbise acei oameni că ar vorbì in *limba Vlască.* Astădi o intoarse şi dicea, că acei Vlachi n'au altă limbă, decăt pe cea croatică! se vede dar că elu a voitu a vorbi numai de ei ca Vlachi? Or că e o mistificaţiune?

In dubiul acesta lăsai planul de a merge acum la Moravitze, fără ănsĕ a me mutà in convingerea mea despre necesitatea de o călătoriă prin Dalmaţia şi printre Vlachii Croatiei . . .

La intoarcerea din Veglia aflai o scrisoare de la Miceti, prin care se escusă, că nu poate venì la Fiume cum mi-a promisu, allegăndu că e ăncă tot in patu, cum ilu lasasemu. Prin urmare me decisei a me duce la elu. La 5 ore amu plecatu cu o trăsură la Castua; dar Miceti, inpreună cu economa sa, erà dusu aproape de Bergud pentru 3 dile! Peste tot n'am aflatu in Miceti cea ce aşteptamu. Elu nu erà securu de nimicu ce-mi comunicà din limba lor, mărturisindu că de 7 ani nu s'a mai ocupatu cu ea şi că a şi uitatu unele!

21 şi 22 Iulie,

Marţi sara la 6 1/2 ore plecai la Triestu, unde ajjunsei astădi in 22 la 5 1/2 ore dimineaţa. La 11 ore mersei la Dr. Candler, care erà prevenitu despre venirea mea.

VOCABULAR

ISTRIANO-ROMAN.

a. 1) artic. femin. in singul. Cănd aplică Romănii Istrieni acest articul la substantivele fem. terminate in *e*, de multe ori pe *e* nu-l diftongesc intr'un sunet. D. es. *muhere—muhera*, şi nu *muherea*; alte-dăţi diftongesc aceste sunete. D. es. *cale, calea*, ca noi. 2) *a* se zice in loc de *la*: de es. in Jeiune: *a munte* in loc de: *la munte*, intocmai ca la Moţi in Ardeal. 3) Ca nota a infinitivului, insĕ mai rar. [1) *Weibl. Artikel: die*, 2) *Präposit, das franz. à*, *3) Infinitiv-Partikel: zu.*]

abandon şi *abandun, a abandona, abanduna, abandonat, abandunat*, a părăsi. (L-au primit şi Slavii.) *(verlasse.)*

abat, a abate (şi *abatè*), *abătut*, abat din loc, din linie.—*A s'abate pe ceva*, a-şi scrinti ceva. D. es. in Schitazza: *Căzut-a şi s'a abŭtut pre mănă*, a căzut şi şi-a scrintit măna. *(verrenke, lenke ab.)*

ab, abă, abi, abe, alb, albă ş. c. l. Se zice mai des *a* diftongit in *oa*, după datina Romănilor Istrieni, adecă: *oab, oabă*, ş. c. l. *(weiss Adj.)*

acaţ, a acăţà, acăţat, prind, inhaţ. E insĕ foarte rar usitat; zic mai numai simplu *caţ*. V. acolo. *(greife.)*

acea, plur. *acele*, pron. dem. fem., ca şi la noi. *(jene, weibl.)*

aceasta, aceste, pronume demonstrativ fem. de la *acest*. V. *acest*. Se zice şi simplu *ceasta*. *(diese.)*

acel, plur. *acesti*; femin. *acea, acele*, ca şi la noi. *(jener.)*

acest, plur. *acesti*, pron. demonst. mascul. acest, acesti. Se zice şi simplu *cest* şi *ist*. NB. In toate aceste, prin o esceptiune singulară, *c* se pronunţă cu un sunet ce e un mijloc intre *ce* şi *ţ*. *(dieser.)*

aciá, aci. aici, insĕ ceva mai la o parte. *Acia* se aude şi in Ardeal şi in alte părţi. In Berdo in Istria se zice şi *cia* tot in această insemnare. *(nebenbei.)*

acmoce şi *acmocea*, acum, amu, V. *acmu* *(jetzt)*

acmu, acum, amu. Acmu se află şi in cărţile noastre cele vechi. Se zice şi *acmocea* *(jetzt.)*

ac, plur. *ace*, de cusut, ca la noi. *(Nähnadel.)*

adăp, a adăpá, adăpat, adăp. *(tränke, Ztw.)*

azi, astăzi, azi, astăzi. *(heute.)*

aduc, a aduce adus, aduc. *Sorele nu aduce ploaie*, mi zise o fată in Susnevizza. *(bringe.)*

6

adur, a adurà, adurat, a adunà. Nu e usitat pretutindinea. *(sammle.)*

aer, aer, zic și *aria* după italiani. *(Luft.)*

aflu, a aflà, aflat, aflu. *(finde)*

afund, ca și la noi. *(tief)*

aida, (Schitazza), arisca, irișca. *(Hirse.)*

aida, aidem. Ca lombardo—venețianul *andemm', andemmo!* să mergem, să plecăm! Se zice tot așa de des *haida, haidem,* ca și in Dacia lui Traian. *(auf! gehen wir!)*

ailți și *alți,* se află adeseori in loc de comunul *ați, oați.* *(andere)*

aista, fem. și masc., plur. *aisti* masc. și *aiste* fem. V. *aist.* *(dieser)*

aist, aista, plur. *aisti, aiste,* aiesta și aiasta in Moldova, acesta, aceasta. V. *acest* *(dieser.)*

ai și *scalognu* (ital. scalogno), ai, insĕ nu ca *aiul* in Moldova, Ardeal ș. c. l. adecă *usturoi,* ci un fel de ceapă cu căței ca usturoiul, ceea ce ardelenii numesc hajmă de la maghiarul hagyma. *(Eine Art Zwiebel.)*

aiure, aiurea, adv. aiurea, ca la noi. *(anderswo.)*

ajut, a ajutà, ajutat. Mai des usitat in scurtarea *jut.* In Schitazza usitat numai intreg. Tamolin la plecare imi zise: *rog Domnul să vĕ ajută* (nu ajute, prin urmare ca la Tracoromăni.) *(helfe)*

albira, plur. *albire,* albina. Numai in Jeiune s'a conservat acest cuvĕnt. Stup, stupină nu se află. *(Biene.)*

alerg, a alergà, alergat, alerg. *(renne.)*

aluat, plur, *aluate,* aluat. Mai zic *alvat* și *avlat.* *(Teig)*

amănat, la Jeiune, ceea ce zic ceilalți *mnat* și *mănat,* adv. tărziu. Intrebănd pe un cărbunar, ce vrea să zică *amănat,* mi-a respuns: *cănd vire țineva seara pre scur,* cănd vine cineva seara pe intunerec. *(spät.)*

âmblu, a *âmbla. âmblat,* a umbla. In această formă numai in Jeiune. Ceilalți: *a âmnà,* și a *'mnà.* V. acolo. *(gehe.)*

a meu, a mea, a mei, a mele, V. *Io.*

am, a amna și *amna, amnat* și *âmn, âmnat,* a umbla. *(gehe.)*

am, a avè, avut. a avè. Se conjugă: *am, ai, are,* și ca auxiliar *a*; *arem, areți, ar,* și ca auxiliar *am, ați, a* și mai rar *au* și *av. Arem, areți* in loc de *avem, aveți,* e pretutindine sub Monte Maggiore; in Schitazza amĕndoue, in Jeiune numai *avem, aveți* ca la noi. *(habe, Hülfsztw.)*

ancă, ăncă. Se zice și *encă* și *inche* *(noch.)*

ancea, aici. *D'ancea* și *de'ncea,* de aici, *pre-ancea,* pe-aici. Zic și *oancea, preoancea* după datina lor de a diftongi pe *a* in *oa.* *(hier, von hier, hier durch.)*

anci, aici, dar mai des *ancea. Pre-anci,* pe-aci. *(hier.)*

angioliță, cheotoare, copcia, cu care se prinde sau se acață un lucru de altul or o parte a unui intreg de celelalte părți. Usitat in Schitazza. *(Häkchen, Agraffe.)*

ângust, ângustă, ăngust. Se zice foarte rar, commun e prescurtat *gust* *(eng.)*

apăr, a apără, apărat, are doue insemnări, a) a apără pe cineva de ceva or

incontra cuiva, b) a oprì pe cineva de la ceva, şi mai des cu dativul: a oprì cuiva ceva. D. e. *Macar de are intra ţigarii in casă, noi nu-li vom apăra*, măcar de vor intrà Ţiganii in casă, noi nu-i vom oprì sau nu le-o vom oprì. Aşa mi-a zis Brancell in Gradigne. *(schützen, wehren.)*

apă-viiă, in Jeiune: apă curgĕtoare *(fliessendes Wasser.)*

apoi, apoi. Sė zice şi *poi. (dann, nachher.)*

apostol, apostoli, se zice ca şi la noi de persoane şi de carte. *(Apostel.)*

aprind, aprind. Se aude foarte rar, usitat mai numai ***prind*** in această insemnare. *(zünde an.)*

aprope, aproape, ca la noi. *Aprope de mire, de tire, de noi*, aproape de mine, de tine, de noi. *Aprope urul de oatul.* Se zice şi *prope (nahe.)*

arăt, a arătà, arătat, a arătà. *Arătavor omirii calea*, mi-a zis Brancell in Gradigne. *(zeige.)*

arbore şi *arbor*, plur. *arbori*, in Jeiune: ca la noi. *(Baum.)*

ard, a arde, ars, ca la noi. *(brenne.)*

arel, plur. *arele* (de la lat. anulus sau anellus) inel. Acest cuvĕnt, mai aproape de cel latin, s'a conservat numai in Jeiune, unde *viti̧a* e numai veriga, cănd la ceilalţi *votiţa* e şi inel şi verigă. *(Ring.)*

arete şi *ariete*, plur. *areţi*, berbecele nescobit, berbecele taur (lat. aries.) Această distingere intre *ariete* şi *berbece* este usitată la oierii din Munţii dintre Ardeal şi România munteană, şi in această din urmă de la Olt pănă la Argeş. *(Widder.)*

argint, argint. S'a conservat numai in Jeiune. *(Silber.)*

aria (ital.) zic căte-odată in loc de *aer. (Luft.)*

arma, plur. *arme*, armă. *(Waffe.)*

armez, a armà, armat, a armà *(bewaffne.)*

artijan, plur. *artijani*, meseriaş. *(Handwerker).*

ar, a arà, arat, ca la noi. *(pflüge.)*

aşà, aşà. *(so.)*

ascund, a ascunde, ascuns, ascund. In Schitazza e usitat numai ***ascund***; la ceilalţi vine rar intreg, ci mai tot de-auna prescurtat in *scund. (verberge.)*

ascut, a ascutà, ascutat, ascult. Se aude şi *ascult* in Schitazza. *(höre, gehorche, franz. écouter.)*

asigur, a asigura, asigurat, asigur. *V'asigur* mi-a zis Brancell in Gradigne. De altmintre, cănd vorbesc cătră persoane de distingere, se servesc de a 3 persoană in plur. *(versichere.)*

asir şi *asiră*, asin, asină, măgar. Asemenea *oasir, oasiră.* Măgar nu le e cunoscut, dar ei ştiu, că la Dalmatini şi Muntenegrini se zice *magariţ. (Esel.)*

asta, pron. demonstr. in loc de ***ceasta***, asta. *(diese, dieses.)*

astăzi, astăzi V. *Azi. (heute.)*

astară, adv. prescurtat din *astă seară* şi cu aceeaşi insemnare. Se zice şi in o parte a Ardealului tot astară. *(heut' abend.)*

astă-seară, adv. de seară, astă-seară, adecă in seara de astăzi. Se zice şi pre-

scurtat *astara*. ea in Ardeal, (*heut'abend.*)

aştern, a aşterne, aşternut, aştern. (*breite aus, mache Bett.*)

at, ata, plur. *aţi, ate,* alt, altă, alţi, alte. Se zice mai des *oat, oata.* NB. Românii de la Adriatica au singularia datine de a elide pe *l*, când e urmat nemijlocit de consonanată; d. e. *ab* in loc de alb, *cuc* in loc de culc, etc. (*anderer*).

aţă, aţă de cusut, ca la noi (*Zwirn.*)

ata-ieri, alaltă-ieri, şi *altă-ieri.* V. *at, ata.* (*vorgestern.*)

ată-votă, oată-votă, altă-dată. V. *vota.* (*ein andermal.*)

atutrat şi *oatutrat,* altă-dată. V. *Trat.* (*ein andermal, sonst.*)

aud şi *avd,* aud (*höre.*)

aur, s'a păstrat numai in Jeiune. (*Gold.*)

avd, v. *aud.*

avlat, v. *aluat.*

Baieră, plur. *baiere,* baieră. Se zice numai de câţiva peri impletiţi spre a ţinè cosiţele. D. e. *pletè* (in loc de: pleteşte) *perili* (perii) *in baieră,* mi s'a zis in Villa-Nova. Afară de pletitura perilor n'am auzit. (*Flechtband.*)

bălănţon, cântar. Zic şi *bulanţon.* In Jeiune *studiră.* V. acolo. (*Hängewage.*)

balcon şi *ocna,* fereastră, amĕndoue numirile usitate in Villa-Nova. Vezi *ponestra* la Schitazzani. (*Fenster.*)

bandieră, plur. *bandiere,* bandieră, vesil, flamură. (*Flagge.*)

banecă şi *banică,* plur. *banece,* bancă, bancele din biserică. (*Sitzbank.*)

barbă, plur. *barbe,* barbă. (*Bart.*)

bărbat, plur. *bărbaţi,* bărbat. Astăzi e usitat numai in Schitazza. Pe timpul lui Ireneo della Croce era usitat şi in celelalte părţi, şi ar fi să se afle in Jeiune, pentru că Ireneo vorbeşte a. nume de Românii de acolo; cu toate aceste astăzi n'au acest cuvĕnt. (*Mann.*)

baretă şi *baret,* e un fel de căiţă albă cu margini late şi increţite, pe care in Jeiune şi muierile şi fetele cele mici o pun pe cap peste cosiţe in loc de invĕlitoare ce nu o au. (*Eine Art Haube.*)

başeloc, busuioc. (*Basilienkraut, Ocimum basilicum, L.*)

băserică, plur. *băserice,* biserică. (*Kirche.*)

basta (ital.) adv, se zice rar in loc de *dostă,* destul. (*genug.*)

bată, plur. *băţi,* baltă. (*Teich. Pfütze.*)

batez, a bateza, batezat şi *bătez, bătezat,* a boteza. Se zice şi *botez.* In Schitazza anume sunt usitate amĕndoue. (*taufe.*)

bătíciu, plur. *bătici,* ciocan de coasă. V. *mlăticiu.* (*Dreschflegel, Hammer.*)

bat, a bate, bătut, a bate. (*schlage.*)

băt, plur. *bete,* băţ, baston, bătă. (*Stock.*)

bătun, plur. *bătuni,* in Jeiune: ac cu gămălie, bold. (*Stecknadel.*)

baulă, plur. *baule* (ital.), giamantan, cufĕr. (*Koffer, Felleisen.*)

be-at sau *beat, be-ată* sau beată, plur. *beţi, bete,* beat. (*betrunken.*)

beciug, plur. *beciugi.* bumb, nasture. (*Knopf.*)

bedra, plur. *bedre,* pulpa de sus a piciorului; cea de jos o numesc *pupă.*

V. acolo. (*Muskelfleisch am Oberschenkel.*)

Beneți și *Beneția*, Veneția. (*Venedig.*)

berbece, plur. *berbeci*, arietele scobit, care nu mai e taur. Despre distingerea intre arete sau ariete și berbece in Dacia lui Traian v. *arete*. (*Hammel.*)

beserică, mai usitat *băserică*.

betăr, *betără*, *betări*, *betăre*, bĕtrăn. (*alt.*)

beu, *a bee*, *beut* și *bevut*, se conjugă *beu*, *bei*, *bee*, *beem*, *beeți*, *bev*. Impf. *beeam*, *beeai*, *beea*, etc. Futur: *beevoi* și *beavoi*, etc. De aici *beutură* ca noi. Bĕtrăna Strozzu mi-a zis in Schitazza: *de doi oani nu-i vir, beem numai oapă. Bună* (și *bură*) *beutură, când nu-i oată.* (*trinken.*)

beutură, plur. *beuture*, beutură. V. *beu*- (*Getränk.*)

bevandă, un fel de cidiriu (cum zic in Ardeal), beutură rĕcoritoare, din vin și apă ori din apă turnată pe storsurele strugurilor. Ceea ce italienii numesc vin-piccolo. Se mai zice și *juntă* și *scaveț* (slav.) (*Eine Art kühlenden Getränks, Wein mit Wasser, oder auch Tresteraufguss*; ital. vin-piccolo.)

biciu, plur. *bice*, biciu. (*Peitsche.*)

bicĭva, plur. *bicĭve*, cioci sau colțuni și ciorapi lungi până la genunchi, impodobiți de regulă cu cusuture. Se zice și *calțete*. V. acolo (*Kniestrumpf.*)

bîc, taur, insĕ in insemnare generală, nu numai de boul taur, ci de ori ce animal taur. Cuvĕntul taur e necunoscut. (*Stier, aber in allgemeiner Bedeutung von jedem uncastrirten Thier.*)

bîră, bere. (*Bier.*)

bire, adv. a) bine, ca la noi, b) pentru superlativ in loc de foarte, prea; d. e. *bire dulce*, foarte dulce. Au insĕ pentru superlativ *crudo*, *crud* și *prea* V. acolo. (*gut, wohl, als Adv. Zugleich als eine Art Superlativ — Bezeichnung. ZB. bire dulce—sehr süss, wie das französische bien doux.*)

bisaje, *bisajele*, dăsagi. E usitat mai mult in Schitazza, unde zic și *bisaghe*. (*Doppelsack.*)

biscop, episcop. (*Bischof.*)

blătesc, *a blătì*, *blătit*, a imblăti. Zic și *mlătesc* și *'mlătesc*. (*dreschen.*)

bobiciu, plur. *bobici*, bucățică, un pic. V. *Cus* și *cuz*. (*Stückchen, Bisschen.*)

bob, plur. *bobi*. bob, lat. faba. (*Bohne.*)

bocun, plur. *bocune*, bucătură. *ur bocun de păre*, o bucătură de păne. (*Bissen.*)

bojitele (slav.), crăciun. Numirea crăciun nu le e cunoscută. (*Weihnachten.*)

bosca, plur. *bosche* (ital.), pădure. (*Wald.*)

boșe, *boșele*, in Jeiune, coaie, ca și la noi. (*Hoden.*)

boță, plur. *boțe*, in Jeiune carafă, butelie. (*Flasche.*)

botez, v. *batez*.

botĭeală, plur. *botĭele*, popic. (*Kegel.*)

botră, plur. *botre* (slav.), cumetră, in Valea Arsei, unde nu au femininul de la cumetru, pe când *cumetru* au. (*Taufpathin, in ihrer verwandtschaftlichen Beziehnng zu den Eltern des Täuflings, sogen. Verwandtschaft vom heil. Geist.*)

bou, plur. *boi*, bou. (*Ochse.*)

bovan, plur. *bovane*, (scurtat din bolo-

van) bolovan. (*Steinklumpen, Holperstein [nicht gut übersetzbar.]*

braghieşele de jos, ismenele.

„ „ *sus.* pantalonii (*Unter- und Oberbeinkleider.*)

braidă, plur. *braide,* viţă de vie. Se pronunţă şi *broaidă, broaide,* după datina locului. *Vinial* (*vignal*), care inseamnă vie, se zice uneori şi de viţă. (*Weinrebe.*)

braţ, plur. *braţe,* braţ. *Porta in braţe,* poartă pe braţe, ţine in braţe. (*der Arm.*)

brec, plur. *breci.* căţel. *Acmu ştiu, cum să lui brec zic,* imi respunse un scolar, după ce-i spusei numele căţel. (*Hündchen.*)

brentă, plur. *brente,* putină de cărat apă. (*Wasserfässchen.*)

brig, munte. *Munte* e usitat numai in Jeiune. (*Gebirge.*)

britvă, plur. *britve,* briceag şi briciu. (*Feder-und Rasirmesser.*)

brĕu, plur. *brĕne,* a) in Schitazza ca la noi pentru ori ce cingĕtoare la femei şi bărbaţi, b) in Valea Arsei se zice in loc de chingă la cai. (*Gurt.*)

broaidă, v. *braidă.*

bruşesc, a bruşi, bruşit (slav.) a ascuţi. A ascuţi nu le e cunoscut. (*schärfen, zuspitzen.*)

budilă, plur. *budile,* maţe. V. *maţe.* (*Eingeweide.*)

buchin, plur. *buchine,* a) partea ţevei de pipă ce intră in gură, in Ardeal: ciutură, b) ţigaretă. *[a) Mundstück einer Pfeife, b) Cigarrenspitze.]*

bucvă (slav.), fag. (*Buche.*)

buiă şi *buie,* masc., găde, călău. (ital. bujo.) (*Henker.*)

bulanţon, v. *bălănţon.*

bumbac, bumbac. (*Baumwolle.*)

buric, plur. *burici,* buric. Se zice in multe locuri, in Susnievizza, Letay, etc. Insĕ tot aşa de usitat este *popăc* de la croaţi popec. (*Nabel.*)

buscă, plur. *busche* şi *busce,* pădure. V. şi *bosca.* (*Wald.*)

buşnesc, a buşni, buşnit, a săruta, a pupa, (amĕndoue aceste necunoscute). (*küssen.*)

butic, plur. *butici* şi *butice,* vas mic de vin, butoiaş; se zice in Valea Arsei; ear in Jeiune *butoi.* (*kleines Fass.*)

butigă, plur. *butige,* prăvălie, dughiană. (*Kaufladen.*)

butoi, plur. *butoie,* butoi mic, polobocel, vas mic pentru vin, in Jeiune. V. *Butic.* (*kleines Fass.*)

Că, că, pentru că, fiind că, (*dass, weil.*)

căcaţ, plur. *căcaţi,* căcat. (*Menschenkoth.*)

cac, a căcà, căcat nu se construeşte in formă reciprocă. (*scheissen.*)

cacĭcă, plur. *cacĭche,* (slav.), şerpe veninos. V. *şarpe.* (*giftige Schlange.*)

cad, a cădè, căzut, a) cad ca la noi. b) apun. *Cade soarele,* apune soarele. (*fallen, untergehen.*)

cad, cadă, plur. *cazi, cade,* cald. Insĕ in această formă e rar. De regulă zic *coad.* V. acolo. (*warm.*)

cadeară, căldare. (*Kessel.*)

cădină, lanţul de asupra focului, de care se acaţă caldarea. (*Kette zum Anhängen des Kessels über dem Feuerheerd.*)

caier, plur. *caiere*, ca la noi. (*Rocken.*)

călămar şi *călămăr*, plur. *călămăre*, ca la noi. Mai zic alăturea cu acesta şi *şcatiţă*; in Jeiune insĕ mai usitat călămar. (*Tintenfass.*)

calaper, caloper, calaper. (?)

calesin, plur. *calesine*, caleascĕ. (*Kalesche.*)

caligăr, plur. *caligări*, (in Schitazza) maistru ce face *scioglele*, adecă călţunii sau cioboatele ce se chiamă *sciogle* sau *ciogle*. (*Verfertiger von „sciogle", einer Art Schuhe.*)

călit şi *caliţ*, mĕns. Zic şi *mîsg*, insĕ *mîsg* inseamnă şi catăr. *A face căliţ*, a fĕtà. Verbul a fĕtà le lipseşte. (*Füllen*, Subst.)

calţetă, plur. *calţete*, cioci, călţuni sau ciorapi lungi pănă in genunchi. Tot una cu *bicĭvele*. Amĕndoue in us. (*Kniestrumpf.*)

cal, plur *cali* (*l* muiat) şi *cai*, ca la noi. (*Pferd.*)

cămbesc şi *cambiu*, *a cămbià* şi *cămbiè*, *cămbiat* şi *cămbiet*, a schimba. (*wechseln.*)

cameră, plur. *camere*, odaie. (*Stube.*)

cămeşă şi *chemeşă*, cămaşe. (*Hemd.*)

camijolă, plur. *camijole* (ital.), blusă, mintean, haină pe deasupra lungă numai pănă in coapsă. (*Blouse.*)

cămin, plur. *cămine*, horn, coşul pe care iese fumul. (*Schornstein.*)

campagnă (*gn* muiat, ca in ital.), cămpie, in Jeiune; zic şi in loc de cămp. (*Feld*, *Ebene.*)

campagnol, *campagnolă*, plur. *campagnoli*, *campagnole* (*gn* muiat, ca in ital.), ţĕran. cămpean. (*Bauer*, *Landmann.*)

cănd, adv. a) ca la noi, b) după ce. *Cănd soarele căzurĕ*, după ce apuse soarele. Zic şi *după ce*, insĕ rar. [*a*) *wann*, *b*) *nachdem.*]

candelir, plur. *candelire*, sfeşnic. (*Leuchter.*)

candel, lumină. lampă. (*Lampe*, *Kerze.*)

cĕndu-i, cănd e. (*wann* (es) *ist.*)

caniţă plur. *caniţe* (sonul pe *a*), brĕul femeilor. Se zice şi *coaniţă*. (*Frauengürtel.*)

canobă şi *canovă*, pimniţă, cămară de conservat. (*Keller*, *Kammer zum aufbewahren.*)

canovă, v. *canobă*.

cantridă şi *cantrigă*, scaun. In Schitazza. (*Stuhl.*)

cantrigă, plur. *cantrige*. V. *cantridă*.

cănt, *a căntà*, *căntat*, a cănta. (*singen.*)

căntune, plur. *căntuni*, a) părete. Părete n'au. b) unghiu, ungheţ. [*a*) *Wand*, *b*) *Ecke*]

căntună, v. *căntun*.

cap şi *coap*, plur. *capete*, ca la noi (*Kopf.*)

căpară, plur. *căpare*, arvuna. In Banat căpară. (*Angeld.*)

căpesc, *a căpì*, *căpit*, inţeleg, (ital. capisco.) E usitat la toţi, intogmai ca şi *intendesc* şi scurtat *tendesc*. V. acolo. (*verstehen.*)

căpestru, plur. *căpestre*. Usitat numai in Jeiune in forma aceasta. V. *căvestru*. (*Zaum.*)

căpetan şi *căpitan*, căpitan, duce, antiste, dregĕtor superior. (*Capitan*, *Vorstand.*)

căpetănie şi *căpităníe,* a) căpitanie. capetenie, demnitate de duce, superioritate, b) un ţinut in divisiunea 'administrativă, politică or judeţiară, al cărui cap se numeşte căpitan, [a) *Vorstand,* b) *Capitanie als Verwaltungsbezirk.]*

căpitan v. *căpetan,*

căpitanie, v. *căpetanie,*

capră şi *coapră,* plur. *capre* şi *coapre,* capră. (*Ziege.*)

căput, căpeneag (in Ardeal), manta. (*Mantel.*)

caputi (ital. capozzi), curechi, varză. *Urii au, urii n'au caputi, că n'au sădit* (unii au, unii n'au varză, pentru că n'au sădit), mi s'a zis in Gradigne, in casa lui Brancell. (*Kraut, Kohl.*)

cărburar, cărbunar. (*Köhler.*)

cărbure, plur. *cărburi,* cărbune. (*Kohle.*)

cărbure foşil şi *foşel,* plur. *cărburi foşigli* (*gl* muiat ca in ital.), cărbune de pămĕnt, cărbune fosil. (*Braunkohle.*)

carc, a cărcà, cărcat, incarc. Au şi *carg* şi *incarc.* V. acolo. (*laden, aufladen.*)

cărcă subst., plur. *carce* şi *carche* (ital. carica), incărcătură. (*Last, Ladung.*)

care, cu art. *car-le,* plur. *cari, carii*; *a cărui* (rar) şi *de care, de cari, cărui* şi *lu care* sau *lui care.* (*welcher.*)

căre, cărele, plur. *cări,* căne. Căţel n'au, ci zic *brec.* V. acolo. (*Hund.*)

carg şi *cărghesc, a cărga* şi *cărghi, cărgat* şi *cărgheit*; compus *incarg.* V. *carc.*

cariolă, plur. *cariole,* truda sau roaba, cu care se cară pămĕnt. etc. (*Schubkarre.*)

carismă, paresmă. quadragesima, postul cel mare. (*Quadragesima-Fasten.*)

carofă, plur. *carofe,* floarea garoafă. Se zice şi *carof* după incredinţarea lui Micetti. (*Nelke.*)

cărpesc. a cărpì, cărpit. ca la noi. (*flikken.*)

cartă, hărtie. (*Papier.*)

căruţă, ca la noi. V. şi *vos.* (*Wagen.*)

caş, plur. *caşi,* ca la noi. (*weisser Käse.*)

casă, plur. *case,* ca la noi. (*Haus.*)

căstău şi *căsteu,* a) castel peste tot, insĕ rar usitat; b) numele propriu al castelului de lăngă Fiume spre Nord-Vest. Pe charte e scris Castua şi Castva, modificat din numele romănesc Căstău. [a) *Schloss überhaupt,* b) *Schloss Castua unweit Fiume.]*

castelin, plur. *casteline,* castel ruinat, ruine de castel. (*Schlossruine.*)

căştig, a căştiga, căştigat (lat. castigo), a pedepsi. V. *pedepsesc.* (*strafen.*)

căt, cătă, plur. *căţi, căte,* a) ca la noi, b) adv. comparativ decăt, d. e. *mai munt căt vale,* mai mult decăt face, decăt valorează. [a) *wie viel?* b) *Vergleichungspartikel als, das lat. quam.]*

caţ, a căţa, căţat, a prinde, a inhăţa, a acăţa v. *prind,* zic şi *acăţ,* insĕ rar. Din *caţ* se compune *racaţ,* v. acolo. (*einfangen, ein- und aufhängen.*)

căt-ce, indată-ce. In valea dintre Grobnic şi Bredo, intrebănd de drum, o fată ce se afla săpănd cu frate-seu, imi respunse: *căt-ce eşiţi dicia foara, şubito vedeţi Berdo,* indată-ce eşiţi de-aici afară, vedeţi deodată Berdo. (*sobald.*)

cătră şi *cotră,* cătră (*gegen.*)

caut şi *cavt, a căuta* şi *a căvta, căutat* şi *căvtat,* a căuta şi a cătà, adecă a privì, a vedè. In latinitatea evului mediu vine verbul catare in acest inţeles: catat, id est videt. (*suchen und spähen, blicken.*)

cavaciu, plur. *cavaci,* zic Ieiunenii alăturea cu *fabru.* V. acolo. (*Schmied*).

căvestru, plur. *căvestre,* căpĕstru. In Jeiune zic *căpestru.* (*Zaum.*)

cavt, (*v* se pronunţă abia, cu toate aceste mai mult de căt *u*), v. *caut.*

ce, interog. ce? dece? (*was? warum?*.)

cea, plur. *cele,* pron. dem. fem. ca şi la noi. v. *cel.* (*welche, weibl. Demonstr. pron.*)

ceafă, plur. *cefe,* ca la noi. (*Genick.*)

cea-ista, aceeaşi, tot aceea. (*ebendieselbe*).

cea-isto, forma neutră de la *cel-ist* şi *cea-ista.* Aceasta e singura formă a genului neutru, ce am aflat in pronume. La substantive in plural se găsesc mai multe, d. e. *lucru,* plur. *lucra, cămp,* plur. *cămpură,* etc. (*ebendasselbe, Neutrum des Pronomens* cel-ist, cea-ista.)

cealǎ, ca Moţii in Ardeal, in loc de *cela.* (*jener.*)

ţea-ma'nte-zi, (in Schitazza) alaltăieri. (*vorgestern.*)

ţea-oată-ieri, peste alaltăieri (*vorvorgestern.*)

ţea-oată-măre, peste poimăne. (*überübermorgen.*)

ceastă, plur. *ceste* şi *aceasta, aceste,* aceasta. (*diese.*)

cebulă (în Jeiune), ceapă (ital. cepola); ceilalţi zic *jbulă,* V. acolo. (*Zwiebel.*)

cel, plur. *cei, cea,* plur. *cele,* ca la noi. (*dieser, derjenige*).

cela-ist, fem. *cea-ista,* neutr. *cea-isto* (singura formă neutră in pronume), acelaşi, tot acela. (*ebenderselbe.*)

cep, plur. *cepuri,* ori cè dop, astupuşi. (*Stöpsel.*)

cer, ceriu. (*Himmel.*)

cer, plur. *ceri,* cer, lemn tare diferit de stejar, lat. cerris. (*Cerreiche.*)

cer, a cere, cerşit. Se conjugă: *cer, ceri, cere, cerem, cereţi, cer;* Imperf. *cerşiam;* etc.; Perf. *am cerşit;* Futur: *cere-voi, cere-veri, cere-va.* Inseamnă: a) cer, ca la noi; b) caut. [a) *verlangen*). b) *suche.*]

cerbice, plur. *cerbici,* cerbice şi grumaz. (*Nacken.*)

cerisne, ceraşe. (*Kirsche.*)

cern, a cerne, cernut, ca la noi. (*durchsieben.*)

cerşesc, a cerşi, cerşit (in Jeiune), ca la noi. Zic şi cer. (*betteln.*)

cert, a certa, certat, a se certa cu cineva, a se disputa. Vezi frasa citată la Verb. *spusesc.* (*streiten, disputiren.*)

ceruşe, cenuşe. (*Asche.*)

cesin (slav.), usturoi, ai. La Istrieni *ai* are altă insemnare. Vezi acolo. (*Knoblauch.*)

cest, plur. *cesti,* v. *acest.*

cetate, articulat *cetata,* plur. *cetăţi,* cetate. (*Stadt, Festung.*)

ceva, ceva, ca la noi şi nu ca la Tracoromâni. (*etwas.*)

chemeşe, in loc de *cămeşe* vezi acolo.

chia, v. *jia.*

chiar, chiară, plur. *chiari, chiare,* limpede, chiar, inse nici odată ca adverb in loc de togmai. (*klar.*)

chid, a chide, chis, inchid. (lat. claudo.) V. ***inchid.*** (*schliessen.*)

chiem, a chiemà, chiemat, ca la noi. (*rufen.*)

chiept, plur. ***chieptur, chieptură, chiepturi,*** piept. Se aude şi *piept* dar rar. (***Brust.***)

chismesc, a chismì, chismit, a miji, inchide ochii, a ţinè ochii inchişi (*Augen schliessen.*)

chitesc, a chitì, chitit, arunc, dau cu ceva după cineva, dau cu arma, cu puşca. (*nach jemd. werfen od. zielen*).

chlad (slav.), umbră. (*Schatten*).

cia, se zice in Berdo in loc de *acea.* V. acolo.

ciace, ciacia, tată. Se zice mai peste tot. In satul Gradigne se zice *tĭatĭa* . *Tată* şi *mamă* se intrebuinţează numai in limba pruncilor, ca la vechii Romani. (*Vater*).

ciapter, plur. ***ciaptere*** şi ***ciapteri,*** pieptene (*Haarkamm*).

cice, cici, mazăre mĕnuntă, ceea ce Bănăţenii numesc cicerică. (*kleine Erbsen*).

cicer, ciceră, plur. ***ciceri, cicere,*** curat, pur, nefalsificat. Se zice mai ales de lapte, de vin, etc. d. e. *lapte cicer,* lapte nefalsificat. Usitat in Jeiune. (*rein, unverfälscht*).

cimiter, plur. ***cimitere,*** cimitir, loc de ingropat morţii. (*Friedhof*).

cinci, ca la noi. (*fünf*).

cinturin, plur. ***cinturine,*** brĕu de piele. (*Ledergurt*).

cioclă, v. ***scioclă.***

cioică, plur. ***cioice,*** coţofană, ţarcă, in Valea Arsei; ear in Jeiune *şioică.* (*Elster*).

cioară, plur. ***cioare,*** cioară, (pasĕre) (*Krähe*).

cină, cină. (*Abendmahl*).

cire, cine. *A cui* zic rar, dar inţeleg. (*wer*).

cireva, cineva, ca la noi, şi nu in loc de nimine ca la Traco-Romăni. (*jemand*).

ciril, plur. ***ciribe,*** (slav) insemnează in Jeiune ţest, pe cănd ceilalţi in loc de ţest zic *foghera,* şi *cirib* in loc de cratiţă. (*Pfanne*).

cir, a cira, cirat, a cina. (*zu Abend essen*).

cismă, plur. ***cisme,*** cisme mai inalte. (*Stulpstiefel*).

citer, plur. ***citere*** (*c* se pronunţă in acest cuvĕnt intre *ce* şi *ţ*), fluer, in Jeiune, unde-i mai zic *pisc* şi *şurli.* Vezi *supeală.* (*Hirtenflöte*).

ciudă ţine loc de adjectivul mult. D. e. ***ciudă omiri,*** mulţi oameni, *se face vir ciudă,* se face vin mult. (*viel*).

ciudesc, a ciudi, ciudit, (se construeşte in formă reciprocă), a se mirà. (*sich wundern*).

ciur, ca la noi. (*grosslöcheriges Sieb*).

civil, civilă, plur. ***civili, civile,*** cult, cultivat, elegant. *Limba vostră e mai civilă,* imi ziceau Romănii din Istria. Asemene imi ziseră mai de multe ori: *ei* (Dumneavoastră) *cuvintă in limba nostră mai civil ca noi.* (*gebildet*).

clafter, plur. ***clafteri,*** germ., stănjin. (*Klafter*).

cleşte, cleştele, ca la noi; au numai in Jeiune; ceilalţi *clişte.* (*Feuerzange*).

clişte, cleşte. (*Feuerzange*).

clopot, plur. ***clopote,*** ca la noi. In Schitazza ***svon*** şi ***suon*** (*Glocke*).

clostru, plur. *clostre*, monăstire, claustru. (*Kloster*).

cnigă (slav.), carte. (*Buch*).

coad, *coadă*, plur. *coazi*, *coade*, cald. *Cruto coad*, foarte cald. Zic mai rar şi *cad*. (*warm*).

coadă, plur. *coade* şi *cozi*, ca la noi. (*Schweif*).

coaniţă, v. *caniţă*

cobet, plur. *cobeţi*, uliu, erete, herete, herĕu. (*Habicht*).

coc, *a coace*, *copt*, ca la noi. (*braten*).

cociă, plur. *cocii*, caleascā, trăsură mai uşoară (*leichte Kalesche*).

cocoş, plur. *cocoşi*, ca la noi, mai usitat e *cocot*, ca la Traco-Români. In Schitazza insĕ numai *cocoş*. (*Hahn*).

cocot, v. *cocoş*.

codru, plur, *codri*, munte. La Jeiuneni *munte păduros*. (*Gebirge*).

coi, plur. *coie*, coi, ca la noi. v. şi *boşe*. (*Hode*).

cojă, *coje*, plur. *coji*, nu numai pieliţa de plante şi frupte, ci şi pielea de animale şi de om. (*Rinde*, *Schale*, *Haut*).

colă, roată. Rotă n'au deşi *roticilă*, *rodilă*, şi *radulă*, fără indoială din dial. ital. de acolo: rotola şi rodola. (*Rad*).

colac, plur. *colaci*, ca la noi. (*grosse Kringeln*, *in Oestr. Kolatschen*).

colare, articulat *colara*, plur. *colări*, articulat *colarle*, *colarile*, mărgele atăt şirul intreg, căt şi una căte una. (*Perle und Perlenreihe*).

colărin şi *colerin*, plur. *colărini*, guler In Jeiune *colir*. (*Kragen*).

colăriţă, *colarice* şi *colăritџe*, mărgea mică, mărgeluţă. (*kleine Perle*).

coleà, *decoleà*, *precoleà*, cu tonul pe *a* final, coleà ş. c. l. Se zice mai ales in Berdo. (*da*, *daher*, *hierdurch*).

colir, plur. *colire*, in Jeiune guler. v. *colărin*. (*Kragen*).

colò, *decolò*, *precolò*, o final accentat, colo, deacoló, peacolo. (*dort*, *von dorther*, *dortdurch*).

colur, plur. *colure*, coloare. Au şi *farbă*. (*Farbe*).

comarac, plur. *comarace*, in Schitazza şi Jeiune, pe când ceilalţi zic *corămac*, pălărie, comanac. Vezi acolo. (*Hut*).

comper, plur. *comperi*, in loc de cumătru, la Jeiune. (*Gevatter*).

confinesc, *a se confini*, *confinit*, verb reciproc. *Ne confinim*, suntem vecini, locurile noastre se mărginesc unul intr'altul, se hotăresc. (*an einander grenzen*, *Nachbar sein*).

confin, plur. *confine*, teritoriu determinat al unei comune, hotar. (*Grenze*).

conghie, cănepă. (*Hanf*).

conop, funie. (*Strick*).

contra, *contro*, v. *către*.

copăcel, plur. *copăcei*, in Jeiune, ca la noi (*Bäumchen*).

copaciu, plur. *copaci* (in Jeiune), arbore, mai ales arbore tĕner. (*Baum*).

coper, *a coperi*, *coperit*, coper. (*zudecken*)

copită, plur. *copite*, copită. *Ferec copita*, potcovesc. (*Hufe*).

corb, plur. *corbi*, ca la noi (*Geier*).

cordea şi *cordelă*, plur. *cordele*, cordea, pantlică. (*Band*).

corn, plur. *corne*, corn de bou etc. Altă insemnare n'are. Pentru arborele corn au *dren*. (*Horn*).

coromac, plur *coromace*, căciulă şi pălărie, comănac. In Valea Arsei poartă numai căciule. Forma e ca a ţeranilor din România Munt., numai că e de pĕslă, nu de piele. *Coromac* e corupt prin transpunere de silabe din *comărac*, cum zic cei din Jeiune şi Schitazza. (*Hut, Kappe*).

cos, a cose, cusut, ca la noi. (*nähen*).

coş, coş, paner. (*Korb*).

cosă, plur. *cose,* coasă. (*Sense*).

coşel, in loc de cocoşel. (*Hähnchen*).

cosiţă, plur. *cosiţe,* ca la noi. *Pĕr pletit in cosiţe. (Zöpfchen)*.

costă, plur. *coste, costele*, ca la noi. (*Rippe*).

coşulea, in Jeiune, cămaşe (*Hemd*).

cotră, contra, v. *cătră.*

cotrò, contro, v. *cătră.*

cot, plur. *cote* (de mâni), şi *coţi* (mĕsură), ca la noi. Usitat numai in Schitazza. Ceilalţi au *cuvet* (lat. cubitus). Vezi acolo. (*Elle* und *Ellbogen*).

creastă, plur. *creste,* ca la noi. (*Gebirgskamm, Hahnenkamm*).

crelută, plur. *crelute* (slav.), aripă. (*Flügel*).

crep, a crepa, crepat, se zice de moartea animalelor; de albine insĕ zic că mor. *(krepiren).*

crèsc, creşti, creşte; *a creşte, crescut,* ca la noi. (*wachsen*).

crije, plur. *criji,* cruce. Tamolin in Schitazza imi zise: *Omul e mai mare drac decăt dracul, că dacă faci crije, de dracu scapi, de om nu scapi.* Cuvĕntul in forma aceasta s'a ţinut şi la noi in cărjea, pe care se razimă oamenii in biserică şi care are forma crucii. In latinitatea evului mediu vine această variaţiune a cuvĕntului crux in amĕndoue insemnările, adecă şi de cruce şi de cărje de răzimat. V. Dufresne ad vocem crux. *(Kreuz).*

crosne, crosnele, subst. plur., resboiul de ţesut. (*Webestuhl*).

crudo, adv. foarte, prea, tare. *Ie-s* sau *ie sum crudo hlămund* sau *hlămînd,* eu sunt foarte flămĕnd. Vezi şi *bire* şi *crut.* (*sehr*).

crună, plur. *crune,* cunună şi coroană (*Kranz, Krone*).

crut şi *cruto*, foarte, ca notă a superlativului. Aşa in Istria proprie; in Jeiune nu e cunoscut. v. *prea.*

cu, prepos. ca la noi. (*mit*).

cuadrilă, plur. *cuadrile,* lespezi de piatră, şi teracote pentru aşternut şi invĕlit casele. V. *lastra* şi *tera.* (*Steinfliese*).

Ḑ, vezi Z.

Dacă, condiţional, ca la noi. (*wenn*).

d'ancea, de aici. *V. ancea* (*von hier*).

dăp, a dăpa, dăpat, adăp. Au şi *adăp,* dar e mai usitat *dăp.* (*tränken*).

dar, dar, dară. Se află maĭ ales in Jeiune. (*aber*).

dau şi *dav, a da, dat,* ca la noi. (*geben*).

de, a) de, ca la noi, b) din şi dintre, d. e. *trei patru de ei,* trei patru dintre ei. (*von, aus*).

decăt, ca la noi; e mai usitat insĕ *ca* in această insemnare (*als, bei Vergleichungen: mehr* (*als*).

decoleà v. *coleà.*

decolò v. *colò.*

de fară şi de foară. De afară. (*von aussen her*).

de jos, de jos, de desupt (*von unten her, unter).*

de la, prepos. ca la noi. Se zice şi *dila*- (*von*).

de larg, departe. Aşa zic toţi in Istria proprie; numai in Jeiune zic *departe* ca noi. (*weit entfernt*).

demăreaţă, dimineaţă (*morgen, früh*).

demboc, demboacă, plur. *demboci, demboace*, adunc, afund. *Apă demboacă*, apă aduncă. (*tief*).

de'ncea, de aici, v. *ancea* (*von hier*).

de'nde, de unde. Unde, singur, nu-l au (*woher*)

departe, departe. S'a conservat numai in Jeiune; ceilalţi *de larg*. (*weit entfernt*).

de seară, ca la noi (*heut Abend*)

desupra, deasupra (*darüber*).

d'icià, de aici (*von hier aus*).

diferenţă, mai rar *diferinţă*, diferinţă. (*Unterschied*).

dila v. *dela*.

din, in Jeiune, ca la noi (*aus*).

dincap, de rost, pe dinafară, din memorie (*aus dem Gedächtnis, auswendig*).

dinte, plur. *dinţi*, ca la noi. (*Zahn*).

dirapoi, dinapoi (*hinten, rückwärts*).

dirente, dinainte (*vorne, vorwärts*).

divertesc, a diverti, divertit, (ital. divertir-si) a petrece. (*sich unterhalten*).

dobĕndesc, a dobĕndi, dobĕndit, ca la noi (*erlangen*).

doe, due şi *doue*, doue. (*zwei, weibl.*).

doi, doi: (*zwei, männl.*).

doizeci, (nu doue-zeci), 20 in Jeiune: *doizeci, treizeci, patruzeci*, etc. (*zwanzig*).

dore, a durè, durut, şi *dorut*, a durè; se construeşte ea la noi in mod reciproc şi neutru. (*schmerzen*).

dorm, a durmi, durmit, a dormi. (*schlafen*).

dosta (slav.), destul. Zic şi *basta*, ital. (*genug*).

drac, plur. *draci*, drac. D. e. *dracul l-a lua*, dracul il va lua (*Teufel*).

drag, dragă, plur. *dragi, drage* ca la noi. *Mi-i drag*, imi place, imi pare bine, d. e. *mi-i drag te vedè săr*, imi pare bine că te vĕd sănĕtos. (*lieb*).

dren, drenĭu, lemnul corn. (*Ahorn*).

drită, dreaptă, mai ales măna dreaptă. (*rechte Hand*).

drit, drept, mai ales ca substantiv (*Recht*).

drum, plur. *drumuri*, ca la noi. De la Români au adoptat-o şi Slavii de mează-zi. (*Weg*).

duc, a duce, dus, ca la noi, insĕ nu e usitat in forma reciprocă de mĕ duc, te duci, etc. (*führen*).

dulce, ca la noi. (*süss*).

dumirecă, duminecă. (*Sonntag*).

duncă, deci, prin urmare, (ital. dunque; l-au primit şi Slavii). (*also, folglich*).

după, prep., după (*nach*).

după ce, după ce se intrebuinţează după spusa lui Micetti şi in Istria, insĕ mai rar; de regulă zic *cănd* şi in acest inţeles. (*nachdem*).

E se zice mai rar in loc de *şi*, pe care il au şi ei toţi (*und*).

e, a 3 pers. sing. indicat. a verbului *sum*, se pronunţă *ie*, contopindu-se pronum. pers. *el* cu verbul, aşa incăt in loc de *el e* zic *lie* şi mai constrins *ie*. „Este“

nu zic nici odată; in adevĕr „este," după analogie, nu poate fi decăt imitaţiune slavă. Vezi *sum*. (*ist*).

ea, v. *ia*.

eli, plur. mascul.; genit: *a lor*, dat: *lor*, *li* şi *le*; acus: *eli* şi *li*, adese-ori muiat in *i*. (*sie, männl. vielf. Zahl*).

encă, v. *ăncă*.

ĕnsa, ĕnsaşi, singură (*sie selbst*).

ens, ens, insuşi, singur (*er selbst*).

eąpă, plur. *epe*, iapă v. *iapă*. Armĕsar nu au; zic *bĕc*, taur, şi pentru armĕsar. (*Stute*).

epiţă, mĕnsă. (*weibl. Füllen*).

es, a eşi, eşit, ca la noi şi in conjugare, are insĕ şi insemnarea de a resări; *ese soarele*, resare soarele. (*ausgehen, aufgehen*).

Fabrică, plur. *fabrice*, fabrică. (*Fabrik*).

fabru, plur. *fabri*, faur, adecă fabricant peste tot, dar inţeleg mai des de faurul fierar. Tot aşa de usitat e *favru*, plur. *favri*. Pentru faurul fierar mai au şi *cavaciu*, mai ales in Jeiune. (*Schmied*).

fac, a face, făeut, a face. (*machen, thun*).

fajole, v. *fasole*.

fălesc, a fălì, fălit, smintesc, greşesc, nu nimeresc. (*verfehlen*).

fameliă, plur. *famelie, famelii* (*l* muiat, tonul pe *e*), familie sau cum zic ţeranii fămelíe. N. B. cuvĕntul femeie nu-l au. (*Familie*).

fantină, masc., şi *fantin* (insĕ rar), june de insurat, fecior de insurat. (*Jüngling im Alter zum Heirathen*).

fară şi *foară*, afară. *Pre-fară, pre-foară*, pe afară. *De fară, defoară*, de afară. (*aussen, draussen herum, von aussen*).

fără, prepos., fără. Construit ca la noi: *fără mire* şi *fără de mire*, fără mine, fără de mine. (*ohne*).

farbă, v. *colur*.

fariră, plur. *fărire*, făină. (*Mehl*).

fasole, faşole şi *fajole*, căte trele usitate, fasole. (*Bohne*).

faţă, faţă, lat. facies. (*Gesicht*).

faţol, plur. *faţoli* şi *faţole*, basma, naframă, Ardelenii au fatyol. (*Taschentuch*)

favru, v. *fabru*.

febră, numai in sing., friguri. (*Fieber*).

fegură, v. *figură*.

ferec, a fereca, ferecat, a revesti ceva cu fier. D. e. *ferec calul* sau *ferec copita calului*, potcovesc (pentru potcovesc au *podvesc*, insĕ numai de cisme). *Ferec vozul*, ferec carul sau incalţ roatele. (*mit Eisen beschlagen*).

ferment, a fermentà, fermentat, şi *frement, a frementa*, a freınĕnta; se zice şi a *hremĕnta*. (*kneten*).

fermesc, a fermì şi *a fermè, fermit* şi *fermeit*, a fierbe. d. e. *pulastru fermeit* sau *fermit*, pui fiert. (*kochen*).

fètă (ca Bănăţenii), plur. *fete, fetele*, fată (*Mädchen*).

feţior, plur. *feţiori*, fecior. (*Jüngling*).

feţioră, plur. *feţiore*, fată. (*Mädchen*).

feţioriciu şi *feţiorityu*, fecioraş, feciorut. (*Diminutiv von feţior, angehender Jüngling*).

fetiţă, (tonul pe *e*), plur. *fetiţe*, fetiţă. (*Diminutiv von feta, Mädelchen, kleines Mädchen*).

fet sau *fĕt*, plur. *feţi*, a) fĕt, or ce năs-

cut, b) in Susnievizza şi alte locuri: fiul, feciorul. (*das und der Junge*).

ficat, articulat *ficatlu*, plur. *ficaţi*, ficat. (*Leber*).

figură, plur. *figure*, icoană, chip. In Schitazza se zice şi *fegură*. (*Bild*).

filiă, plur. *filie* (*l* muiat de tot, incăt sună mai numai i intărit), fiie, fiică. (*Tochter*).

filiu, articulat *fiilu*, plur. *fili* (*l* muiat, mai ca la noi), fiu. (*Sohn*).

finesc, *a fini*, *finit*, a termină, a fini. *Finitu-s'a predica*, imi zise unul in Villanova. (*enden*)

fir, fĕn. (*Heu*).

flamund şi (mai ales in Berdo şi Villanova:) *hlamund*, flămĕnd. In Jeiune se pronunţă *flămênd* cu sunetul nasal î. (*hungrig*).

flier, plur. *flieră* (*l* muiat), fier. (*Eisen*).

foară, v. *fara*.

foc, plur. *focur*, *focuri*, *focură*, foc. (*Feuer*).

foghera, v. *cirib*.

foliă şi *folie* se zice şi masc. *foliu*, plur. *foli* (*l* muiat), foaie. (*Blatt*).

folietă, plur. *foliete* (*l* muiat), gazetă; v. şi *gazetă*. (*Zeitungsblatt*).

fole, cu artic. *folele*, foale. (*Bauch*, *Unterleib*).

fome şi (mai ales in Berdo) *home*, foame: *mi-i fome* şi *mi fome*, mi-e foame. (*Hunger*).

fontară, in Berdo, cu *a* penultim pur, nu î, ear in alte locuri *fontână*, fontănă. (*Brunnen*).

forţă, plur. *forţe*, tărie, putere. (*Kraft*).

frasir, plur. *frasiri*, in Jeiune, frasin. Cei lalţi zic *iesic*. v. acolo. (*Esche*).

frate, cu accent *fratele* şi *fratul*, *fratol* plur. *fraţi*, frate. (*Bruder*).

fratol, *fratul*, v. *frate*.

frec, *a frecà*, *frecat*, a frecà. Zic şi *freg*. (*reiben*).

freg. v. *frec*.

frement, v. ferment.

frică, frică. (*Furcht*).

frigesc, foarte rar, de regulă *prăjesc*. v. acolo (*braten*).

frisc, *friscă*, plur. *frişti*, *frişte*, proaspĕt. *Iarbă friscă*, iarbă verde de curĕnd crescută or necălcată. (*frisch*).

frită (ital.) şi *fritaliă* (*l* muiat), păpară de oue, jumări de oue. (*Eierspeise*).

frunigă, uneori *frunică*, plur. *frunige*, furnică. (*Ameise*).

frunte, articulat *frunta*, plur. *frunti* şi *frunţi*, *frunţile*, frunte. (*Stirne*).

frunză, plur. *frunze*, ca la noi. (*Baumblatt*).

frupt, plur. *frupte*, mai rar *frut*, *frute*, fructul, roada pomilor. (*Obst*, *Frucht*).

frut, v. *frupt*.

fug, *a fugì*, *fugit*, ca la noi. Numai la imperativ mai mult *fui* decăt fugi. (*fliehen*).

fugheră, *foghera*, v. *cirib*.

fugi subst. plur., un fel de macaroni groşi cu unt şi caş. (*Eine Maccaronispeise*).

fulminante, ital., chibrituri, aprinjioare. (*Zündhölzchen*).

funduril, subst., in Jeiune, lapte sărbezit, acrit de sine. (*Sauer gewordene Milch*).

fur, *a furà*, *furat*, a furà. (*stehlen*).

furcă, plur. *furce* şi *furci*, a) furcă de tors, b) furcele de acăţat, de spĕnzu-

rat. Furcă de fĕn o numesc *vilă* v. acolo. (*Spinnrocken*).

furlan şi *fûrlan*, a) locuitor din Friaul, Foro-iulian, b) ţĕsĕtor de pĕnză in genere (profesiune obicinuită a Furlanilor) (a) *Friaulaner*, b) *Leinwandweber*).

furmă, plur. *furme*, formă. Se aude şi in Ardeal furmă. (*Form*).

fus, plur. *fusă* şi *fuse*, ca şi la noi, pentru tors. (*Spindel*).

fut, *a fute*, *futut*, ca la noi. (*beschlafen*).

Gabir, *gabiră*, plur. *gabiri*, *gabire*, galbin. *(gelb)*.

gaira v. *galiră*.

galidă şi *golidă*, galeată de lemn. (*Holzeimer*).

galiră şi *gaira*, plur. *galire* şi *gaire*, găină. Se zice rar şi *găină*, in Schitazza *gălină*. *(Henne)*.

găndesc, *a găndi*, *găndit*, a plănge tare, a se boci. (*wehklagen*).

gănesc, *a găni*, *gănit*, a vorbi cu cineva, a conversà. *(plaudern)*.

gard, plur. *gardur*, *garduri* şi uneori *gardură*, gard. Zic şi *goard*. (*Zaun*).

gazetă, plur. *gazete*, gazetă, zic insĕ mai des *folietă*, v. acolo. *(Zeitung)*.

geană, pronunţă jană, plur. *gene*, *genele*, geană (*Augenwimper)*.

gerunchiu, plur. *gerunchi*, genunchiu. *(Knie)*.

ghiaţă, ca la noi. *(Eis)*.

ghiem, plur. *ghieme*, ghiem. (*Knäul*).

ghierm, *ghierme*, v. *ierme*.

ghiesa şi *chiesa* ital. se aude in Schitazza alăturea cu *băserica*. *(Kirche)*.

ghindă, ca la noi. *(Eichel)*.

ghindar, plur. *ghindari*, stejar. v. *hrast*. *(Eiche)*.

glădiş (slav.), scăiete. (*Distel*).

glaj, plur. *glaji* şi *glaje*, in Jeiune, pahar. *(Trinkglas)*.

giaget, pronunţă *jajet* ca la Bănăţeni, plur. *giagete*, deget. (*Finger*).

ginere, plur. *gineri*, ca la noi, l-am găsit insĕ numai in Schitazza. Noră nu se află la Istrieni. *(Schwiegersohn)*.

goard, v. *gard*.

golidă, v. *galidă*.

gol, *golă*, plur. *goli* (cu *l* muiat), *gole*, gol (*leer*).

gondoletă, plur. *gondolete*, cercel, numai in Schitazza, usitat şi *răchinele*. Unii cercei au forma gondolelor italiene. *(Ohrring)*.

grable, *l* muiat, greblă. (*Rechen*).

graşcă, v. *graşiţă*.

graşiţă, in Valea Arsă, grindină. In Jeiune *graşcă (Hagel)*.

gras, *grasă*, plur, *graşi*, *grase*, gras. *Bire gras*, prea gras. (*fett*).

gras, subst. grăsime. *Gras de porc*, grăsime şau untură de porc. *(Fett)*.

grău, in multe locuri şi *grăv*, grău. Pluralul grăne e mai rar. (*Getreide*).

greasă, plur. *grese*, cute de ascuţit. *(Schleifstein)*.

greu şi *grev*, *grea*, plur. *grei*, *grele*, greu. (*schwer*).

grije, plur. *griji*, ca la noi. (*Sorge*).

grosdă, plur. *grosde*, struguri, in Moldova poamă. (*Weintraube*).

gros, *grosă*, plur. *groşi*, *grose*, ca la noi. (*dick*).

grumb, grumbă, urit, opus lui *muşat,* frumos. (*hässlich*).

gulub, v. *hulub.*

gumnă, arie de trierat. (*Tenne*).

gură, plur. *gure* şi *guri,* gură. (*Mund*).

guscă, plur. *gusce,* găscă. (*Gans*).

guşă, plur. *guşe,* ca la noi. *(Kropf).*

gust, foarte rar *ăngust,* ăngust. (*eng*).

gust, a gustà, gustat, in Jeiune, ca la noi. (*kosten*).

gut, cu *u* şi nu cu *ĭ,* plur. *guturi* şi uneori *gutură,* gŭt. (*Hals*).

Haibut, plănta spĕnz. (*Hagebutte*).

haida! haidem!, ca la noi. (*wohlan! gehen wir!*).

haina, haina deasupra. (*Ueberzieher*).

hartă şi *cartă,* hărtie. (*Papier*).

hia, v. *iia.*

hiliacă, hiliac, plur. *hiliace* (*l* muiat), alac. In Susnievizza se zice *hilui* (*l* muiat). (*Flieder*).

hlamend şi *hlamund,* plur. *hlamenzi* şi *hlamunzi,* flămĕnd. Se zice anume in Villa nova. (*hungrig*).

hodină, ploaie, in Jeiune, unde cunosc şi ploaie şi a ploà, dar nu sunt usitate in comun. (*Regen*).

holach, plur. *holachi,* Valachi. Se mai zice şi *Ulachi* şi *Olachi,* de regulă se numesc pe sine insĕ *Vlachi.* Numele de *Rumări,* ce era in us la finitul sec. 17., astăzi a dispărut. *(Walache).*

home, v. *fome.*

hrast, plur. *hrasti* şi *hraste* (slav.), stejar. Inţeleg şi *ghindar.* (*Eiche*).

hrăncesc, a hrăncì, hrăncit, grocnesc ca porcul. (*grunzen*).

hrement, v. ferment.

hripă, plur. *hripe,* piatră. Aşa in Schitazza, unde pentru piatră se zice şi *bovan.* Cei-lalţi zic *'rpă* or *'ripă* (*Stein*).

hulub, plur. *hulubi* şi *gulub,* columb, porumb, in Moldova hulub. (*Taube*).

Ja, plur. *ĭale,* ea, ele. Genitiv şi posesiv *a lor,* dativ *ia* şi pentru masc., *lor,* acusativ *iale* şi *le.* (*sie, Pron. pers. femin.*)

ia, v. *iè*

iapă, plur. *iepe,* iapă. (*Stute*).

iarbă, se zice şi cu *a* diftongit *ioarbă,* iarbă. (*Gras.*)

ĭarăm, plur. *ĭarămi* (slav.), jug. N'au uitat insĕ nici jugul, pentru că in cătunul Banovina in calea de la Gradigne la Grobnic, zicĕnd eu *jug,* imi respunse un Romăn *iè, stesso,* adecă: da, aşa e. (*Joch*).

iarnă, plur. *ierne* şi *ierni,* iarna. *La voi jocă vara şi iarna,* imi zise un cărbunar, cu care vorbeam despre joc. (*Winter*).

ichesc, v. *ichnesc.*

ichnesc, a ichnì, ichnit şi *ichesc, a ichi, ichit,* a mirosi şi a puţì. *Ichneşte muşat* (frumos), miroasă, *ichneşte grumb* (urit), miroasă rĕu, pute. In această insemnare neplăcută e usitat mai des. (*riechen, stinken*).

iè, ieà şi *ia,* da, aşa e; şi in unele părţi a le Ardealului zic iè (*ja*).

iecĭmic (slav.), orz. *Orz* se aflǎ numai in Jeiune. (*Gerste*).

iediţă, iadă. (Iadă n'au) (*Weibl. Zicklein*).

ied, plur. *iezi,* ca la noi (*Zicklein*).

iepiță, plur. *iepițe*, mĕnsă. (*weibl. Füllen*).
ierdesc, a ierdì, ierdit, a călări. (*reiten*).
ieri, ca la noi. (*gestern*).
ierm şi *ierme, gherm* şi *gherme*, plur. *iermi* şi *ghermi*, vierme. (*Wurm*).
iesic şi *iesig* (slav.), frasin. In Jeiune, unde s'a pĕstrat cuvĕntul *frasir*, *iesic* insemnează un fel de frasin mai mare. (*Esche*).
ies, a ieşì, ieşit, ca la noi. (*ausgehen*).
ieu, v. *io*.
iezer, plur. *iezere*, lac mai mare. (*grosser See*).
iia, hia, italienescul vià; *a merge hia*, a se duce de-aci, a-şi căutà de drum. (*weg, z. B. gehe weg*).
iină, v. *jiră*.
iipt, v. *vipt*.
iiră, v. *jiră*.
iiu, v. *viu*.
iivesc, v. *vivesc*.
impletesc, a impletì, impletit, ca la noi; zic şi *pletesc*. (*flechten*).
imvĕț, a imvĕțà, imvĕțat, a invĕța; zic şi *vĕț*. (*lernen*).
incarc, a incărcà, incărcat, ca la noi, insĕ mai usitat e *carc*. Une-ori se zice d. e. *pușe incărgheită*, puşcă incărcată, de la *incarg* şi *incărghesc*. (*laden, aufladen*).
incaț, a incăță, incățat, a incalța. (*Fussbekleidung anziehn*).
incătrău, incotrău şi *incotro*, toate usitate ca la noi. *Incătrău se portă?* Incătrău mergi or mergeți or merg? NB. E comună datina de a se adresà şi către persoana a 2-a in forma neutrală, punĕnd pe *se* inaintea verbului. (*wohin?*)
inche, v. *ăncă*.
inchid, a inchide, inchis, ca la noi. Se zice şi simplu *chid*. (*schliessen, zu- und ein*).
influ, a inflà, inflat, a umflà. (*aufblähen*).
ingărdesc, a ingărdì, ingărdit, şi *ingrădesc*. etc., ingrădesc. (*einzäunen*).
ingrădesc, v. *ingărdesc*.
ingrijesc, a ingrijì, ingrijit, in Jeiune, ca la noi. (*sorgen*).
inrente şi *inrentie*, inainte. (*vor*).
insor, a insurà, insurat se construeşte ca la noi şi in forma reciprocă. *Fețiorul intreabă să-li* (*l* muiat) *va da fĕta să-l va lua, și să se insoră* sau *insore*, feciorul intreabă de-i va da fata, de-l va luà ea, şi apoi să se insoare. (*heirathen*).
ințeleg, a ințelege, ințeles, ca la noi, usitat numai 'in Jeiune. Cei-lalți au *căpesc* şi *tendesc*. (*verstehen*).
intendesc, v. *tendesc*.
interes. *Liau* (*l* muiat) *cu interes*, me imprumut. Imprumut şi a imprumutà nu au. (*Zins*).
intreb, a intrebà, intrebat, ca la noi. (*fragen*).
intru, a intra, intrat, ca la noi, se zice şi *entru* şi *untru*. (*eintreten*).
innutru, inlăuntru. (*drinnen*).
invĕrt şi invĕrtesc, a invĕrti, invĕrtit, in Jeiune, ca la noi. Intorc nu au. (*drehen*).
invĕrtel, plur. *invĕrtelle*, jocul cu invĕrtitul. (*Drehtanz, Drehspiel?*)
investesc, a investì, investit, imbrac, gătesc. Se mai zice *'mvestesc, 'nvestesc, vestesc şi mestesc*. In modul acesta e esplicată originea şi insemnarea ver-

bului mestesc in versiunea manuscriptului lui Huru, făcut de Chlănău in 1495 (?). (*bekleiden*).

invĕţ, a invĕţà, invĕţat, ca la noi, dar mai usitat verbul simplu *vĕţ*. v. acolo (*lernen*).

io, eu. Se zice şi *ie, ieu. O* final se elide totdeauna inainte de o vocală; *ie-sum*, eu sunt, *i'am fost*, eu am fost. Dativ *mie*, ca prefipt sau sufipt *mi*. Acusativ *mire*; d. e. *bate mire*, mĕ bate pe mine. *Pe mire* insemnează spre mine Şi cu prepositiuni *mire: de mire, cu mire*. Plur. *noi*; dat. *noue* şi *a noi*, ca sufipte şi prefipte *ni* şi *ne*; acus. *noi* şi *ne*. (*ich*).

ioarbă, v. *iarbă*.

irimă, plur. *irime*, inimă. (*Herz*).

ist, ista, plur. *isti, iste*, v. *acèst*.

isto, v. *cea-isto*.

iusto şi *iuşto*, tocmai, intocmai. (*eben, genau*).

iuve, unde. v. *uve*. (*wo*).

Jac, a jăcè, jăcut, a zăcè. (*liegen*).

jbulă, ceapă. Slavii de acolo zic jbul, amĕndoi de la ital. cepola. (*Zwiebel*).

jechid, a jechide, jechis, a inchide. v. *chid* (*schliessen*).

jerni, subst. răjniţă. (*Handmühle*).

jiră, plur. *jire*, art. *jirele*, vĕnă. Se mai zice insĕ in Schitazza şi *iină* şi foarte rar *viră* şi *vină*. (*Ader*).

jiu, variat. din *viu*. (*ich komme*).

jivesc, v. *vivesc*.

jocă, plur. *joce*, glumă, in Mold. şagă. *Spure joce*, spune glume. (*Scherz*).

joc, a juca, jucat, in forma reciprocă, a) a dănţui, a sălta, in acest inţeles se intrebuinţează une-ori şi fără pronume reciproc, in formă neutră; b) cu preposiţ. *cu*; a glumì. d. e. *se jocă cu mire*, glumeşte cu mine, c) cu preposit. *de*, a'şi bate joc. d. e. *se jocă de mire*, işi bate joc de mine, d) cu prep. *in*, a jucà, d. e. *se jocă in carte* sau *in foli* (*l* muiat), joacă cărţi. (*tanzen, spielen, spotten*).

joc, plur. *jocuri*, jucărie, joc in cărţi, danţ. (*Spiel, Tanz*).

jos, jos. *Jos mire*, subt mine, *jos de mire*, din jos de mine. (*unten, unter*).

jug, v. *iarăm*.

jut, a jutà, jutat, a ajutà; se zice rar şi *ajut*. Ajutor n'am auzit. (*helfen*).

junc, plur. *junci*, junc, bou tĕnĕr. (*junger Ochse*).

jun, infrĕnare de bucate, post. (*Fasten*).

jure, articulat *jurele*, plur. *juri, jurii*, june, june de insurat, ceea ce zic in Transilvania june, junişan. Iliro-Românii mai zic şi *fantin* şi *fantină*, tot masculin. V. acolo. (*Jüngling*).

juriţă, plur. *juriţe*, junincă, vacă tĕnĕră. (*junge Kuh*).

jur, a jurà, jurat, ca la noi. (*schwören*).

La, preposit., ca la noi. (*bei, zu*).

lac, plur. *lacuri*, lac mai mic, baltă mică; mai mare o numesc *iezer*. (*kleiner See, Teich*).

ladru, plur. *ladri*, hoţ, lotru. Se zice insĕ mai numai ca injurătură; de altmintrelea *tatu* v. acolo. (*Dieb*).

lalocă, plur. *laloce*, falcă. (*Kinnladen*)

lămpesc, a lămpì şi *a lămpè, lămpit* şi

lămpeit, a fulgera, a luminà. (*blitzen, aufleuchten*).

lanţun, plur. *lănţune*, cerşaf, linţoi, in Mold. prostir. (*Bettuch*.)

lapis, plur. *lapise*, condei de plumb, creion. (*Bleistift*).

lapte, plur. *lapţi* şi *lăpturi*, ca la noi. (*Milch*).

lâră, lână. (*Wolle*).

lard, in Jeiune şi alte locuri, slănină. Au şi *slănină*. (*Speck*).

lărgesc, *a lărgì*, *lărgit*, a) a lărgì, ca la noi, b) a depărtà [*a*) *verbreitern*, *b*) *entfernen*].

larg, *largă*, a) larg, ca la noi, b) depărtat. De aici adverbul *delarg*, departe. [a) *breit*, b) *entfernt*].

lastru, plur. *lastre*, lespezi, tabletă de piatră, de pămĕnt ars, etc. *Lastre de teracoptă*, cărămide. V. *Tera* şi *cuadrile*. (*Fliese*).

lat, v. *liau*.

latru, *a lătrà*, *lătrat*, a lătrà. (*bellen*).

le, *l* foarte muiat, mai *i*, pron. pers. el. Plur. *eli*, ei (*l* muiat, dar aici se aude bine). Genit. *a lui*, dat. *lui* şi *lu* d. e. *lu Petru* se zice mai des decăt *lui Petru*, ca şi in Ardeal. Ca sufipt şi prefipt *li* (cu *l* muiat), d. e. *se-li va da*, de'i va dà. Acusat. *lu* şi *l'*, in formă reciprocă şi pasivă *sine*, d. e. *le* (*l* muiat) *bate sine*, el se bate pe sine. Femin. *lea*, ea (*l* foarte muiat. mai numai *ia*) genit. a *lei*, dat *lei* şi *lui*, *lu* ca la masculin, sufipt şi prefipt *lu* şi *l'*, plur. *liele* şi *liale*, ele (*l* foarte muiat). (*er*).

lea, v. *le*.

leg, *a lega*, *legat*, ca la noi (*binden*).

legătură, plur. *legăture*, ca la noi. (*Binde*).

lemnă (nu lemn), plur. *lemne*, artic. *lemnele*, lemn. (*Holz*).

leva, stinga, mănă stingă (*linke*).

liau (*l* muiat), *a luà* (*u* abia se aude) şi *a là*, *lŭat* şi *lat*, a lua. Se conjugă: *liau*, *liai*, *lia*, *lŭăm* şi *lăm*, *lŭaţi* şi *laţi*, *liau*. Imperf. *lŭam* şi *lam*, etc. In Jeiune infinitivul *a vlà* şi *a lvà*, part. *vlat*, *lvat* şi *luat*. (*nehmen*).

liale, *liele*, v. *le*.

liepur (*l* muiat), articulat *liepurlu*, plur. *liepuri*, iepure. Zic şi *liepure*, dar foarte rar. (*Hase*).

limbă, plur. *limbe* şi *limbi*, ca la noi. *Eli* (*l* muiat) *virit-au de larg din România uve totu-i romănesc, numai pintru limba nostră*, ei, adecă Dumnealui. a venit de parte din România, unde etc. cu aceste cuvinte m'a presentat Brancel la ceilalţi oaspeţi, ce veniseră să mĕ vadă. (*Zunge, Sprache*).

lin (*l* muiat), in. (*Linnen*).

ling, *a linge*, *lins*, ca la noi. (*lecken*).

lingură, plur. *linguri* şi *lingure*, ca la noi. (*Löffel*).

lişiţă (slav.), vulpe. Numai in Schitazza se găseşte şi *vulpe*. (*Fuchs*).

livadă, plur. *livade*, livadă. (*Wiese*).

lopariţă (diminutiv de la *lopată?*) in Jeiune, vătrar. Ceilalţi ii zic paletă. (*Ofenschaufel*).

loc, plur. *locur* şi *locuri*, ca la noi. (*Ort*).

lopată, in Jeiune, ca la noi. (*Schaufel*).

lor, vezi *ia*.

lovesc, *a lovì*, *lovit*, a vĕnà, a prinde vĕnănd, *lovesc lişiţă*, fac vĕnătoare de

vulpi. A lovì in înţelesul nostru nu au. (*iagen*).

lubesc, a lubì, lubit (*l* muiat), iubesc. (*lieben*).

lucru, a lucrà, lucrat, a lucrà. *Lucrez* nu au. (*arbeiten*).

lucru, plur. *lucră*, lucru (*Sache, Ding*).

lug, (slav.), luncă cu livade. *Cosim iarba in lug*, cosim iarba in luncă. (*Wiesenabhang*).

lui, v. *le*.

lumă, lume. (*Welt*).

lumbreală şi *lumbrie*, in Susnievizza, umbrelă. (*Regen-und Sonnenschirm*).

lume, artic. *lumele*, sing. şi plur., nume (*Name*).

lung, lungă, ca la noi. (*lang*).

lup, plur. *lupi*, ca la noi. (*Wolf*).

lupă, plur. *lupe*, lupoaică. (*Wölfin*).

lură, lună. *Jese lura*, resare luna, *cade lura*, apune luna. (*Mond*).

luri, zioa luni, numai in Jeiune. (*Montag*).

lut, lut, tină. (*Lehm, Koth*).

lvà v. *liau*.

lvat, v. liau.

Ma, ci, dar, insĕ. (*aber*).

măcar, ca la noi. (*wenigstens, doch*).

măcarcă, cu toate că. (*obgleich*).

machină, plur. *machine*, maşină. (*Maschine*.)

macĭcă, alăturea cu *miţă* şi *mîţă*, pisică, mîţă. (*Katze*).

macin, v. *macir*.

macir, a macira, macirat, a măcinà; zic şi *macin*. (*mahlen*.)

maduncă (ital.), cu toate aceste. (*dennoch*.)

mah, (slav,) avĕnt, in o parte a Ardealului inieptătură. (*Schwung*.)

mai, ca la noi. *Mai bur*, mai bun (*Comparativpartikel, wie das franz. plus*.)

maia (slav.), mamă. *Mamă* se zice numai in limba pruncilor, ca la Latini; numai in Jeiune se ia ca la noi. (*Mutter*).

mai-apoi, ca la noi. Mai usitat e insĕ *mai pocle*. (*nachher*.)

ma'nte şi *mainte* (dar *i* deabia se aude), mai inainte. *Cea-ma'nte-zi*, altăieri, in Schitazza. (*vorher*).

mai-pocle, v. *mai-apoi*

mai-puţin, ca la noi. (*weniger*.)

măiestru, maestru, mestru şi *maistru*, meşter, maistru. (*Meister*).

maioran, măghieran. (*Majoran*).

mal, plur. *maluri*, deal mic. (*Hügel*.)

mamă, v. *maia*.

mănat, v. *mnat*.

manchesc (ital.), lipsesc. (*fehle*).

măniat, v. *măniu*.

mâniu şi *mâriu, a mânià* şi *mârià, mâniat* şi *mâriat*, ca la noi. *S'a mâniat cu mire*, s'a măniat pe mine. (*Zürnen, auf jemd. böse werden*.)

mănjesc, a mănjì, mănjit, a unge cu ceva gras. (*schmieren*.)

mâre, măine. (*morgen*).

mare, plur. *mari*, ca la noi ad. mare şi subst. marea (*gross, Meer*.)

mâră, plur. *mâre* şi *mâri*, mănă. (*Hand*).

mărînc, v. *mânc*.

mărit, a mărità, măritat, ca la noi activ şi reciproc, (*verheirathen*.)

mâriu, v. *mâniu*.

măsg şi *mâsg*, v. *căliţ*.

maț plur. *mațe*, in Jeiune, ca la noi. Ceilalți zic *budile*. (*Eingeweide*.)

mațolă, ciocan de lemn, mai. (*Holzhammer*.)

mânc și *mărînc*, *a mânca* și *a munca*, *mâncat*, a mănca. Se conjugă *mânc* sau *mărînc*, *mărînci*, *mărîncă*, *mâncăm*, etc. (*essen*).

măr, v. *mer*.

'mblatesc, v. *blatesc*.

medved, v. *urs*.

meg, *a mere*. *mers*, a merge. Se conjugă: *meg*, *meri* și *mei*, *mere* și *meie*, *merem*, *mereți*, *meg*; *am mers*; *voi merge*. In Schitazza *merg*, *a merge*. Se construeste cu sau fără *a*, d. e. *merge durmi* și *merge a lucrà*. (*gehen*).

meliu (*l* muiat), mei (*Hirse*).

mejloc, plur. *mejloce* și *mejlocuri*, mijloc. (*Mitte*, *Mittel*).

mej, plur. *meje* și *mejuri*, in Vald'arsa, miez. *Mejul de pâre*, miezul pânei. (*Brodkrume*).

mendulă, migdală. (*Mandel*),

mârecă, plur. *mârece*, mănecă. (*Aermel*).

merg, v. *meg*.

merinde, artic. *merinda*. a) mează-zi. (*lat. meridies*), b) măncarea de meazăzi. (*Mittag*, *als Zeit und Essen*).

merind, *a merindà*, *merindat*, a prănzi. (*zu Mittag essen*).

meritez, *a meritá*, *meritat*, a merità. (*verdienen*).

merliciu, plur. *merlici*, horbotă, broditură pe marginea vestmintelor. (*Spitzen*, *Frangen*).

merlin, plur. *merlini*, morcov. (*gelbe Rübe*).

mer, rar *măr*, plur. *mere*, măr fruptul. (*Apfel*).

mer, rar *măr*, plur. *meri*, măr pomul. (*Apfelbaum*).

mestesc, v. *investesc*.

mestru, v. *măiestru*.

'meț, prescurtat din *imveț*. v. *veț*.

metură, plur. *meture*, mătură. (*Bürste*).

meu, *mea*, *mei*, *mele*, ca la noi. (*mein*).

mliez (*l* muiat) in Jeiune, miez. v. și *mej*. (*Brodkrume*).

mliare, v. *miară*.

miară, miere. Se zice și *mliare*, *mliară* (*l* muiat), *mniere*. (*Honig*).

michiciu, *michice*, mic, micuț. (*klein*, *niedlich*).

mic, *mică*, plur. *mici*, *mice*, in Schitazza, ca la noi (*klein*).

mĭel, v. *niel*.

mielovăț, (slav.), in Berdo și in Jeiune, stejar. (*Eiche*).

mile, plur. *mili*, (*l* muiat), miie. (*tausend*).

mijesc, *a mijì* și *mijè*, *mijit* și *mijeit*, a scănteià, a luminà, a fulgerà (*blitzen*, *blinken*).

mil, plur. *mile*, mil, miliar. (*Meile*).

mint, *a minți*, *mințit*, ca la noi. (*lügen*).

mire, v. *io*.

mir, *a mira*, *mirat*, a mënà (lat. mino). D. e. *miră boii la pășure* sau *pășură*. (*treiben*).

misă, plur. *mise* (*s* mai ca *z*), masă, numai in Jeiune; ceilalți zic *scand*. (*Tisch*).

misat, *a misà*, v. *visat*.

miscesc, *a miscè* și *mișè*, *misceit* și *mișeit*, a mestecà. (*mischen*).

miserie (tonul cănd pe *e* cănd pe al doilea *i*), miserie, ticăloşie. (*Elend*).

miță şi *mîță*, miță, pisică. v. şi *macică*. (*Katze*)

mîțeác, motoc, cotoi. (*Kater*).

'mlatesc, v. *blătesc*.

'mlăticiu, plur. *'mlătici* (scurtat din *imblăticiu*, de la *imblătesc*, *'mblătesc*, *mlătesc*), ciocan de cuie. v. şi *băticiu*. (*Hammer*).

mnat, mai rar *mênat*, scurtare din *amênat*, tărziu. (*spät*).

mniară, v. *miară*.

mniere, v. *miară*.

mniel, v. *niel*.

mole, plur. *moli* (*l* muiat), moale. (*weich*).

molinariu, plur. *molinari*, morar. (*Mühler*).

mor, *a murì*, *murit*, ca la noi. (*sterben*).

moră, plur. *mori*, moară. (*Mühle*).

moresc, *a morè*, *morit* şi *moreit*, a trebuì. Se conjugă: *moresc avè*, *moreşti avè*, *morè avè*, *morem*, *moreți*, *moresc avè*, trebue să am, trebue să ai etc. (*müssen*).

mort, *moartă*, plur. *morți*, *moarte*, ca la noi. (*todt*).

morte, plur. *morți*, moarte (*Tod*).

movesc şi *movez*, *a movè*, *moveit* şi *movit*, a mişca. (*bewegen*).

mrige, art. *mrigea*, plur. *mriji*, mreje. (*Netz*).

muchetă, plur. *muchete*, mucări. (*Lichtscheere*).

mucĭc, v. *muşc*.

muliere (*l* muiat), art. *muliera*, plur. *mulieri*, art. *mulierile* şi mai des *mulierle*, muiere. (*Weib*).

mul, *mulă*, plur. *muli*, *mule*, a) catăr, b) oameni bastarzi, aflătari, prunci aflați (ital. trovatelli). (a) *Maulesel*, b) *uneheliche Kinder und Findlinge*).

mulg, *a mulge*, *muls*, ca la noi (*melken*).

munte, plur. *munți*, ca la noi, numai in Jeiune. La ceilalți *brig*. (*Gebirge*).

munt, mult, in ă numai ca adverb. Pentru mult ca adjectiv zic *ciudă*. (*viel*)

muşc, *a muşcà*, *muşcat*, ca la noi. Zic şi *mucĭc*. (*beissen*).

muscă, plur. *musche*, in Schitazza, muscă. (*Fliege*).

mustachĭe, mai des *mustafă*, mustață. (*Schnurbart*).

mustafă, v. *mustachĭe*.

murgvă plur. *murgve* (slav.), dud, mur şi fruptele lui. (*Maulbeere und Maulbeerbaum*).

muşat, frumos, ca şi Traco-Romănii. Se aude şi in Ardeal in acea parte, unde nu e indoială, că s'au aşezat Romănii veniți in sec. XIII din Tesalia şi Macedonia, dar se zice numai de cătră mame la prunci mici. Trebue să fi fost usitat şi in Moldova, fiind că avem aici pe Petru Muşat. (*schön*).

mut, *a mutà*, *mutat*, ca la noi. (*von der Stelle bewegen*, *wechseln*).

mut, *mută*, plur. *muți*, *mute*, ca la noi. (*stumm*).

'mvestesc, v. *investesc*.

'mvĕț, v *vĕț*.

Nap, plur. *napi*, ca la noi. (*Steckrübe*, *franz. navet*).

nasc, *a naşte*, *născut*, ca la noi, dar numai de oameni. (*gebären*).

nas, ca la noi. (*Nase*).

ne, nu, ba. D. e. *Fost-ai in băserică?* Respuns: *ne*, nu. Propusă şi impreunată cu nume şi verbi, le dă insemnare negativă, ca la noi. D. e. *putĕnd*, *neputĕnd*. V. şi *nu*. (*nein, in der Verbindung: un*).

neaua, *neavo*, *neavă*, omĕt, zăpadă, neà. (*Schnee*).

neavă, v. *neaua*.

neavo, v. *neaua*.

negru, *neagră*, plur. *negri*, *negre*, ca la noi. (*schwarz*).

nerist, plur. *neristi* (stav.), mascur. v. *porc*. (*Schwein*).

nevastă şi *neveastă*, mireasă şi nevastă in primele zile după căsătorie. (*Braut, Frau in den Flitterwochen*).

neveastă, v. *nevastă*.

ni, nici. *Ni tu*, *ni el*, nici tu, nici el. (*auch nicht*, *weder—noch—*).

nici, nimic. *Nu şti nici*, nu ştie nmiic' *Nici de rev*, nimic de rĕu. *Nimic* s'a pĕstrat numai in Jeiune, dar şi aici zic mai totdeauna *nu-i-mic*. (*nichts*).

nici-unul, nimine. Mai zic şi *vre-unul* cu negativ, d. e. *nu şti vlaşchi cuvintà ver-unul*, *căndu-i mic*, nimine nu ştie vorbì româneşte, când e mic. (*niemand*).

nĭel, *mĭel* şi *mniel*, miel. (*Lamm*).

nimic, v. *nici*.

noi, v. *io*.

nopte, plur. *nopţi*, ca la noi. *Podenopte* (pode slav.), miază noapte. (*Nacht*).

nostru, *nostră*, plur. *nostri nostre*, şi *a nostru* etc. ca la noi. (*unser*).

nou şi *nov*, *nouă* şi *novă*, plur. *noi* şi *novi*, *noue* şi *nove*, nou. (*neu*).

nov, v. *nou*.

nu. numai insoţit de verbi, adverbi, etc. D. e. *nu-i*, *nu ieri*. Pentru negaţiunea singură au *ne*. v. acolo. (*nicht*).

nuc, *nuci*, pomul nuc. (*Nussbaum*).

nuc, *nucă*, prescurtat din *unuc*, *unucă*, v. *unuc*.

nucă, plur. *nuci* şi *nuce*, ca la noi. (*Nuss*).

nu-ĭ, *nu's*, nu e, nu suut, se contrage ca in Ardeal şi in alte părţi. *Nu-ĭ bire*, *nu's acasă*, nu e bine, nu sunt acasă. (*ist nicht*, *sind nicht*).

nuĭmic, vezi *nici*.

numai, adv. *numai*. (*nur*).

nunţe, plur. *nunţi*, nuntă. (*Hochzeit*).

nu's v. *nu-ĭ*.

'nvestesc, v. *investesc*.

O ca la noi. *O muliere* (*l* muiat), o muiere; nici odată *ura muliere*. *Am bătut-o*, am bătut-o. NB. Istrienii nu diftongesc nici odată pe *o* in *oa*. (*eine*, *sie*).

oab, v. *ab*.

oancea, v. *ancea*.

oat, şi toate compunerile, v. *at*.

obială, plur. *obiele*, in Jeiune, obială necusută de pĕnsă sau de lână pentru opinci şi ciubote. Cele cusute se numesc *scapine*. (*Fusslappen, anstatt der Strümpfe*).

ocna, plur. *ocne*, fereastră, in Susnievizza. La alţii *ponestra* şi *balcon*. (*Fenster*).

ochiu, plur. *ochi*, ca la noi. (*Ange*).

odată, odinioară, oare când mai de mult. (*einst*).

odprostiu, a odprostì, odprostit (slav), a iertà. Cuvĕntul iertare, usitat şi la Traco-Români, nu e cunoscut in Istria. (*verzeihen*).

oie, plur. *oi,* oaie. (*Schaf*).

olach, v. *holach.*

om, articulat *omul,* si mai des *omlu,* plur. *omiri,* art. *omirii,* om, şi in inţeles de consorte. (*Mensch, Mann*).

opincă, plur. *opince,* ca la noi. (*Sandale*).

opt, numĕrul, numai in Jeiune. La ceilalţi se numĕră româneşte numai pănă la 7, pentru 8 şi 9 au nume slavice. (*acht*).

orb, orbă, plur. *orbi, orbe,* orb. (*blind*).

orechie, plur. *orechi, orechile,* zic şi *urechie,* ca noi. (*Ohr*).

orn, a ornà, ornat, a impodobì. Tamolin, vorbindu-mi despre datinele lor la nuntă, zicea: *Neveasta* (mireasa) *ornată cu ţandaline şi cordele, junili* (*l* muiat) *cu bandieră şi colac, cănd merg la băserică, chitesc* (dau) *din puşe şi din pistole.* (*zieren*).

orz, v. *iecimic.*

os, plur. *osă,* os. (*Knochen*).

ose, plur. *osi* şi *oşi,* osia de la car. (*Wagendeichsel*).

ostariu, v. *osteria.* (*Wirth*).

oşte, plur. *oşti,* instrument pentru a vĕna peşte. Intrebănd pe Tamolin, cum loviţi (vĕnaţi) peştele, mi-a respuns: *Noi acăţăm* (prindem) *peştiu cu udiţa şi cu oştile cu 5 şi 7 dinţi.* Intrebăndu'l, ce 's oştile, mi-a zis: *Oştile 's făcute de flier* (*l* muiat) *şi 's lunge de ur clafter, şi dăm cu ele in peştiu, căndu 'l vedem.* (*Klafterlanger Fünf-oder Siebenzack zum Fischfang*).

ostereasă, v. *osteria.* (*Wirthin*).

osteria, plur. *osterie* şi *osterii,* cărciumă, ospĕtărie. *Ostariu, ostereasă şi osteriţa,* cărciumar, cărciumăriţă. (*Wirthshaus*).

osteriţa, v. *osteria.* (*Wirthin*).

otavă, in Jeiune, fĕnul de a doua şi a treia cositură. (*Heu vom zweiten und dritten Mähen*).

oter şi *oteri,* prescurtat din *oată-ieri,* alaltăieri. (*vorgestern*).

ou şi *ov,* plur. *ove,* ou. (*Ei*).

ou şi *ov, a ouà* şi *ova, ouat,* a ouà. (*Eier legen*).

ov, v. *ou.*

Padelă şi *padilă,* cratiţă sau rĕşfar cu picioare. (*Tiegel*).

padilă, v. *padelă.*

paies (ital), ţară. (*Land*).

pălesc, a păli, pălit, numai in insemnarea de *pălit de sore, pălit de foc.* (*bräunen*).

paletă, vătrar. In Jeiune *lopariţă.* (*Feuerschaufel*).

pălude, loc apos şi plin de plănte mari. Nu vine de aici şi cuvĕntul nostru pădure? (*Sumpf mit hohen Pflanzen*).

pamă, plur. *pame,* palma mănei. Lovitura cu palma se numeşte trişcă. (*Handteller*).

pămint, une-ori *pămînt,* pămĕnt. (*Erde*).

pan, plur. *pani,* postav. (*Tuch*).

părechez, a părechià, părechiat, a preparà, a pregătì. *Părechez de măncare,* pregătesc de măncare. (*bereiten*).

parte, plur. *părti* şi *părţi,* in Jeiune, parte. (*Theil*).

par, plur. *pari* şi *pare*, păreche. Păreche n'am aflat. *Ur par de omiri*, o păreche de oameni. (*Paar*).

pasc, a pasce, păscut, a paşte. Are insĕ şi inţelesul de a gonì de taur, d. e. *se pasce vaca*, se goneşte, se incalecă vaca de taur. (*weiden*).

pasci, pascile, paşti. (*Ostern*).

păsciure, păşure şi *păsciură*, plur. *păsciuri*, păşune. *Miră boii la păsciure*, mĕnă boii la păşune. Zic şi *past*. (*Weide*).

past, v. *păsciure*.

păstor, in Jeiune, dar puţin usitat, păstor de oi. V. *pecurar*. (*Schafhirt*).

păsure, v. *păsciure*.

pat, art. *patul*, plur. *paturi*, *patur* şi *patură*, art. *paturle*, pat. (*Bett*).

pătesc, a păti, pătit, (*t* nu se schimbă in ţ), a păţì, a pătimì. Se conjugă: *pătesc, pătesci, pătè, pătim, pătiţi, pătesc*. Imperf. *patiam*, etc. (*leiden*).

paţiinţă şi *paţienţă*, răbdare. (*Geduld*).

păţintesc, a păţintì, păţintit, a compătimì. *Lu păţintesc*, compătimesc cu el. (*bedauern, mit Jemd. Mitleid fühlen*).

patru, ca la noi. (*vier*).

păun, plur. *păuni*, zic şi *păvun*, păun. (*Pfau*).

păuniţă, plur. *păuniţe*, păuniţă. (*Pfauin*).

pavun, v. *păun*.

peană, plur. *pene*, ca la noi. Zic şi *peră*. (*Feder*).

pec (slav.), făinişuri, aluaturi. (*Mehlspeisen*).

pĕcat, plur. *pĕcate*, ca la noi. Se zice insĕ şi *pecoat, pecoate*. (*Sünde*).

peclar, cerşitor (*Bettler*).

peclesc (slav.), cerşesc. (*betteln*).

pecoat, v. *pecat*.

pecurar, plur. *pecurari*, pecurar, cum numesc Ardelenii şi Traco-Românii păstorul de oi, in loc de turcescul cioban. Jeiunenii zic şi *păstor*. (*Schafhirt*).

pedeapsă, pedeapsă, insĕ numai ca din partea lui Dumnezeu. (*Strafe, aber nur von Gott*).

pedepsesc, a pedepsì, pedepsit, a pedepsì, insĕ numai ca din partea lui Dumnezeu. d. e. *Domnul a pedepsit cu bole*, etc. Pentru pedepsire omenească zic *căştig*. (*strafen, aber nur von Seiten Gottes. Sonst sagen sie căştig*).

pĕduchiu, plur. *pĕduchi*, pĕduche. (*Laus*).

peglesc, a peglì, peglit, a călca cu fierul. (*bügeln*).

peglă, plur. *pegle* (slav. şi germ.), fierul de călcat. (*Bügeleisen*).

pelir, pelin. (*Wermuth*).

pênsă, ca la noi. (*Leinwand*).

pentru şi *pintru*, pentru şi prin. *Pentru apă*, prin apă şi pentru apă. (*für, durch*).

peră, v. *peană*.

pera-coptă, ţiglă. v. *tera*. (*Ziegel*).

perdon şi *perdun, a perdonà* şi *perdunà, perdunat*. a iertà (*verzeihen*).

perdun, v. *perdon*.

periclu, v. *pericul*.

pericul şi *periclu*, plur. *pericle* şi *pericule*, pericul. (*Gefahr*).

perşur, plur. *perşure*, in Jeiune, cratiţă, rĕşfar (*Tiegel*),

per (*e* curat), plur. *peri*, pĕrul capului (*Haar*).

per şi *pĕr*, plur. *pere*, pară, fruptul pĕrului. (*Birne*).

per, plur. *peri*, pomul pĕr. (*Birnbaum*).
peschesc, v. *pescuesc*,
pescia (slav. şi ital.), sfeclă. (*rothe Rübe*).
pescuesc, *a pescuì*, *pescuit* şi *peschesc*, *a peschì*, *peschit*, a pescuì (*fischen*).
peştiu, plur. *peşti*, in Schitazza, 'peşte. v. *ribă* (*Fisch*).
piajesc, *a piajè* (supin n'am aflat), a plăcè. Italienii istrieni zic „mi piaje" şi „mi piaze." Se construeşte activ şi neutru d. e. *lu piajesc*, il plac, şi *piajè-mi*, imi place. (*gefallen*).
piată, *pioată*, *platină* şi *piatină*, blid, farfurie. (*Teller*).
piatină, v. *piată*.
picior, art. *piciorlu*, plur. *piciore*, *picior'le*, picior. (*Fuss*).
pilă, ferestrĕu. (*Säge*).
pinez (slav.), bani. (*Geld*).
pintor, v. *pintur*.
pintru, v. *pentru*.
pintur şi *pintor*, plur. *pinturi*, pictor, zugrav. (*Maler*).
pinturesc, *a pinturì*, *pinturit*, a depinge, a zugrăvi. (*malen*).
piotă, v. *piată*.
pipă, plur. *pipe*, ca la noi. (*Pfeife*).
pîpăr, v. *poper*.
piră, pănă, la moldoveni pără. (*bis*).
pireviţă, un fel de alac mai mare. (*span. Flieder*).
piron, plur. *pirone*, furculiţă. (*Gabel*).
piş, *a pişà*, *pişat*, ca la noi, insĕ nu in formă reciprocă. (*pissen*).
pisc, v. *supeală*.
pisesc, *a pisè* şi *a pisì*, *piseat*, *piseit* şi *pisit*, a scrie. Scriu a dispărut, au insĕ *scrit*, *scritură* şi *scriptură*. (*schreiben*).
pistol, plur. *pistole*, ca la noi. (*Pistole*).
piză, plur. *pize*, mazăre. (*Erbse*).
pizdă, v *puţă*.
plâng, *a plânge*, *plâns*, ca la noi. *a se plânge*, a se tăngui după mort. (*weinen*).
platină, in Jeiune, v. *piatină*.
pletesc, *a pletì*, *pletit* şi *pleteit*, impletesc; se zice şi *impletesc*. (*flechten*).
pliept (*l* muiat) şi *piept*, piept, aşa se aude in Schitazza in loc de *chiept*. (*Brust*)
plierd (*l* muiat), *a plierde*, *plierdut*, a pierde. (*verlieren*).
plir, *pliră*, plur, *pliri*, *plire*, (uneori cu *l* muiat), plin. (*voll*).
ploie, art. *ploia*, ploaie. (*Regen*).
ploie, a 3-a pers. sing. a verb. *a ploiì*, *ploiit*, a ploà. *Ploă* abia se aude rar in Jeiune. (*regnet*).
plug, plur. *pluguri*, ca la noi. (*Pflug*).
plumîră, plur. *plumîri*, art. *plumîrile*, plumŏna. (*Lunge*).
pocnesc, *a pocnì*, *pocnit*, ca la noi. (*knallen*, *platzen*).
poc, *a putè* şi *a potè*, *putut*, a puté. Se conjugă: *poc*, *poţi*, *pote*, *putem*, *puteţi*, *pot* şi *put*. (*können*),
podcovă, plur. *podcove* (slav.), potcoavă. (*Hufeisen*).
pode-nopte, (pode—slav.), mează-noapte. (*Mitternacht*).
pode-zi, mează-zi, dar zic şi *merinde*. (*Mittag*).
podvesc, v. *ferec*.
pod, plur. *poduri*, poditura de jos a casei, duşamele, etc. (*Fussboden*)
poper, *popîr* şi *pîpăr*, piper. (*Pfeffer*).

pogace, plur. *pogaci*, pogace, azimă, plăcintă. (*ungesäuertes Brod, Fladen*).

poi, in loc de *apoi*, adv. apoi (*nachher*).

pônestră, plur. *ponestre*, in Schitazza, fereastră; zic şi *balcon* şi *ocnă*. (*Fenster*).

popă, v. *preot*.

popăc, v. *buric*.

porc, plur. *porci*, ca la noi. v. şi *nerist*. (*Schwein*).

porcă, plur. *porce*, scroafă. Scroafă nu au. (*Sau*).

porcel şi *purcel*, plur. *porceli*, *purceli* (*l* muiat) şi *purcei-porcei*, purcel. (*Ferkel*).

poredîn, poredînă, plur. *poredini*, reu, ca adjectiv. V. *reu*. (*schlecht*).

port, a purtà, purtat, a purtà, a cărà, a duce. Construit in mod reciproc, insemnează a) a se duce. *Uve se portă, uve ve purtaţi*, unde vĕ duceţi? b) purtarea morală. *Să se bire porte* şi *portă*, să aibă purtare bună; c) starea sănătăţii. *Se bine portă*, se află bine, e sănătos. (*tragen, sich aufführen, sich befinden*).

port, plur. *porturi*, ca la noi in amĕndoue inţelesurile. (*Tracht und Hafen*).

poşied, a poşiedè, poşezut şi *poşiezut*, a posede. (*besitzen*).

postolă, plur. *postole*, pantofi, papuci. (*Pantoffel*).

potestat, art. *potestatul*, plur. *potestaţi*, capul comunei, primarul. (*Gemeindevorstand*).

potoc (slav.), riu. Rîu nu au. (*Fluss*).

prăjesc, a prăjì şi *a prăjè, prăjit*, a prăjì, a frige. (*braten*).

pre, spre. Pe nu zic nici odată. Acusativul il fac fără preposit., ca Traco-Romănii şi Latinii. *Unprezece*, unsprezece. (*zu, gegen*).

prea, ca notă a supertativului o au cu toţii, foarte des zic insĕ *crut* şi *cruto*; in Jeiune se intrebuinţează in acest inţeles *prea-bire*, d. e. *prea-bire gras*, foarte gras, tare gras. (*Superlativpartikel, sehr, zu*).

prea-bire, prea-bine, in Jeiune ca superlativ, v. *prea*. (*sehr wohl, sehr gut*).

preancea, v. *ancea*.

preanci, v. *anci*.

precoleà, v. *coleà*.

precolò, v. *colo*.

prefară, prefoară, v. *fară*.

preoancea, v. *ancea*.

preşed, a preşedè, preşezut, a strămutà cu locuinţa, a colonizà. Intrebănd pe un Jeiunean, cine şi decănd i-a adus aici? el mi-a respuns: *cire şti, de cănd esmu preşezuţi acia*. (*übersiedeln*).

preşut (ital.), picior afumat mai ales de porc, jambon, şuncă. (*Schinken*).

presno, adv. tare, virtos. (*stark, hart*).

preste, peste. (*über*).

preste-ieri, mai des insĕ *oată-ieri*, alaltăieri (*vorgestern*).

preste-mâre, poimăne. (*übermorgen*).

preut, v. *prevt*.

pre-uvă, pe unde. (*wo, woherum*).

prevt, plur. *prevţi*, uneori şi *preut* şi *popă*, preot, popă. (De la noi au luat şi slavii popă). (*Priester*).

prigiun, plur. *prigiune* (ital.), inchisoare. (*Gefängnis*).

primesc, a primì, primit, ca la noi (*empfangen, erhalten*).

princip, plur. *principi*, principe, prinţ. (*Fürst*).

prind, a prinde, prins, a aprinde. *Prind foclu* şi *focul, prind pipa*, aprind focul, pipa. Pentru prind in inţelesul nostru zic *acăţ*, in Susnievizza şi *prind*. V. şi *aprind*. (*anzünden*).

prope, v. *aprope*.

propriu, propriu al meu. *Avem cuvintele nostre proprie*, mi-a zis cărbunarul Jeiunes in Căstău. (*eigen*)

psat, in Jeiune, păsat. (*Hirsebrei*)

pucşe, v. *puşe*.

pug, v. *pur*.

pulastru (ital.), pui de găină mai mare. (*Hähnchen*).

pulĭcă, (*l* muiat), plur. *pulĭce*, puică (*Henne*).

puliu, plur. *pulĭ* (*l* muiat), a) pasĕre in general, ca şi la Traco-Romăni, care asemenea au perdut cuvĕntul pasere. b) pui de pasĕre. (a) *Vogel*, b) *Huhn*).

pumn, plur. *pumni*, ca la noi. (*Faust*).

punţ, plur. *punţi*, impunsură. (*Stich*).

puntă, vĕrf. *Puntă de cuţit*, vĕrful cuţitului v. *verh*. (*Spitze*).

pupă, plur. *pupe*, artic. *pupele*, pulpa de jos a piciorului. In Jeiune o numesc *ţepeală*; v. şi *bedra*. (*Wade*).

pur, şi mai des *pug*, *a pure, pus*, a pune. (*stellen*).

pură, v. *purman*.

purcel, v. *porcel*.

purec, pureciu şi *puric*, purece. (*Floh*).

purichiu, v. *purman*.

purman (slav.) şi *purichiu*, curcan; *pură*, curcă. (*Trutthahn*).

puşe, uneori *pucşe* (de la pyxis), puşcă. *A chitì din puşe*, a da cu puşca. (*Flinte*).

puţ, puţ, fontănă. (*Brunnen*).

puţă, partea genitală a bărbatului şi a femeii. Pentru aceazta zic şi *pizdă* (slav.). (*männliches nnd weibliches Glied*).

puţin, ca adverb la toţi; ca adjectiv numai in Schitazza şi Jeiune. v. *Zalec* şi *slab*. (*wenig*).

putrichiŭ, plur. *putrichi*, butoi, poloboc. (*Fass*).

R la inceputul cuvintelor se pronunţă totdeauna cu aspiraţiune, cu un fel de *h* sau *î* mut, ca la Traco-Romăni.

racăţ, a racăţà, racăţat (din *acăţ* şi *re*), a prinde, a inhăţa. v. *căţ*. (*packen, greifen*).

race, ca la Traco-Romăni, *rece*, rece. (*kalt*).

rachin, rechin şi *rechir*, plur. *rachine, rechine, rechire*, in Grobnic, cercel. In loc de *urechin*. (*Ohrring*).

răchită a perit ca numire a arborelui şi a remas numai ca numire pentru locurile apoase, in care creşte răchita. Un asemenea loc e şi in vale sub Berdo, la capul canalului Arsa. (*Ort, wo Weiden wachsen*).

rac, plur. *raci*, ca la noi. (*Krebs*).

radiciu, a) rădăcină, b) o salată cu rădăcina lungă. (a) *Wurzel*, b) *eine Art Salat*).

rame (ital.), aramă. *Cadeară de rame*, căldare de aramă. (*Kupfer*).

ramen, v. *rumer*.

rană, plur. *rane*, ca la noi. (*Wunde*).

rănesc, a rănì, rănit, ca la noi. (*verwunden*).

răpede, adi. şi adv., repede. In Schitazza se pronunţă mai bine acest cuvĕnt, la alţii *r* foarte aspirat. (*schnell, abschüssig*).

raţă, plur. *raţe*, ca la noi. (*Ente*).

răciune, plur. *răciuni*, socoteală, comput. O au şi Bănăţenii. De la dĕnşii au adoptat-o Croaţii şi Serbii, raciun, insĕ fără nici o analogie. (*Rechnung*).

răt, a rătà, rătat, arăt. (*zeigen*).

'rd, a'rde, 'rs, in Schitazza *rîd, a rîde, rîs*, a ride. Se construeşte reciproc, d. e. *se 'rde de mire*, ride de mine. (*lachen*).

rece, v. *race*.

rechin, v. *rachin*.

rechir, v. *rachir*.

rĕmâr, a remârè, rĕmas, a remănè. (*bleiben*).

rênsă, a) in Jeiune e sinonim cu *stumic*, stomach, b) la alţii *păntece umflat* (a) *Magen*, b) *aufgeblähter Bauch*).

rentĭe• (*r* aspirat), şi *rerentĭe*, inainte. (*vor, bevor*).

rerentĭe, v. *rentĭe*.

rĕsbesc, a rĕsbì, rĕsbit, isbesc şi rĕsbesc. (*gewaltsam durchdringen*).

reschid, a reschide, reschis, deschid, verbul deschid nu le e cunoscut. (*öffnen*).

reschitesc, a reschitì, reschitit, respăndesc. (*ausstreuen*).

rescuţ, a rescuţà, rescuţat, a descălţà. (*Fussbekleidung ausziehen*).

resparţ, şi *respărţesc, a respărţì, respărţit*, a despărţi. (*theilen, trennen*).

respesc, a respì, respit, a risipì. (*wegstreuen, vergeuden*).

respund, v. *respundesc*.

respundesc, a respundì. respundit, mai ales in Jeiune, respund. Se zice uneori şi *respùnd*. (*antworten*).

reu şi *rev, rea*, plur. *rei, rele*. In Jeiune adjectiv şi adverb. La ceilalţi, in Istria proprie, numai adverb. Pentru adjectiv au *poredîn*. (*schlecht*).

riba (slav.), peşte. In Schitazza zic insĕ *peştiu*. Dar au toţi *a peschì* şi *a pescuì*. (*Fisch*).

rid, v. *'rd*.

ripă, v. *'rpă*.

rin şi *rinesć, a rinì, rinit*, dau la o parte, urnesc. (*bei Seite schieben*).

robă, (ital.), vesmĕnt, strae. (*Kleid*).

rodulă (ital.), roată şi rotiţă. v. şi *colă*. (*Rad*).

rog, a rugà, rugat, ca la noi. Se construeşte cu dativul şi cu acusativul, d. e. *rog Domnului* şi *rog Domnul*, rog pe Dumnezeu şi mĕ rog lui Dumnezeu. In forma reciprocă nu e usitat. (*bitten, beten*).

roişu, roişie, plur. *roişi*, roşu. Se zice şi *roşu*.. (*roth*).

roşu, v. *roişu*

roticilă, rotilă, rotiţă. (*Rädchen*).

'rpă, şi *'ripă*, piatră, ripă, Piatră n'au. (*Stein, Felsenabhang*).

rubid, plur. *rubide*, mur şi mură. (*Brombeere und Brombeerstrauch*).

rugă, plur. *ruje, ruji*, rugăciune. (*Gebet, Bitte*).

ruje, plur. *ruji*, in Jeiune, viţa de vie; ceilalţi o numesc *braidă*. (*Weinrebe*).

rumen, v. *rumer*.

rumer, plur. *rumeri*, şi *rumen* şi *ramen*, in Schitazza, umĕr. Ceilalţi zic *umer*.

Traco-Romănii zic numer in loc de umer, prin urmare Schitazzanii au schimbat numai pe *n* in *r*, după datina lor. (*Schulter*).

rupă, plur. *rupe*, stincă, in deosebire de *'rpă*, piatră. (*Felsen*).

Să, cu condiţional, ca la noi, v. frasa la verbul *ajut* in Schitazza. *(dass, um)*.

să-nu, de nu, la dincontră. (*wo nicht*).

sabliă (l muiat), sabie, *(Săbel)*.

sablun, nisip, arină. Zic şi *salbun* prin transpunere de litere. De la lat. sabulum. (*Sand*).

sac, plur. *saci*, sac. (*Sack.)*

sac, fem. *sacă*, fie care; *sacă-zi*, fie care zi, *sac-om*, fie care om. E vorbă slavă, se află şi in versiunea lui Chlănău Moldovanul din a. 1495? (*jeder, das franz. chaque*).

sădesc, a sădi, sădit, ca la noi. *(einpflanzen)*.

şaet, a şaetà, şaetat (ital.), a tunà, a tresnì. *(donnern)*.

saif (germ. şi slav.), săpun. Aşa zic in unele locuri, d. e. in Susnievizza. Dar alături, in Berdo, zic *săpun*. *(Seife)*.

salbun, v. *sablun*.

sămbătă, ca la noi. (*Sonnabend*).

sănge, artic. *săngele*, ca la noi. (*Blut*).

sap, a săpà, săpat, ca la noi (*graben. aufhacken*).

sapă, plur. *sape*, ca la noi. *(Hacke)*.

şapte (nu şepte), şapte, 7, au cu toţii, (*sieben*).

săpun, v. *saif*.

sărĕcin, sărăcir şi *sărăcer*, v. *serc*.

sarcină, in Jeiune, şi *sarcină*. (*Bürde)*.

sar, sară, plur. *sari, sare*, sănĕtos. Ei au conservat mai bine latinul sanus, de căt noi, modificănd numai pe *n* in r. Saretate, saretos nu au. *(gesund)*.

sare, subst., ca la noi. (*Salz)*.

şarpe, plur. *şerpi*, şarpe. (*Schlange*).

şase (nu şese), şase, 6, au cu toţii (*sechs*).

sătù (rar *sătul*), *sătulă*, plur. *sătuli* (*l* muiat), *sătule*, sătul. *(satt)*.

satur, a săturà, săturat, ca la noi, *(sättigen*).

scală, plur. *scale*, scară. *(Leiter, Stiege*).

scand, plur. *scande*, masă. In Jeiune zic *misă*. *(Tisch*).

scăndiciu, scăunel. *(Schemel)*.

scaniu, plur. *scanie*, scaun. (*Stuhl*).

scap, a scăpà, scăpat, ca la noi. *Scapă limba omului când vorbesce*, aşa mi-a respuns un tĕnĕr cărbunar in drum sub Castău in 11 Jul. 1857, după ce i-am imputat de ce puue cuvinte croatice, uude au româneşti. — *Şorecili* (*l* muiat, zic şi *şorecii*) *când fug, scapă in scule* (*l* muiat), adecă in gaură, zise alt cărbunar. Se zice asemenea *a scăpà de ceva, a scăpà ver-urul de la morte*. (*entkommen, sich retten*; *sich versprechen*).

scapină, plur. *scapine*, călţuni sau ciorapi scurţi de pănură, mai mici de căt *bicivele* sau *calţetele*. (*Strumpf*).

scarc, a scărcà, scărcat, descarc. (*abladen*).

scare şi *scoare*, artic. *scarele* şi *scoarele*, plurale tantum, foarfece. (*Scheere*).

scarpa, plur. *scarpe*, ciobotine scurte prinse cu baieră dinainte. In Schitazza. La ceilalţi *postole* şi *sciocle*. (*Schuhe, Stiefletten*).

scatiţă, v. *călămar.*

*sciocl*ă, plur. *sciocle*, ciobote de piele şi de pănură. (*Stiefel*).

scoare, v. *scare.*

scobor şi *scobur*, *a scoborì* şi *a scoburì*, *scoborit* şi *scoburit*, a scoborì, activ şi reciproc. (*niedersteigen*).

scodă, plur. *scode*, pagubă. *Mi-a scodă făcut*, mi-a făcut pagubă. (*Schaden*).

scof, demnitar eclesiastic, mai mic de căt episcop, abate, archimandrit. (*Erzpriester, Abbé*).

scol, *a sculà*, *sculat*, ca la noi, activ şi reciproc. (*aufstehen, aufwecken*).

scolă, plur. *scole*, şcoală. (*Schule*)

scorţă, plur *scorţe*, ca la noi. (*Rinde*).

scot, *a scote, scos*, ca la noi. (*hervorziehen*).

scrinĭă şi *scrinĭu*, plur. *scrinĭe* şi *scrine*, scrin, dulap. (*Kasten, Schrank*).

scriptură, ca la noi, dar mai des *scrittură*. (*Schrift*).

scrit, inscris, subst., uneori şi particip. D. e. *e scrit*, e scris. Insĕ verbul scriu nu-l au, ci zic *pisesc*. (*Schriftstück, auch Particip geschrieben*).

scrittură, v. *scriptură.*

scrob, cir de făină, se prepară cu unt şi cu lapte şi e intre măncările cele mai usitate. (*Mehlbrei mit Milch und Butter*).

scule (*l* muiat), gaură, bortă. (*Loch*).

scund, *a scunde*, *scuns*, a ascunde. Zic şi *ascund*, dar mai rar. *Ascunde-se sorele*, soarele se ascunde, apune. (*verbergen*).

scur, *scură*, plur. *scuri*, *scure*, obscur, intunecos. (*dunkel*).

scurt şi *scurtez*, *a scurtà*, *scurtat*, a scurtà. (*kürzen*).

scurt, *scurtă*, plur. *scurţi*, *scurte*, ca la noi. (*kurz*).

scută, urdă. (*Topfen, weisser Schafkäse*).

scutec, plur. *scutece*, scutec (*dicke Windel*).

sdil, plur. *sdile*, in Jeiune, strachină, blid. Ceilalţi zic *piată*. (*Schüssel*).

sdiniesc, *a sdignì*, *sdignit*, (*gn* muiat ca in ital.) a inălţà. (*erhöhen*).

sdrobesc şi *sdrobez*, *a sdrobì* şi *a sdrobè*, *sdrobit* şi *sdrobeit*, a sdrobì. (*zermalmen*).

secară, ca la noi. (*Roggen*).

şed, *a şedè*, *şezut*, ca la noi. (*sitzen*).

şedla, plur. *şedle*, şeà. (*Sattel*).

sec, *a secà*, *secat*, ca la noi. (*austroknen*).

sec, *seacă*, plur. *seci*, *sece*, ca la noi. (*trocken*).

sechiu, plur. *sechi*. (ital.), găleată de aramă, cu care scot apă. De lemn se numeşte *gălidă*. (*Kupfereimer*).

secure, artic. *secură*, secure (*Beil*).

seninţă, seminţă şi rudenie de sănge, ca in unele părţi ale Ardealului. (*Samen, auch Blutsverwandtschaft*).

semir, *a semirà*, *semirat*, a semĕnà. (*aussäen*).

semn, *a semnà*, *semnat*, in Jeiune, a semnà. Ceilalţi zic *senĭu*, *a segnà*, *gn* muiat ca ital. (*bezeichnen*).

sempre, totdeauna. (*immer*).

senĭal, plur. *senĭale*, semn. (*Zeichen*).

senĭu, v. *semn.*

ser, plur. *seruri*, (*s* se pronunţă ca *z*), zĕr. (*Molken*).

serg, *serg* şi *sorg* (ital. sciorgo), in Jeiune *sărăcin* şi *sărăcir*, in Schitazza *sirac*, mălai mare, in Ardeal tătarcă. Din cotorul şi chica lui se fac măture,

din fruptul lui roşu, mai mare decăt al meiului, Istrianii fac păne. (*Buchwaizen*).

servitor, v. *slugă*.

servo, v. *slugă*.

sete, ca la noi. *Mii sete*, mi-e sete. (*Durst*).

seu, sa, sei, sale, etc., ca la noi. (*sein*).

sfîr, a sfirà, sfirat, a cănta din fluer, a fluera. (*Hirtenflöte blasen*).

sgură, plur. *sgure*, ca la noi. (*Schlacke*).

şi, ca la noi. Au şi *e*, insĕ mai rar. (*und*).

şighil, plur. *şighile*. sigil. (*Siegel*).

sigur, *sigură*, plur. *siguri, sigure*, ca la noi. Nu zic secur. (*sicher*).

sinapi, muştar. (*Senf*).

sir şi *ser*, plur. *siruri*, sin. (*Busen*).

sirac, v. *serc*.

sirimac şi *sirimah, sirimacă*, plur. *sirimaci, sirimace* (slav.), sĕrac. (*arm*).

sită, ca la noi, (*Sieb*).

sitilă. şi *sitiţă*, sită mică. (*kleines Sieb*).

sitiţă, v. *sitilă*.

slab, puţin, ca adiectiv in Valdarsa, unde puţin e numai ca adverb. (*wenig*).

sluga, tot aşa de des usitat ca *servitor* şi *servo*, slugă. (*Diener*).

slamă, (slav.), paie. (*Stroh*).

slănină, v. *lard*.

smântâra, smăntănă. (*Milchrahm*).

smântâresc, a smântârì, smântârit, a luà smăntăna de pe lapte. (*Milch abrahmen, absahnen*).

şmulţ, pahar. In Jeiune *glaj*. (*Trinkglas*).

socră, plur. *socre*, soacră. (*Schwiegermutter*).

socru, plur. *socri*, socru. (*Schwiegervater*).

şoică, v. *cioică*.

somn, ca la noi. *Mi-i somn* şi *mi somn*, mi-e somn. (*Schlaf*).

soră, plur. *sore, sorele* şi *sorori, sororile*, ca la noi. (*Schwester*).

sorb şi *sorbesc, a sorbì, sorbit*, ca la noi. (*schlürfen*).

sore, sorele, soare. *Cade sorele*, apune soarale, *ese sorele*, resare soarele. (*Sonne*).

şorec, rar *şorece*, plur. *şoreci*, ca la noi. (*Maus*).

sortă, plur. *sorte*, fel. *O sortă de omiri*, un fel de oameni (*Art*).

spag, plur. *spage*, fringhie. (*Strick*).

spăl, a spălà, spălat, ca la noi. (*waschen*)

sparugă, plur. *sparuge*, spargă, sparangă, sparanghel. (*Spargel*).

spate, art. *spatele*, ca la noi. (*Rücken*).

speghie, speglă şi *speghiu*, oglindă. (*Spiegel*).

speghiu / *speglă* } v. *speghie*.

spĕnzur, a spĕnzurà, spĕnzurat, ca la noi. (*aufhängen*),

sper, mai des *sperez, a sperà, sperat*, a sperà. Mai zic şi *ufesc*, slav. (*hoffen*).

speţărie, plur. *speţerii*, spiţerie, farmacie. (*Apotheke*).

spir, plur. *spiri*, spin. (*Dorn*).

spital, plur. *spitale*, ca la noi. (*Spital*).

splină şi *splină*, splină. (*Milz*).

sporc, sporcă, plur. *sporci, sporce*, spurcat. Zic şi *spurc*. (*verunreinigt*).

spovedesc, a spovedi, ca la noi. (*beichten*).

sprăvesc, a sprăvì, sprăvit, mai des *a fini*, a isprăvi. (*endigen*).

spud, vadra austriacă ca mĕsură. (*Eimer*).

spug, v. *spur*.

spulverin (ital.), nisip de pus pe hărtia scrisă. (*Streusand*).

spur şi *spug, a spure, spus,* a spune ca la noi şi a enarà, a espune in inţelesul latin. (*sagen, erzählen*).

spurc, v. *sporc.*

sputesc, a sputì, sputit, a se certà, a se disputa. Se conjugă in mod reciproc. Vezi cuvintele lui Tamolin la verbul, *sveţ.* (*streiten, disputiren*).

stăclă şi *steclă* (slav.), plur. *stecle,* sticlă, steclă. (*Glas*).

stămpesc şi *stămpez, a stămpì* şi *a stămpè, stămpeit* şi *stămpăit,* a tipărì. (*drucken*).

stativă, laviţă, bancă; ear cea din biserică *bancă.* (*Bank*).

steà, art. *steaua,* plur. *stele, stelele.* ca la noi. In Schitazza *stella.* (*Stern*).

stella, v. *stea.*

sternă şi *şternă,* plur. *sterne, şterne.* cisternă, groapa in care se adună şi se conservă apa. (*Cisterne*).

sterpăcez, v. *sterpesc.*

sterpesc, a sterpì, sterpit şi *sterpăcez, a sterpăcià, sterpăciat,* a stirpì. a scoate din rădăcină sau cum zic in România mică sub munţi, a sterminà. (*ausrotten*).

sto, plur. *stote* (slav.), sută. (*hundert*).

stol, numai in Schitazza, masă. Ceilalţi au *scand* şi *misă.* (*Tisch*).

stal, staul, grajd. (*Stall*).

stampador, plur. *stampadori,* tipăritor, tipograf. (*Buchdrucker*).

stessi, ştessi, stesso (ital), tot-una, tot-aceea. (*einerlei, dasselbe*).

sting, a stinge, stins, ca la noi. (*löschen*).

ştiu, a şti, ştiut, pronunţat ca la noi, insemnează a şti şi a cetì. Se conjugă: *ştiu, ştii, şti, ştim, ştiţi, ştiu.* Şi in Ardeal se zice uneori *şti* in loc de ştie. (*wissen, lesen*).

stomic şi *stumic,* (tonul pe silaba d'intăi), stomac. V. şi *rĕnsă.* (*Magen*).

străsesc, a străsì, străsit, a amerinţà. Se construeşte cu dativ. *Li-a străsit,* l-a amerinţat. (*drohen*).

stric, a stricà, stricat, in Jeiune, ca la noi. (*verderben*).

strig, v. *strijesc.*

strijesc, uneori *strig, a strijì* şi *a strîge, strijit,* a tunde. *Strijesc cu scarele,* tund cu foarfecele. (*scheeren*).

strină (slav.), mătuşe despre tată. (*Vater's Schwester*).

strînt, strimt. (*eng*).

strit, (slav.), unchiu despre tată. (*Vater's Bruder*).

stuc, plur. *stucuri,* plafond, tavan. (*Zimmerdecke*).

studesc, a studì, studit, a) a invĕţà la scoală, b) a se silì, a se aplicà cu diliginţă, in România mică: a se strudi. [a) *studiren,* b) *sich mit Eifer auf etwas verlegen*].

studia, plur. *studie,* invĕţătura la scoală. *şi io am făcut studia mea* (şi eu am urmat cursul meu de invĕţătură), mi-a zis cărbunarul din Jeiune la Castău. (*Studium*).

studiră şi *stutiră,* plur. *studire* şi *stutire,* in Jeiune, căntar, lat. statera. Alţii zic bălănţon. (*Hängewage*).

stumic, v. *stomic.*

stupesc, a stupì, stupit, a pisà. (*stampfen, im Mörser stossen*).

stutiră, v. *studiră.*

subito şi *ţubito* (ital. şi lat.), indată, deodată. (*plötzlich, sogleich*).

subţire, plur. *subţiri,* ca la noi. (*dünn*).

suc, a suca, sucat, prescurt. din *usuc,* a uscà. (*trocknen*).

sucă-mârele, v. *uscă-mârele.*

sucnă, pănură ordinară, mai groasă. (*grobes Tuch*).

suflet, plur. *suflete,* ca la noi. (*Seele*).

sug, a suge şi *suje, supt,* ca la noi. (*saugen*).

şugă-mârele, v. *uscă-mârele.*

suilă, v. *svilă.*

sulă, ca la noi; in Jeiune şurlă. (*Ahle*).

sumpor, pucioasă. De la sulphur? (*Schwefel*).

suon. v. *svon.*

supeală, plur. *supele,* fluer. In Istria proprie fluerul e compus din doue ţevi in patru dungi, cu doue rĕnduri de gaure şi e mai scurt decăt al nostru. La capul lui se află un concav, un fel de pahar, in care se suflă. Numai in Jeiune fluerul e ca la noi şi se numeşte *pisc, şurli* şi *citer.* (*Hirtenflöte*).

supra şi *desupra* sus, deasupra. *Supra de noi,* din sus de noi, *supra mire,* deasupra mea. (*über*).

suprageană şi *desuprageană,* sprănceană. (*Augenbraue*).

şurlă, v. *sulă.*

şurli, v. *supeală.*

surp, a surpà, surpat, in Jeiune, a surpà, a derimà, a resturna. (*untergraben, umstürzen*).

surpătură, in Jeiune, ruptură, surpătură. (*Einriss, Einsturz*).

sus, de sus, in sus, ca la noi. (*oben*).

susur, sgomot, sunet. (*Geräusch*).

sut, plur. *suţi,* artic. *suţii,* in Jeiune, jude. (*Richter*).

sveţ, a sveţà, sveţat, a desvĕţà, a uità cineva ce a invĕţat. Tamolin, la intrebarea, de ce tinerii lor nu vorbesc româneşte, mi-a respuns: *Cesti tireri nu cuvintă, că s'av* (şi *s'au*) *insurat dup'-afară, după care nu ştiu cuvintà; au sveţat limba şi se sputesc cu noi, ca noi cuvintăm in ceastă limbă.* Intrebat de mine, ce va să zică *sputesc,* mi-a esplicat: *Se ceartă cu noi şi se 'rd de noi.* (*verlernen*).

svil, v. *svilă.*

svilă şi *suilă,* mătase. Se zice şi masculin *svil.* (*Seide*).

svon, plur. *svone,* uneori *suon,* clopot. (*Glocke*).

Tabac, tabac de nas şi tutun. (*Tabak*).

tac, a tăcè, tăcut şi *tăciut,* a tăcè. (*schweigen*).

tai, a tăià, tăiat, ca la noi. (*schneiden*).

ţandalină, podoaba capului miresei cu fire de aur şi cu cordele. (*Kopfputz der Braut*).

ţap, plur. *ţapi,* ca la noi. (*Bock*).

tat, plur. *taţi,* hoţ, lotru. v. *ladru.* (*Räuber*).

tată, v. *ciace.*

tavoletă de pămĕnt, cărămidă şi ţiglă. v. *lastra* (*Ziegel*).

te, v. *tu.*

tem, a teme, temut, ca la noi. *Me tem mai munt de om, ca de dracul, că de dracul scapi cu crija,* mi-a zis un cărbunar in Jeiune, ca şi Tamolin in Schitazza, v. *crije.* (*fürchten*).

temperin, plur. *temperine* (ital.), cuţit de tăiat pene, briciag. (*Federmesser*).

têmpesc, *a têmpi*, *têmpeit* şi *têmpit*, a tĕmpì. (*stumpfsinnig machen*).

tendesc, *a tendì*, *tendit*, prescurtat din *intendesc*, a inţelege, a pricepe. (*verstehen*).

ţepeală, v. *pupă*.

tera vine numai compus cu *coptă* şi *cotă*, d. e. *lastre de tera-coptă* şi *tera-cotă*, cărămizi. Invederat e imprumutare de la Italieni, dar fiind că zic nu numai *tera-cotta*, ci mai des încă *tera-coptă*, se vede că, cu toată miseria limbei, Romănii de acolo n'au perdut conştiinţa geniului limbei lor, şi anume a analogiei ei. Tot aşa din ital. pierra-cotta fac *pera-coptă*. (*Erde, nur in Zusammensetzung mit copta und cotta*).

terlesc, *a terlì*, *terlit*, a alergà inainte, a intêmpina. (*entgegen eilen*).

termin, *a terminà*, *terminat*, usitat pretutindenea alăturea cu *finesc*, a terminà, a isprăvì. (*endigen*).

ţes, *a ţese*, *ţesut*, ca la noi. (*weben*).

tĭatĭa, v. *ciace*.

ţie. v. *tu*.

ţigan, *ţigană*; plur. *ţigani*, *ţigane*, ca la noi. In Istria sunt numai trecĕtori şi se consideră ca ginte sub blestem, pentru că după credinţa populară ei au fabricat cuiele pentru crucea Măntuitorului. (*Zigeuner*).

ţigară, plur. *ţigare*, ca la noi (*Cigarre*).

ţinĭu şi *ţir*, *a ţirè*, *ţirut*, a ţinè. (*halten*.)

tintă, plur. *tinte*, cerneală, negreală. (*Tinte*).

ţir, v. *ţinĭu*.

tire, v. *tu*.

tirer, *tireră*, plur. *tireri*, *tirere*, tĕnĕr tĕnĕră. (*jung*).

ţirucă, un pic, o ţiră (in Ardeal), o leacă (in Moldova), niţică, niţel (in Muntenia). *N'are ţirucă*, n'are niei un pic, n'are nimic. (*ein bisschen*).

ţiţă, plur. *ţiţe*, ca la noi. (*Brust*, *Zize*).

tocel şi *toţel*, tocilă. Verbul *tocesc* nu e. (*Schleifstein*).

tombălet, plur. *tombăleţi*, tocul in care se ţine cutea de coase. Zic şi *tombălit*. (*Scheide zum Schleifstein*).

tomnă, toamnă. (*Herbst*).

tond, *tondă*, plur. *tonzi*, *tonde*, in Jeiune. rotund. (*rund*).

topolă (slav.), plop. (*Pappel*).

topsecă, rar *topsică* şi *tossică* (cu tonul pe *o*), otravă, venin, in Ardeal topsecă. Se zice şi *verir*. (*Gift*).

topsică. v. *topsecă*.

torbă, plur. *torbe*, tolbă, traistă. (*Ranzen*).

torbiţă, plur. *torbiţe*, trăistioară. (*Ränzel*)

torc, *a torce*, *tors*, ca la noi. Substantivul tort nu'l au. (*spinnen*).

torn, *a turnà*, *turnat*, a inturnà, a intoarce. *Torna frate*, intoarce-te frate. (*umwenden*, *umkehren*).

tossică, v. *topsecă*.

tot, *totă*, plur. *toţi*, *tote*, ca la noi. (*aller*).

toţel; v. *tocel*.

tot-ura, tot-una, zic şi *stessi*, *ştesso*. Şi Italienii din Istria zic tut-uno, luat de la Romăni? (*einerlei*).

tovăriţ şi *tovărîţ*, in Schitazza, asin, măgar. (*Esel*).

tramontană, vĕntul de miază-noapte. (*Nordwind*).

trat, . dată. *Ur-trat*, odată, *oatu-trat* şi *atu-trat*, altă dată. (*mal*).

trec şi *trăc*, *a treace*, *trecut*, a trece. (*vergehen*, *vorbeigehen*).

trei şi *trii*, trei. Toţi au acest numeral (*drei*).

tremet, v. *trimet*.

tremur, *a tremurà*, *tremurat*, ca la noi, d. e. *tremur de frică*. (*zittern*).

trimet, *a trimete*, *trimes* şi *tremet*, *a tremete*, *tremes*, a trimete. (*senden*).

trişcă, lovitura cu palma. *Li-am dat o trişcă*, i-am dat o palmă. (*Ohrfeige*).

tu, pron. pers., se elide inainte de vocale, ca şi *ie*, d. e. *t eşti*, tu esti. Dativ *ţie* şi ca prefix şi sufix *ţi*, insĕ in Valea Arsei au inceput a declinà ca Italienii şi zic in dativ absolut *a tire*. Acusativ *tire*, absolut, d. e. *bate tire*, te bate pe tine, şi cu preposiţiuni: *cu tire*, *de la tire*. Ca sufix şi prefix *te*. Posesiv *a teu* şi *a tev*, *a ta*. (*du*).

tunce, *tuncea*, rar *atunci*, atunci. (*dann*, *damals*).

turchină, mai des in plur. *turchine*, popuşoi, porumb, cucuruz. (*Kukuruz*, *türk. Waizen*).

turtă, plur. *turte*, turtă, aluat copt. (*Fladen*).

Ud, *udă*, ca la noi. (*nass*).

udiţă şi *undiţă*, plur. *udiţe*, şi *undiţe*, undiţă de prins peşte. (*Angel*).

ucid, *a ucide*, *ucis*, ca la noi. Intrebând pe un cărbunar in Jeiune, ce ar face cu epurele, dacă l-ar ucide, mi-a respuns: *Se l-am ucide şi l-am duce la Pisin* (capitala Istriei), *dani-rar pre el pinez* (bani). Aici se vede şi optativul in doue forme: *am*, *ai*, *ar* şi *ram*, *raţi*, *rar*. (*tödten*).

ufesc, *a ufi*, *ufit*, v. *sper*.

uger, plur. *ugere*, ca la noi. (*Euter*).

uliă şi *ulie* (*l* muiat), oleu sau ulei (*Oel*).

uină (slav.), mătuşe despre mamă. (*Tante von mütterlicher Seite*).

uiţ (slav.), fratele mamei, unchiu despre mamă. (*Onkel von mütterlicher Seite*).

ulach, v. *holach*.

uleu sau *uliu*, plur. *ulee*, in Jeiune *ulişte*, coş de albine. (*Bienenkorb*).

ulică (slav.), olivă, măslin. (*Olivenbaum*).

ulişte, *uliu* } v. *uleu*.

umed şi *umid*, *umedă* şi *umidă*, umed (*feucht*).

umĕr, plur. *umeri*, ca la noi. In Schitazza *rumer*. (*Schulter*).

umid, v. *umed*.

un in loc de *ur* usitat numai in căteva locuţiuni, *dup'un an*, *vr'un-trat*, căteodată, *unprezece*. (*ein*).

undiţă v. *udiţă*.

unflu, *a unflà*, *unflat*, ca la noi. (*aufblähen*).

ung, *a unge*, *uns*, ca la noi. (*schmieren*).

unghiă, plur. *unghie*, ca la noi. (*Fingernagel*).

unprezece, unsprezece. In toată Istria proprie, adecă sub Monte-Maggiore saù in aşa numita Val d'Arsa, de regulă nu se numeră româneşte peste 10. In Jeiune se numeră. (*elf*).

untru numai in compositul *inuntru*.

unt, ca la noi. Untură şi unsoare n'au. (*Butter*).

unuc, unucă; plur. *unuci, unuce* (slav.) nepot, nepoată. In Schitazza prescurtat *nuc, nucă*. Inţeleg insĕ şi nepot, nepoată. Voind a glumi cu bĕtrănul Tamolin, il intrebai: *Căpiţi voi, cănd auziţi nuca şi nuci, că cuvintaţi de nucile de măncat ver de nepotă, nepoţi?* Bĕtrănul rise şi dănd din cap respunse: *Căpim, că noi nu mâncăm omiri.* (*Neffe, Nichte*).

ur, urul, ură plur. *urii, urele,* adiect. numeral, unu. Inaintea substantivelor femininul e totdeauna *o* ca la noi. (*ein, eine*).

ură, plur. *ure,* oră şi orologiu. *Ur cuart de ură,* un pătrar de oră, un sfert de ceas. *Pode-ură,* jumătate de oră. (*Stunde und Uhr*).

urechie, v. *orechie.*

urechin, v. *răchin.*

urs, urs. Insĕ in Berdo il numesc *medved,* slav. (*Bär*).

usc, v. *usuc.*

uscă-mârele, sucă-mârele şi *şugă-mârele,* in Susnievizza şi imprejur, stergar, prosop sau mănestergură, cum se zice in unele locuri in Ardeal. (*Handtuch*).

uscat, uscată, plur. *uscaţi, uscate,* ca la noi. (*trocken*).

uşe, plur. *uşi,* ca la noi. (*Thüre*).

usnă, plur. *usne,* buză. (*Lippe*).

ustur, a usturà, usturat, ca la noi. (*schringen*).

usuc şi *usc, a uscà, uscat,* ca la noi. Se zice şi *suc.* (*trocknen*)

ut, a utà, utat, a uità. (*vergessen*).

uvă, v. *uve.*

uve, uvă, iuve, iuvă, unde. De la lat. ubi, ital. ove. Il au şi Slavii meridionali. Unde absolut nu'l au, esistă insĕ compus in *de'nde,* de unde. (*wo*).

Vacă, plur. *vace* şi *vaci,* ca la noi. *(Kuh).*

vale şi *valĭe* (*l* muiat), plur, *văli (l* muiat) şi *văi,* a) vale b) vine şi ca adverb şi atunci insemnează repede, iute. (a] *Thal,* b] *schnell*).

vale, verb. impersonal, se cuvine, se cade, are valoare. *Nu vale ur* (şi *un*) *bob,* nu face nici o para, nu e de nimic. *In băserică, cănd preutul spure vangelia şi apostolul, vale a asculta ce preutul spure şi nu a se ruga.* (*es gilt, es schickt sich*).

vangelia, evangelia (*Evangelium*)

vapor, plur. *vapore,* vas or naie mănată. de vapor. (*Dampfschiff*).

varga şi *veargă, verge,* ca la noi. *(Ruthe).*

vas, plur. *vase,* ca la noi. (*Gefäss*).

vatră, plur. *vetre,* ca la noi. (*Heerd*).

veargă, v. *vargă.*

ved şi *vez, a vedè, vezut* şi *vizut,* a vedè (*sehen*).

vedru, senin. (*heiter*).

veghiu, a veghià, veghiat, ca la noi. (*wachen*).

velut, plur. *velute,* catifeà şi cordelele de catifeà, ce se pun pre pălărie, in Jciune. (*Sammet*).

vent. şi *vint,* plur. *venturi* şi *ventură,* vĕnt *(Wind).*

ver, veară, plur. *veri, vere,* adevĕrat. Observănd lui Tamolin, că limba lor e tare mestecată, el mi-a zis: *Aceasta-i veara limba nostră.* (*wahr*).

verde, plur. *verzi*, ca la noi (*grün*).

verze, cum se zice şi in Ardeal, varză fiartă, curechiu fiert. (*Sauerkraut*).

vericeà,, v. *verigeà*.

verhu, vĕrf. Se zice şi *puntă*. *Verhu de munte*, vĕrf de munte. (*Spitze*).

verigeà şi *vericeà*, plur. *verigelle* şi *vericelle* in Schitazza, verigă, inel. V. şi *votiţă*. (*Ring*).

verir, venin. V. *topsecă*. (*Gift*).

vesel (slav.). ca la noi (*heiter*).

vestesc, v. *investesc*.

veţ, *a veţà*, *veţat*, a inveţà, a se dedà, a se deprinde. De aici variaţiuni şi compuneri: *inveţ*, *'mveţ*, *sveţ*, etc. (*lernen*).

viiu, *a viià*, *viiat*, in Jeiune, a vĕnturà grâul.

vilă (slav.), furcă de fer pentru strĕnsul fĕnului. (*Heugabel*).

vind, *a vinde*, *vindut*, a vinde. (*verkaufen*).

vinĭal, vie. V. *braidă*.

vint, v. *vent*.

vinĭu, *a virì*, *virit*, a venì. (*kommen*).

vipt, in Schitazza *iipt*, nutrimentul omului, fie preparat fie crud; şi in cărţile noastre cele vechi se află cuvĕntul vipt in acest inţeles. (*Lebensmittel*).

vir, plur. *viruri*, vin. *Vir-dulce*, must. (*Wein*)

viră, plur. *vire*, in Schitazza, in loc de *jiră*, vĕnă insĕ rar. (*Ader*).

vireri, numai in Jeiune, zioa vineri. Jeiunenii au conservat patru numiri romăneşti pentru zile: *vireri*, *sâmbătă*, *dumirecă* şi *luri*; ear cei dintre Monte Maggiore şi Adriatica numai doue: *sâmbătă* şi *dumirecă*. Pentru celelalte au nume slavice. (*Freitag*).

viret; *viretă*, plur. *vireţi*, *virete*, vĕnĕt. (*blau*).

vis, plur *vise*, *visuri*, ca la noi. (*Traum*).

visat, participiul verbului visez, care a dispărut. In loc de visez, visezi, etc., se zice: *mi s'a visat*, *ţi s'a visat*, *i* sau *li* (*l* muiat) *s'a visat*, *ni s'a visat*, etc. *v*. se schimbă şi in *m*, se aude dar şi *misat*. (*geträumt*).

visoc, *visocă*, plur. *visoci*, *visoce*, inalt. Cuvĕntul inalt nu se aude nicăeri la Istrieni. (*hoch*).

viţel, *viţeà*, plur. *viţei*, *viţelle*, ca la noi. (*Kalb*).

vitiţă, v. *votiţă*.

viu, *iiu* şi *jiu*, *viuă*, *vivă* şi *viiă*, plur. *vii*, *jii*, *viue*, *vive*, *viie*, viu; şi in o mare parte a Ardealului variază pronunţarea intre viu, iiu şi jiu. (*lebendig*).

vivă, v. *viu*.

vivesc, *iivesc* şi *jivesc*, *a vivì* etc. *vivit* etc., in Schitazza, a trăì. (*leben*).

voliu, *a volì* şi *a vrè*, *volit* şi *vrut*, a voì. Se conjugă: *io voliu*, *tu veli* şi *veri*, *le va*, *noi volim*, ca auxiliar *vom*, *vrem* şi *'rem*, *voi voliţi*, ca auxiliar *veţi*, *vreţi* şi *'reţi*, *eli vor* (*l* pretutindinea muiat). In Schitazza şi in Jeiune se zice insĕ şi *vreu*, *vrei*, *vrè*, *vrem*, *vreţi*, *vreau*. (*wollen*).

voi, dat. *voue* şi *a voi*, ca sufipt şi prefipt *vi* şi *ve*, acusat. *voi* şi *ve*. Posesiv *a vostru*, *a vostra*, *a vostri*, *a vostre*. (*ihr*).

voltă, plur. *volte*, boltă. *Volta desupra de noi se chiamă cer*. (*Gewölbe*).

vorbă, plur. *vorbe*, ca la noi, usitat numai in Jeiune, la ceilalţi cuvint. (*Wort*)

vorbesc, a vorbì, vorbit, ca la noi, usitat numai in Jeiunv, la ceilalţi *a cuvintà*. (*reden*).

vos şi *voz*, car, au insĕ *căruţă*. (*Leiterwagen*).

vosc (slav.), ceară. (*Wachs*).

vostru, v *voi*.

votă, vote, (ital. volta), dată, ori, in compuneri: *oată-votă*, altă dată, *de trei vote*, de trei ori.. (*mal*).

votiţă, plur. *votiţe*, verigă şi inel. In Jeiune insĕ se zice *vitiţă* şi insemnează numai verigă, pe când pentru inel au *arel*. (*Ring*).

vrbă (slav), nuele de salce. (*Weidenruthe*)

vreme, plur. *vremi*, ca la noi. Timp nu au. (*Zeit*).

vrest, adv. iute, repede. (*schnell*).

vreu, v. *voliu*.

vrulia (*l* muiat), isvor şi fŏntână. (*Quelle und Brunnen*).

vr'un-trat, căte o dată. (*manchmal*).

vrutac, plur. *vrutaci*, fŏntână. (*Brunnen*).

vucesc, a vucì, vucit, a tirì. *Şarpele se vucesce*, şarpele se tireşte. (*kriechen*).

vulpe, plur. *vulpi* numai in Schitazza, la ceilalţi *lişiţă*, chiar in Jeiune. (*Fuchs*).

Zalec, (slav.) puţin, ca adjectiv, in Valea arsă, unde puţin e usitat numai ca adverb. (*gering, wenig*).

zace şi *ziace* (ca Traco-Romănii), mai rar *zece*, zece. Au toţi acest numeral, chiar cei ce au perdut numirile romăne de la 7 in sus. *Doizeci*, 20, *treizeci*, ş. c. l. (*Zehn*).

zeamă, zamă, supă. (*Suppe*).

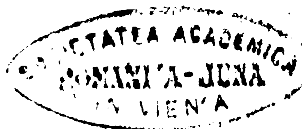
zece, v. *zace*.

zi, plur. *zile*, ca la noi. *Pode-zi*, miazăzi, dar zic zi *merinde*. (*Tag*).

ziace, v. *zace*.

zic, a zice, zis, ca la noi. (*sagen*).

zid (slav.) plur, *ziduri*, ca la noi. (*Mauer*).

Să se adauge la litera C pag. 94.
(Zum Buchstaben C Pag. 94 hinzuzufügen).

cuc, *a cuca*, *cucat*, a culcà. (*niederlegen*).

cuc, pasĕrea cuc. (*Kukuk*).

cucare, culcare. (*das Niederlegen*).

cufesc, *a cufi* *cufit*, a se nimeri, a se potrivi. Se construeşte in forma reciprocă: *nu se cufesc urii cu catii*, nu se potrivesc unii cu alţii. (*zu einander passen*).

cuhesc, *a cuhi*, *cuhit* (slav.), a ferbe. V. *fermesc*. (*kochen*).

cuib, plur. *cuiburi*, ca la noi. (*Nest*).

culeg, *a culege*, *cules*, ca la noi. (*sammeln*).

cumetră, plur. *cumetre*, ca la noi, insĕ numai in Schitazza, ear in Valea Arsei, unde există *cumetru*, nu se află cumetră, ci *botră*. V. acolo. (*Gevatterin*).

cumetru, plur. *cumetri*, ca la noi. In Jeiune *compèr*. (*Gevatter*).

cumpĕr, *a cumpăra*, *cumpărat*, ca la noi (*kaufen*).

cumpir, plur. *cumpiri*, cartofi, crumpeni. (*Kartoffel*).

cuňată, plur. *cuňaţi*, *cuňate*, cumnat. (*Schwager*).

cuňu, plur. *cuňe*, cui, cuie (in Banat cuňu). (*Nagel*).

cunosc, *a cunoaşte*, *cunoscut*, ca la noi. (*kennen*).

cupă, vas de lemn pentru mĕsurat, cupă de lemn. (*Holzkanne*).

cuptor, *cuptorulu*, plur. *cuptore*, *cuptorle*, cuptor. (*Backofen*).

curajen, curajos. (*muthig*).

curaj, curaj. (*Muth*).

curat, *curată*, *curaţi*, *curate*, ca la noi. (*rein*).

curbă, plur. *curbe*, curvă, fsmeie prostituită. (*Hure*).

curet, plur. *cureţi*, pieptar, veste. (*Weste*).

cur, plur. *curi* şi *cururi*. (*Arsch*).

cus şi *cuz*, bucăţică; *ur cus de păre*, o bucăţică de păne. V. *bobici*. (*Bisschen*).

cuştiinţă şi *cusciinţă* (amĕndoue pronunţările), in Jeiune, conştiinţă. D. e. *om de cuştiinţă*, om drept, om onest. (*Gewissenhaftigkeit*).

cuscru, *cuscri*; *cuscră*, *cuscre*, ca la noi, usitate pretutindene, afară de Berdo. (*verschwägert*).

cuşin, plur. *cuşini* (ital. şi franc.), perină. (*Polster*).

cuţit, plur. *cuţite*, ca la noi. (*Messer*).

cuvet, plur. *cuvete*, cot (de la lat. cubitus). In Schitazza cot. (*Elle* und *Ellenbogen*).

cuvĕnt şi *cuvint*, plur. *cuvinte*, ca la noi. (*Wort*).

cuvint, *a cuvintà*, *cuvintat*, vorbesc, cuvĕnt. In Istria proprie nu e usitat vorbesc, in Jeiune insĕ se află. N. B. Istrianii mai des de căt noi fug de *î* mutănd pe *e* in *i*. (*reden*, *sprechen*).

cu voiă bură, voios, vesel. (*heiter*, *gutwillig*).

